

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

На правах рукопису

Бойко Сергій Олександрович

УДК 332.146:330.332 (043)

**ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ
РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Науковий керівник

Міщенко Володимир Іванович,

доктор економічних наук,

професор



А.Г.

СУМИ – 2001

ЗМІСТ

ВСТУП

Розділ 1. Особливості стимулювання регіонального розвитку на сучасному етапі структурних перетворень в Україні.

- 1.1 Мета і завдання фінансового механізму стимулювання регіонального розвитку в контексті забезпечення прогресивних структурних зрушень на макроекономічному рівні.
- 1.2. Основні принципи управління регіональними фінансовими потоками.
- 1.3. Особливості міжбюджетних відносин як складової стимулювання регіонального розвитку.

Розділ 2. Особливості мобілізації фінансових ресурсів для стимулювання регіонального розвитку.

- 2.1 Фінансові складові оцінки інвестиційної привабливості регіонів.
- 2.2. Особливості диверсифікації форм фінансової підтримки розвитку малого підприємництва на регіональному рівні.
- 2.3. Роль банківських установ в управлінні регіональними фінансовими потоками.

Розділ 3. Вдосконалення фінансового механізму стимулювання регіонального розвитку.

- 3.1. Муніципальні займи як форма мобілізації фінансових ресурсів для регіонального розвитку.
- 3.2. Бюджетно-податковий механізм як важлива складова стимулювання регіонального розвитку.



— 279 —

3.3 Вплив якісних змін у відносинах власності на формування
регіональних фінансових потоків.....

132

Висновки та пропозиції

150

Список використаних джерел

158

Додатки

172

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"



ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап економічного розвитку України характеризується посиленням уваги до проблем регіональної економіки, що визначається підвищенням ролі регіонів у забезпеченні ефективності функціонування народногосподарського комплексу в цілому. Актуальність досліджень фінансового механізму регіонального розвитку обумовлена низкою чинників, до яких, на наш погляд, слід віднести такі:

- необхідність активізації відтворювальних процесів в економіці на основі структурно-технологічних перетворень господарських комплексів регіонів;
- підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіонів;
- необхідність усунення міжгалузевих та територіальних диспропорцій у процесі розміщення продуктивних сил;
- підвищення ефективності територіальної організації праці;
- активізація діяльності органів влади на місцях з питань вдосконалення територіального планування та управління;
- посилення ролі фінансових формувань у реалізації регіональних інвестиційних проектів і програм;
- пошук ефективних джерел залучення інвестицій, в т.ч. необхідність збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій і т. ін.

Підвищення ефективності фінансового механізму безпосередньо пов'язане із забезпеченням джерел фінансування регіонального розвитку. Одним із напрямків забезпечення необхідного рівня концентрації фінансових ресурсів в регіонах є оптимізація фінансових потоків, що є запорукою стабільного економічного розвитку регіону, в т.ч. реалізації оптимальних форм взаємодії підприємств різних форм власності, оптимізації структури місцевого господарювання і більш повного використання місцевих ресурсів.

Слід зазначити, що проблема вдосконалення фінансового механізму регіонального розвитку постійно перебуває у центрі уваги вітчизняної

економічної науки. Можна відзначити праці з цього питання О.Д. Василика, А.О. Єпіфанова, І.В. Сало, В.І. Кравченка, С.В. Науменкової, М.Г. Чумаченка, Д.М. Бабича, А.Г. Грязнової і багатьох інших.

Поряд з цим на сучасному етапі економічних перетворень проблеми запровадження ефективних методів управління фінансовими ресурсами в процесі їх формування і використання на регіональному рівні потребують додаткового вивчення і подальшої розробки. Тому вважаємо, що проблема формування фінансового механізму регіонального розвитку є досить актуальною і характеризується високим рівнем практичної спрямованості. Все вищезазначене й обумовило вибір об'єкта, теми дослідження та її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати, теоретичні положення та висновки дослідження були використані при виконанні науково-дослідних тем: “Стан і перспективи розвитку банківської системи України” (номер державної реєстрації 0190044204), “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер державної реєстрації 01996002342). До звітів по цих темах включені рекомендації автора щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів на підставі визначення порогових показників виробничо-господарської діяльності підприємств, та пропозиції щодо вдосконалення бюджетно-податкового механізму на основі формування бюджетів розвитку регіонів та реформування схеми руху коштів через Державне казначейство України.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є аналіз ефективності фінансової діяльності регіонів України і практичних рекомендацій щодо формування фінансового механізму стимулювання регіонального розвитку, обґрунтування можливих джерел формування і використання регіональних фінансових потоків.

Відповідно до поставленої мети необхідно було вирішити наступні задачі:

- визначити мету управління регіональними фінансами в нових умовах господарювання;

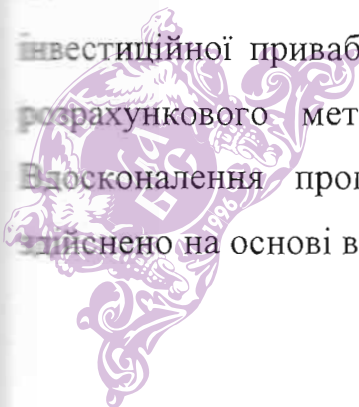
- обґрунтувати принципи і специфіку управління регіональними фінансовими потоками;
- визначити вплив якісних змін у відносинах власності на формування регіональних фінансових потоків;
- проаналізувати чинники, що обумовлюють необхідність вдосконалення структури та спрямованості фінансових потоків з метою підвищення ефективності регіонального розвитку;
- дослідити особливості міжбюджетних відносин та обґрунтувати основні напрямки вдосконалення бюджетно-податкового механізму з метою стимулювання регіонального розвитку;
- визначити фінансові складові оцінки інвестиційної привабливості регіону;
- визначити роль банківських установ в управлінні регіональними фінансовими потоками;
- дослідити особливості застосування муніципальних позик як форми залучення капіталу до фінансової діяльності регіону.

Об'єктом дослідження є регіональні фінансові потоки.

Предметом дослідження є організація та стимулювання управління регіональними фінансовими потоками.

Методи дослідження. При виконанні дослідження залежно від конкретних цілей і задач використані методи економічного аналізу та вивчення економічних процесів: нормативно-розрахунковий, індексний, групувань, експертних оцінок, багатофакторного аналізу, балансовий, економіко-математичного моделювання та інші.

Дослідження процесу формування фінансових потоків регіонів України здійснювалося на основі використання методу порівняльного аналізу. Оцінку інвестиційної привабливості регіонів проведено з використанням нормативно-розрахункового методу та методів групувань, багатофакторного аналізу. Вдосконалення процесу управління регіональними фінансовими потоками здійснено на основі використання економіко-математичних методів.



Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

- поглиблено та конкретизовано економічний зміст категорії “управління регіональними фінансовими потоками” та визначено основні принципи і функції управління регіональними фінансами в сучасних умовах;
- запропоновано нову методику оцінки інвестиційної привабливості регіонів з урахуванням фінансової складової на основі обчислення багатовимірної середньої за основними групами показників, що характеризують фінансовий стан підприємств;
- з метою забезпечення прозорості фінансової інформації суттєво уточнено роль банківських формувань у контролі за спрямованістю фінансових потоків у процесі розробки та реалізації регіональних програм розвитку;
- *вперше запропоновано розробку схеми оптимального розміщення об’єктів за формами власності з метою збалансування пропорцій між обсягами комерційного та бюджетного фінансування для забезпечення їх ефективного функціонування на регіональному рівні;*
- обґрунтовано нові підходи до розподілу бюджетних коштів на регіональному рівні на основі нормативу бюджетної забезпеченості залежно від рівня соціально-економічного розвитку регіону;
- поглиблено можливі напрямки розширення спектру фінансових операцій на ринку муніципальних позик з метою підвищення ефективності мобілізації та використання коштів для фінансування регіонального розвитку.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження визначається обґрунтованими пропозиціями щодо розробки та запровадження нових підходів до формування фінансового механізму стимулювання регіонального розвитку.

Використання у практичній діяльності запропонованих автором рекомендацій щодо вдосконалення бюджетно-податкового механізму спрямоване на залучення додаткових фінансових ресурсів для розвитку соціально-економічної сфери регіону.

Практична реалізація запропонованого в дисертаційному дослідженні нового методологічного підходу до оцінки інвестиційної привабливості регіону спрямована на створення необхідних умов для припливу інвестицій в регіон.

Розробка документа “Схема оптимального розміщення та функціонування підприємств за формами власності” може бути використана при встановленні оптимальних пропорцій взаємозв’язку комерційного та бюджетного фінансування об’єктів регіональної власності.

Розроблені практичні рекомендації можуть бути використані органами місцевого і державного управління для створення відповідного механізму управління фінансовими потоками регіону, в тому числі постійно діючою комісією Сумської обласної ради з питань бюджету, фінансів, ринкових реформ і управління комунальною власністю.

Окрім того, одержані автором результати наукового дослідження використовуються при викладанні навчальних дисциплін “Фінанси” та “Фінансова діяльність суб’єктів господарювання”.

Наукові результати, що виносяться на захист, одержані автором особисто і знайшли відображення в опублікованих працях.

Особистий внесок здобувача. У статті [1] автором особисто розглянуто питання формування потоків фінансових ресурсів з метою підтримки малих форм підприємництва через поділ суб’єктів фінансування на комерційні і некомерційні установи і організації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати виконаного наукового дослідження були оприлюднені на конференціях і семінарах. Серед них: “Теорія і практика приватизації і оцінки майна: трансформація світового досвіду” (м. Суми, 1997); Всеукраїнська науково-практична конференція “Стан і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 1999, 2000).

Крім того, результати дослідження доповідалися автором на науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Української академії банківської справи.

Наукові публікації. Результати досліджень знайшли відображення у п'яти наукових працях, із яких п'ять надруковано у фахових виданнях, загальним обсягом 2,8 д.а., з яких особисто автору належить 2,2 д.а.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, 3 розділів, висновку, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації – 179 сторінок, у т.ч. на 25 сторінках розміщені 13 таблиць і 15 ілюстрацій, 3 додатки і список використаних джерел зі 165 найменувань.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ



РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ СИМУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

1.1. Мета і завдання фінансового механізму стимулювання регіонального розвитку в контексті забезпечення прогресивних структурних зрушень на макроекономічному рівні

Однією з характерних особливостей сучасного етапу розвитку економіки України виступає нова роль регіонів, яка базується на перерозподілі важливих повноважень, зокрема законодавчої, розширення сфери прав і компетенцій у вирішенні питань соціально-економічного розвитку.

З цього приводу, на нашу думку, основною метою фінансового механізму стимулювання регіонального розвитку є забезпечення комплексної соціально-економічної політики регіону.

Відомий американський вчений, нобелівський лауреат з економіки В.В. Леонт'єв вважав, що “конкретна національна економіка може і ... повинна розглядатись як система, що складається з взаємозалежних частин” [49, С.395]. Тому розвиток регіональної економіки опосередковується тенденціями, пріоритетами та чинниками, що визначають стан національної економіки в цілому. Оскільки ринкова економіка як тип господарювання не викликає спротив в якості стратегічного пріоритету розвитку української держави, тому актуальним завданням є розробка фінансового інструментарію регулювання регіонального розвитку.

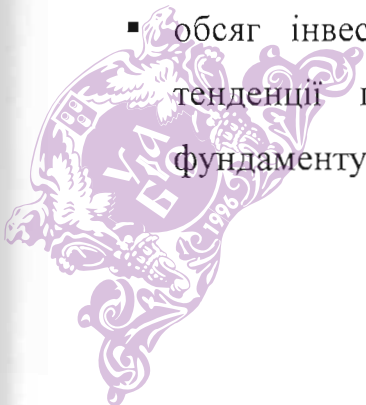
Запровадження механізмів регулювання регіонального розвитку та інструментарію впливу на відтворювальні регіональні процеси є за своїм змістом суб'єктивним втручанням в об'єктивний плин буття. Тому актуальним є застерега фахівців Світового банку про те, що “... державне втручання тільки тоді допоможе розвитку..., коли воно буде сприяти ринковим умовам”. [34, С. 5].

Головною регіональною проблемою для України залишається нерівномірний економічний та соціальний розвиток областей та їх груп, диспропорції в техногенному навантаженні на окремі території, значні обсяги первинного ресурсоспоживання та затратний тип виробництва, обумовлений рівнем технологій, що використовуються, моральним і фізичним станом основних засобів, наявність масштабних зон економічної депресії та стагнації.

Здійснений аналіз рівнів розвитку 27 регіонів України (Автономної Республіки Крим, двадцяти чотирьох адміністративних областей та двох міст республіканського підпорядкування – Києва та Севастополя) за п'ятьма показниками: територією, населенням, виробництвом товарів народного споживання, обсягами інвестицій в основний капітал та обсягами кредитів, наданих банками, підтверджує наявність диспропорції в розвитку економіки і соціальної сфери регіонів (Таблиця 1.1).

Визначення даних показників як оціночних викликане їх повною універсальністю та інтегральністю характеристики процесів просторового розміщення продуктивних сил:

- територія як ресурс для потенційного розвитку з певним поєднанням природних умов та природних ресурсів та особливостями геополітичного і економіко-географічного становища;
- населення як база формування трудового потенціалу регіону та джерело інтелектуальних комунікацій;
- виробництво товарів народного споживання як характеристика виробничих можливостей регіону, що екстраполюється на стан споживчого ринку: грошові доходи населення, товарне покриття роздрібного товарообігу, ресурси для міжрегіонального обміну;
- обсяг інвестицій в основний капітал, що відображає просторові тенденції щодо оновлення основних засобів як матеріального фундаменту продуктивних сил;



Регіони	Питома вага показників, у відсотках						Рейтинг регіону						Сумарна рейтингова оцінка (у сумі місць)
	Територія	Населення	Товари народного споживання	Інвестиції в основний капітал	Банківські кредити	Територія	Населення	Товари народного споживання	Інвестиції в основний капітал	Банківські кредити	Сумарна рейтингова оцінка (у сумі місць)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
Україна	100	100	100	100	100	-	-	-	-	-	-		
АР Крим	4,3	4,3	3,1	2,4	2,1	13	8	15	13	12	61		
Області													
Вінницька	4,4	3,7	4,2	2,0	1,3	10	10	9	17	16	62		
Волинська	3,3	2,1	1,5	1,4	1,0	20	25	23	22	20	110		
Дніпропетровська	5,3	7,5	6,8	9,3	16,4	2	2	4	3	2	13		
Донецька	4,4	10,0	7,6	12,3	7,2	11	1	2	2	4	18		
Житомирська	5,0	2,9	2,8	1,4	1,1	5	13	17	23	18	76		
Закарпатська	2,1	2,6	1,5	1,2	0,8	24	18	24	25	25	116		
Запорізька	4,5	4,0	4,3	5,7	5,4	9	9	8	6	5	37		
Івано-Франківська	2,3	2,9	1,6	2,0	1,1	22	14	21	18	19	94		
Київська	4,6	3,7	4,9	4,7	4,8	8	11	6	9	6	40		
Кіровоградська	4,1	2,4	1,6	1,4	0,6	14	22	22	24	26	108		

Дубровица	4,4	5,3	3,1	4,8	3,3	1,3	8	10	11	11	11
Львівська	3,6	5,4	4,9	4,1	2,0	1,7	4	11	9	48	48
Миколаївська	4,1	2,6	1,8	2,3	1,9	1,5	19	13	13	80	80
Одеська	5,5	5,0	5,2	4,3	3,3	1	7	10	7	30	30
Полтавська	4,8	3,4	3,7	7,0	2,5	6	12	4	10	43	43
Рівненська	3,3	2,4	1,2	2,3	1,0	21	23	14	21	104	104
Сумська	3,9	2,7	3,4	2,3	1,3	16	17	15	17	79	79
Тернопільська	2,3	2,3	2,2	1,8	0,9	23	24	18	24	108	108
Харківська	5,2	6,0	7,4	5,8	7,3	4	3	5	3	18	18
Херсонська	4,8	2,5	2,4	1,4	2,8	7	21	12	8	66	66
Хмельницька	3,4	2,9	3,6	2,7	1,0	19	15	21	22	89	89
Черкаська	3,5	2,9	4,1	1,6	1,6	18	16	20	14	78	78
Чернівецька	1,3	1,9	1,2	0,8	1,0	25	26	26	23	126	126
Чернігівська	5,3	2,6	3,5	1,7	1,4	3	20	13	15	70	70
Міста											
Київ	0,1	5,2	12,1	12,7	27,1	27	6	1	1	36	36
Севастополь	0,2	0,8	0,4	0,5	0,2	26	27	27	27	134	134

- обсяг кредитів, наданий банками як свідчення підприємницької ініціативи в регіонах.

Таким чином, обрані показники характеризують кількісні параметри території та населення, можливості виробництва з орієнтацією на споживчий ринок, тенденції в оновленні основних засобів економіки, а також стан підприємницької ініціативи в регіонах.

На підставі отриманих аналітичних результатів здійснене статистичне групування регіонів України.

Таблиця 1.2

Диференціація регіонів України за результатами статистичного групування

Статистична група регіонів	Оціночні показники (у відсотках до підсумку) в Україні				
	територія	населення	виробництво товарів народного споживання	інвестиції в основний капітал	кредити, надані банками
Перша	29,6	41,4	48,3	54,8	71,5
Друга	31,6	27,2	24,9	23,4	15,0
Третя	25,5	19,3	18,5	14,6	9,0
Співвідношення (в процентних пунктах, "+", "-") між					
Першим / другим	- 2,0	+ 14,2	+ 23,4	+ 31,4	+ 56,5
Першим / третім	+ 4,1	+ 22,1	+ 29,8	+ 40,2	+ 62,5
Першим / четвертим	+ 16,3	+ 29,3	+ 40,0	+ 47,6	+ 67,0
Другим / третім	+ 6,1	+ 7,9	+ 6,4	+ 8,8	+ 6,0
Другим / четвертим	+ 18,3	+ 15,1	+ 16,6	+ 16,2	+ 10,5
Третім / четвертим	+ 12,2	+ 7,2	+ 10,2	+ 7,4	+ 4,5

Високорозвинуті регіони становлять першу групу: Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська області, місто Київ, Запорізька та Київська області; другу групу – розвинуті: Полтавська, Львівська, Луганська області, Автономна Республіка Крим, Вінницька, Херсонська та Чернігівська області;

третьої групи – середньорозвинуті: Житомирська, Черкаська, Сумська, Миколаївська, Хмельницька, Івано-Франківська та Рівненська області; четверту групу – слаборозвинуті: Кіровоградська, Тернопільська, Волинська, Закарпатська, Чернівецька області та місто Севастополь.

У зв'язку з вищенаведеним, регулювання з боку регіональної державної влади та місцевого самоврядування економічного та соціального розвитку регіонів має ґрунтуватися на наступних інструментах:

- бюджетне фінансування соціальних об'єктів;
- ринкові методи регулювання, а саме тотожне відношення до суб'єктів підприємництва, ставки регіональних податків та зборів, обсяги приватизації та націоналізації підвідомчого державного майна, вплив на грошовий обсяг та кредитну політику;
- інвестиційна діяльність за рахунок власних або акумульованих чи залучених коштів у стратегічні об'єкти виробництва та інфраструктури.

Тому сам процес регулювання регіонального розвитку ставить за мету мінімізацію негативного впливу ринкових перетворень, створення ефективних механізмів функціонування регіональної економіки.

Створення при переході до ринкової економіки різних форм власності зумовлює різноманітність підходів до пошуку і використання фінансових потоків у відповідності до економічних, політичних, соціальних цілей суб'єктів господарювання. В цілому, слід зазначити, що в певному розумінні мета і задачі фінансового механізму стимулювання регіонального розвитку в значній частині залежать від того, яку форму власності представляє суб'єкт господарювання.

У відповідності до вище викладеного слід зазначити, що важливою задачею управління регіональними фінансовими потоками виступає узгодження інтересів учасників економічного процесу на всій території регіону.

Розробка фінансової політики регіону зумовлює формування її критеріальної основи, визначення її цільової направленості, розробки механізму

і структури управління фінансовою сферою, зміцнення економічної бази будівельного комплексу, формування і розвиток необхідного нормативно-правового забезпечення фінансової діяльності в регіоні.

Обґрунтування регіональної фінансової політики базується на визначенні її економічної сутності, структури, форм здійснення і визначення можливостей ефективного розподілу фінансових ресурсів у відповідності до поставлених цілей.

Управління регіональними фінансовими потоками передбачає процес формування і використання фінансових ресурсів залежно від суб'єкта, який розпоряджається ними, та інструментарію, який застосовується з метою впливу на соціальну і економічну сфери регіону.

Ведучі економісти України вважають, що ефективність фінансової стратегії визначається загальноекономічною ефективністю фінансування з урахуванням соціального аспекту фінансової діяльності [55, С. 55-58].

Регіональні фінанси – це основний інструмент, за допомогою якого місцеві органи влади спричиняють вплив на соціальну і економічну сфери регіону.

В економічній літературі [110, С. 256-259] виділяють слідуєчі функції регіональних фінансів:

- 1) інструмент перерозподілу внутрішнього валового продукту;
- 2) фіскальний інструмент;
- 3) інструмент фінансування суспільних послуг;
- 4) інструмент економічного зростання.

Розглянемо більш детально зазначені функції на прикладі регіональних фінансів України і, зокрема, міста Суми.

Функція інструменту перерозподілу валового внутрішнього продукту. Регіональні фінанси виконують зазначену функцію за рахунок муніципальних витрат на реалізацію різних фінансових програм на підставі коштів консолідованого бюджету. За розрахунками, що наведені в роботі, сукупні витрати, які можна визначити як муніципальні, в 1995 році склали 8% валового

внутрішнього продукту. В порівнянні з європейськими країнами, Україна характеризується середніми показниками перерозподілу валового внутрішнього продукту через муніципальні витрати.

Розглянемо доходи і витрати консолідованого бюджету України в процентах від валового внутрішнього продукту за 1997-2000р.р.

Таблиця 1.3

Доходи і витрати консолідованого бюджету України за 1997 – 2000 р.р., % від валового внутрішнього продукту.

Показники	Роки			
	1997	1998	1999	2000
Доходи бюджету	30,1	28,2	25,9	24,1
Витрати бюджету	36,8	30,4	27,4	26,3

Як свідчать дані таблиці 1.3, через систему державних фінансів країни перерозподіляється десь біля однієї третини валового внутрішнього продукту, у той час близько зазначеного розміру перерозподіляється в якості муніципальних витрат. З іншого боку, доля валового внутрішнього продукту, яка перерозподіляється через витрати місцевих бюджетів на протязі 1991 – 1999 р.р. постійно зростала від 10,3% в 1991 р. до 18% в 1995 р. Але ж в 1996 р. зазначений показник зменшився і склав 14,6% від валового внутрішнього продукту.

Таким чином, зазначені коливання питомої ваги фінансових ресурсів, які розподіляються на регіональному рівні, пояснюються як не стабільною економічною ситуацією в державі, так і невизначеністю політики місцевих органів влади.

Функція фінансів як фіскального інструменту. Починаючи з 1993 року місцеві органи влади України отримали права встановлювати місцеві податки і збори. В той же час податкова діяльність органів місцевого самоврядування досить обмежена з боку центральних органів влади, що не дозволяє



ефективно використовувати зазначений економічний інструмент з метою регіонального розвитку.

Таблиця 1.4

Питома вага податків і зборів в структурі доходів бюджету
м. Суми за 1998 – 2001 р.р., %.

Роки	Питома вага податків і зборів
1998	8,92
1999	7,74
2000	6,70
2001	4,47

За даними таблиці 1.4, можна зробити висновок, що рівень надходжень від місцевих податків і зборів в бюджеті регіону є незначним з відповідною тенденцією до скорочення.

Податкова функція регіональних фінансів є скоріше декларійованою, ніж реально діючою, і тому виникає потреба у реформуванні існуючої системи. При цьому, слід мати на увазі, що місцеві податки виступають не тільки в якості додаткового джерела грошових надходжень в бюджет, але є одним з найбільш ефективних механізмів регулювання економічного розвитку регіону.

Таким чином, раціональне використання податкової функції регіональних фінансів може слугувати додатковим стимулом в управлінні процесами трансформації економіки країни в цілому.

Функція регіональних фінансів як інструменту фінансування суспільних послуг. З цього приводу, слід звернути увагу на те, що при управлінні фінансовими потоками на регіональному рівні перш за все повинно відбуватися забезпечення виконання послуг соціального характеру.

На рисунках 1.1 і 1.2, представлені графіки, які відображають відповідну частину витрат на охорону здоров'я і освіту в бюджеті міста Суми і

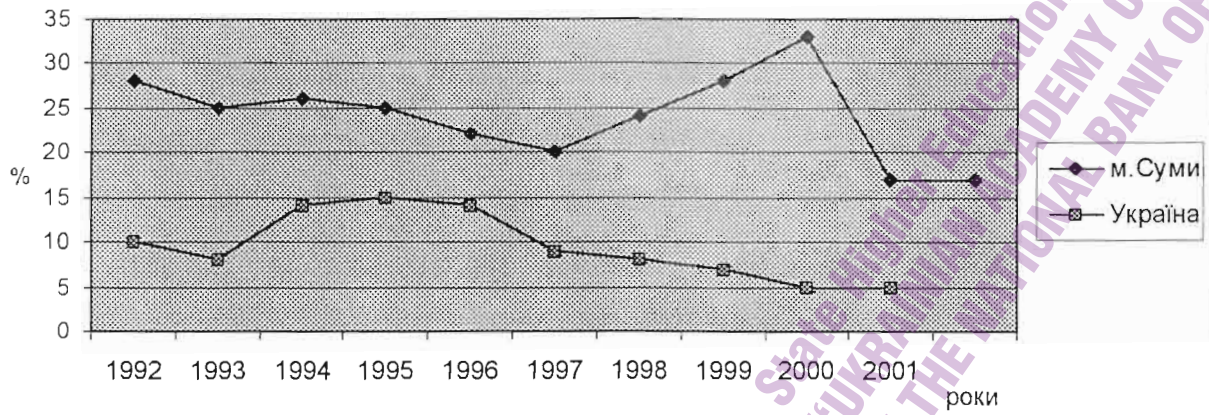


Рис. 1.1 Питома вага витрат на охорону здоров'я в бюджетах м. Суми і України за 1992-2001р.р.

Питома вага витрат на освіту в бюджетах м. Суми і України за 1992-2001р.р.

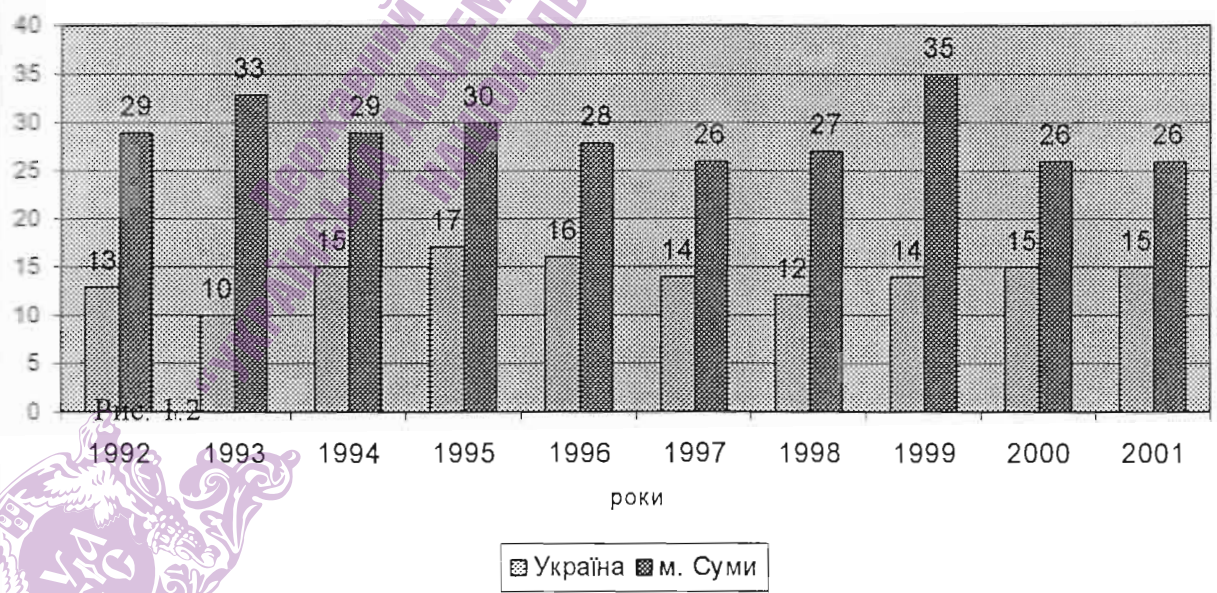


Рис. 1.2



консолідованому бюджеті країни до загальної суми витрат зазначених бюджетів.

Дані рисунків свідчать про те, що соціальна сфера в місцевому бюджеті має значний обсяг ніж в консолідованому бюджеті країни. Але ж, якщо розглянути дані, що характеризують питому вагу витрат на соціальний захист населення в бюджетах м. Суми і України в цілому (рис. 1.3), зазначена вище тенденція виглядає досить протилежною. Знаходячись в безпосередній близькості один від одного рівні фінансування соціального захисту населення за 1992-1997 р.р., в підсумках 1998-2001 р.р. вийшли на різні значення, з вираженою тенденцією до зростання в консолідованому бюджеті України в порівнянні з витратами бюджету м. Суми.

Ця ситуація пояснюється небажанням центральних органів влади делегувати усі функції соціального забезпечення населення органам місцевого самоврядування, що спричиняє негативний вплив на ефективність здійснення інших соціальних заходів, так як невідповідність дій органів управління різних рівнів може призвести до значного зниження кінцевих показників результативності їх діяльності.

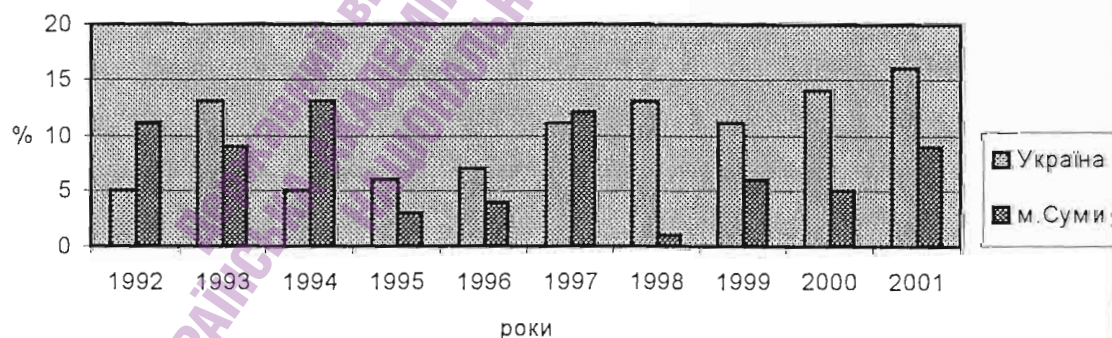


Рис. 1.3. Питома вага витрат на соціальний захист населення в бюджетах м. Суми і України за 1992-2001р.р.



Функція регіональних фінансів як інструменту економічного зростання. Це найбільш прогресивна функція регіональних фінансів, сутність якої міститься в тому, що регіональні фінанси за допомогою капітальних витрат, діяльності на ринках позичкового капіталу, нерухомості і землі, а також інших чинників виробництва, утворюють умови для загального економічного зростання.

Таблиця 1.5

Інвестиції в основний капітал в м. Суми за 2000 рік за рахунок різних джерел фінансування.

Джерела інвестування	Загальна сума інвестицій з початку року, тис. грн.	Питома вага в загальній сумі інвестицій, %
За рахунок кредитів банків	2862	3,50
За рахунок місцевих бюджетів	6086	7,44
За рахунок власних коштів підприємств і організацій	59669	72,96
За рахунок інших джерел фінансування	13167	16,10
Усього:	81784	100,0

За даними таблиці 1.5 можна зробити висновок, що за рахунок коштів місцевих бюджетів здійснюється значні інвестиції в основний капітал міста в абсолютному значенні, але ж у відносному – це незначний показник.

Таким чином, існує резерв для використання в повному обсязі такої функції регіональних фінансів як інструмент економічного зростання.

Слід зазначити, що стан економіки України свідчить про необхідність використання більш критичного підходу щодо оцінки тієї ролі, яку відбивають

регіональні фінанси в сучасній економіці нашої країни. Це викликано, по-перше, низькою самостійністю органів місцевого самоврядування в питаннях розпорядження фінансовими ресурсами і управління фінансовими потоками, по-друге, відсутністю ефективного механізму контролю і регулювання діяльності органів місцевого самоврядування щодо розпорядження фінансовими ресурсами в межах тих повноважень, які вони мають.

Зазначений факт наглядно підтверджують існуючі диспропорції стосовно витрат регіональних бюджетів в розрахунках на одного мешканця (рис. 1.4).

За даним рис. 1.4 можна зробити висновок про значні диспропорції щодо розподілу фінансових ресурсів на місцевому рівні, які свідчать про не ефективну систему управління регіональними фінансовими потоками.

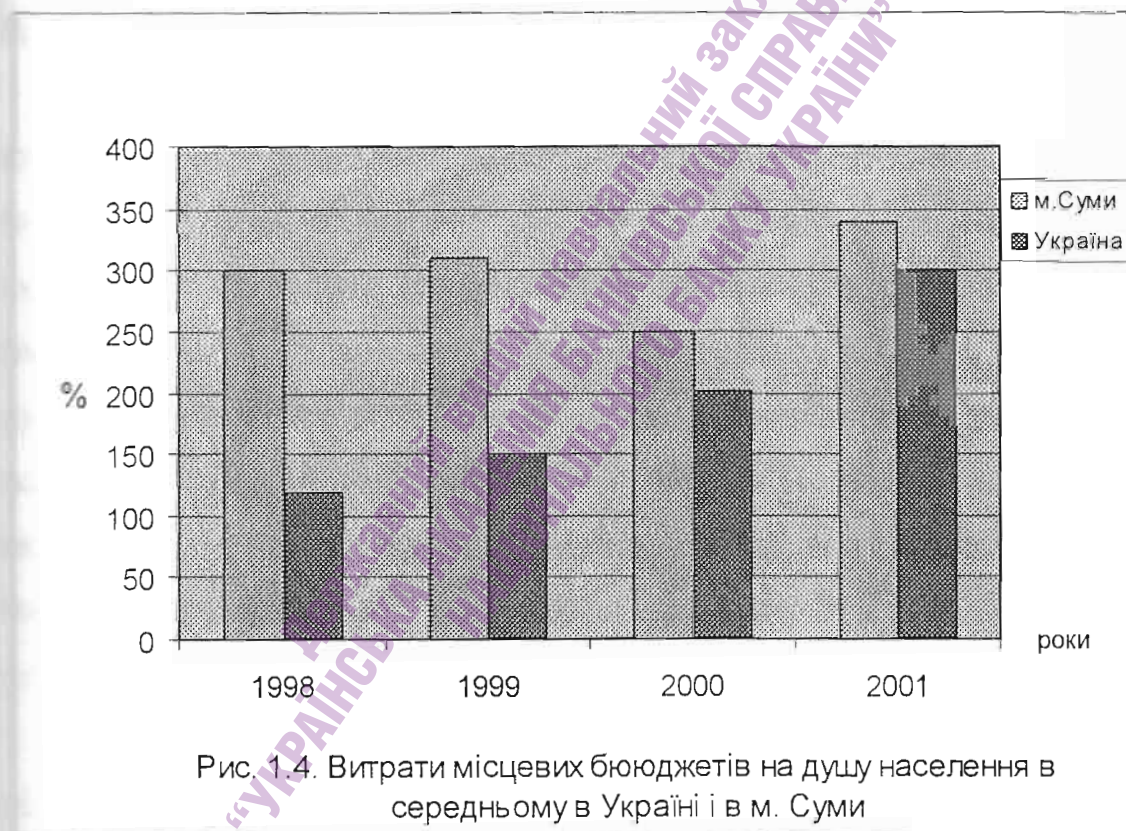


Рис. 1.4. Витрати місцевих бюджетів на душу населення в середньому в Україні і в м. Суми

Слід зазначити, що важливим чинником, який визначає можливість залучення фінансових ресурсів до регіону, є ступінь його інвестиційної привабливості або інвестиційний клімат. Тому вважаємо за доцільне розглянути сутність і значення зазначеного терміну.

Інвестиційний клімат регіону складається з його об'єктивних властивостей: інвестиційного потенціалу і умов діяльності інвестора, ступеня інвестиційного ризику. Зазначені два показники достатньо взаємопов'язані. При цьому, від'ємне значення одного з них призводить регіон до рангу мало привабливих з точки зору інвестиційної привабливості.

В свою чергу, інвестиційний потенціал складається з суми об'єктивних передумов для інвестицій, які залежать від наявності і різноманіття сфер і об'єктів інвестування та від основних економічних характеристик.

Якщо розглядати інвестиційний потенціал кількісно, то слід зазначити, що він складається з макроекономічних показників, які характеризують території чинниками виробництва: природними і трудовими ресурсами, основними фондами і виробничими потужностями, соціальною і інженерною інфраструктурою.

Друга складова – інвестиційний ризик – характеризує вірогідність втрати інвестицій і доходу від них. Однією із важливих складових інвестиційного ризику виступають законодавчі умови інвестування. Особливість України визначається загальнодержавним законодавчим фондом, який по суті в значній частині видозмінюється в окремих регіонах під впливом регіональних законодавчих норм, які в свою чергу регулюють інвестиційну діяльність лише в межах своїх повноважень. Зазначене законодавство коригує можливості інвестування в ті чи інші сфери галузі, визначає порядок використання окремих чинників виробництва, які виступають складовою інвестиційною потенціалу регіону.

На нашу думку, при залученні і розміщенні фінансових ресурсів в регіон, потрібно оцінювати наступні параметри:

- I. Ресурсно – сировинний, який визначається як середньо зважена забезпеченість балансовими запасами основних видів природних ресурсів.
- II. Виробничий – сукупний результат господарської діяльності населення в регіоні.
- III. Споживчий – сукупна купівельна спроможність населення регіону.

- за ризиком трансферту, пов'язаного з можливими обмеженнями за конвертування твердої валюти;
- за ризиком розриву контрактів в разі дії влади регіону, в якому знаходиться компанія-контрагент;
- за ризиком військових і громадських дій.

3. Соціальний ризик. Основною його характеристикою доцільно вважати рівень соціальної напруженості в регіоні.

4. Кримінальний ризик характеризується рівнем злочинів в регіоні (з урахуванням вагомості злочину і ефективності роботи органів правосуддя регіону за їх винищення).

5. Ризик реального інвестування. Цей ризик пов'язаний з не раціональним місцем розташування будівництва; перебоями в постачанні будівельних матеріалів і обладнання; вибором некваліфікованого підрядника і іншими чинниками, які затримують введення в експлуатацію об'єкта інвестування або зниження доходу при його експлуатації.

6. Ризик фінансового інвестування, викликаний неефективним вибором фінансових інструментів для інвестування; фінансовими труднощами або банкрутством окремих емітентів.

Таким чином, економічний стан регіону виступає загальним критерієм для розміщення фінансових ресурсів в регіоні. За його комплексною характеристикою виникає можливість виявити основні чинники, що стримують процес управління фінансовими потоками на регіональному рівні.

До фінансових ресурсів регіону слід віднести всю сукупність фінансових ресурсів, які формуються та використовуються для вирішення проблем, пов'язаних з процесами проектування, будівництва, розвитку, функціонування об'єктів та суб'єктів соціально-економічної та інженерно-виробничої інфраструктур регіону, суб'єктів підприємницької діяльності в регіоні. Фінансові ресурси регіону є одним із видів ресурсів, що забезпечують його функціонування і розвиток (рис. 1.5).

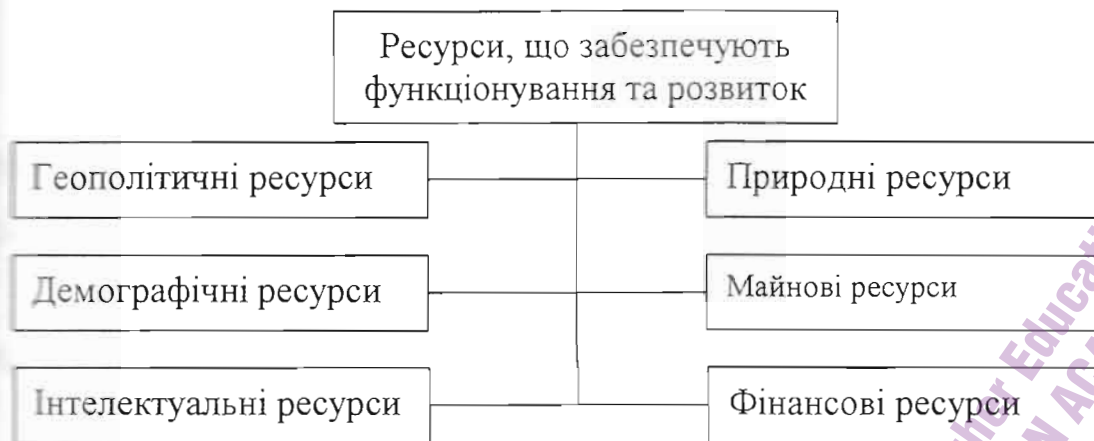


Рис. 1.5 Класифікація ресурсів регіонального розвитку.



Рис. 1.6 Класифікація фінансових ресурсів регіону за ознакою “суб’єкти розпорядження”

За ознакою “суб’єкти власності та розпорядження” загальну сукупність фінансових ресурсів регіону доцільно класифікувати на дві групи: державні і недержавні фінансові ресурси (рис. 1.6).

До державних фінансових ресурсів регіону запропоновано відносити всі публічні фінансові ресурси регіону, витрачання яких здійснюється:

- за розпорядженням регіональних органів влади з доходів місцевих бюджетів, відрахувань (дотації, субвенції) з Державного бюджету, позабюджетних коштів, цільових фінансових призначень;
- на території регіону за рахунок Державного бюджету;

До недержавних фінансових ресурсів регіону віднесені кошти підприємств і організацій, фізичних та юридичних осіб.

На нашу думку, для виконання цілей і задач регіональної фінансової політики, необхідно визначити коло суб’єктів, тобто основних суб’єктів господарювання, які здійснюватимуть вкладення власних і запозичених коштів в програму забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку регіону. На сучасному етапі до них слід віднести:

- залучення коштів отриманих від продажу акцій, пайових і інших внесків членів трудових колективів, громадян, юридичних осіб;
- фінансових коштів, які надходять шляхом централізації об’єднань підприємств у визначеному порядку;
- коштів позабюджетних фондів;
- коштів державного бюджету;
- кошти закордонних інвесторів.

Таким чином, фінансова політика регіону повинна реалізуватися, насамперед, шляхом розробки і виконання фінансових проектів, згрупованих в систему фінансових програм, які формуються на основі розробки пріоритету соціально-економічного розвитку регіону за рахунок можливості формування фінансової бази реалізації фінансових проектів.

Слід зазначити, що активність потенційних фінансових суб'єктів господарювання в значній мірі буде завжди залежати від фінансової привабливості об'єктів, які входять в регіональну фінансову програму. Виходячи з цього доцільно визначити основні сектори ринку капіталів і нерухомості регіону.

В загальному розумінні всі об'єкти фінансової програми можуть бути поділені на дві групи:

- об'єкти, які дозволяють отримати високу норму прибутку в процесі їх експлуатації на території певного регіону. При цьому, традиційними складовими прибутку від експлуатації цих об'єктів є: рента, прибуток при самостійній експлуатації, прибуток від реалізації на вільному ринку нерухомості, відсоток за іпотечні кредити, що видані іпотечними компаніями;
- об'єкти з низьким рівнем рентабельності або збиткові, але мають високу соціальну значимість і необхідні для життєдіяльності регіону.

Стосовно самого фінансового агента, важливим питанням є визначення форми власності об'єктів. Це означає, що фінансове забезпечення регіональних програм повинно враховувати аспекти створення майна усіляких форм власності, що в свою чергу вимагає залучення різноманітних джерел покриття вкладних коштів.

Виходячи з вищевикладеного, головні проблеми і основні задачі в сфері фінансування соціально-економічного розвитку України обумовлені економічним положенням країни і її регіонів, динамікою цього розвитку в попередні роки, вибором основних напрямлень і пріоритетів на майбутній період, необхідними для цього розрахунками матеріальних і фінансових ресурсів.



1.2. Основні принципи управління регіональними фінансовими потоками

Головною умовою розвитку ринкових відносин в регіоні на сучасному етапі є оздоровлення та активізація фінансової діяльності в Україні та в її регіонах. Це вимагає вдосконалення, а в багатьох випадках – кардинальної перебудови управління фінансами на всіх рівнях. На нашу думку, існує необхідність у перегляді та уточненні принципів управління фінансовими потоками в регіонах. Під принципами управління в даному випадку слід розуміти правила, основні положення та висновки, що випливають із пізнання об'єктивних законів розподілу суспільної праці та відображають найбільш тісні зв'язки між об'єктом і суб'єктом управління.

Цикл фінансової діяльності на регіональному рівні складається з процесів формування регіональних фінансових потоків і капітальних вкладень, їх концентрації у суб'єктів господарювання, обґрунтування напрямків використання, повернення інвесторам вкладених ними коштів і гарантій одержання прибутку або інших видів доходів, а також із обґрунтування шляхів стабілізації соціально-економічної ситуації в регіоні та соціальних наслідків залучення і використання фінансових потоків. Можна стверджувати, що регіональні фінанси є сукупністю витрат, які спрямовуються на розвиток господарства регіону, його окремих галузей та соціальної інфраструктури.

Слід зазначити, що сукупність різних сфер фінансових відносин уявляє собою фінансову систему. Фінансова система держави у розвинених країнах складається із таких основних елементів: державного бюджету, регіональних фінансів, спеціальних позабюджетних фондів, фінансів державних корпорацій.

Державні і муніципальні фінанси уявляють собою сукупність економічних відносин, які виникають у реальному грошовому обороті з приводу формування, розподілу та використання централізованих фондів фінансових ресурсів.

В економічній літературі [18, С. 133 – 134] поняття “регіональні фінанси” протистоїть поняттю “державні фінанси”, так як державні фінанси забезпечують функції загальнодержавних органів управління, як в той час як регіональні фінанси забезпечують виконання функцій місцевих органів управління.

Регіональні фінанси, визначаються як система формування розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів з метою забезпечення місцевими органами влади функцій, що покладені на них, як власних, так і делегованих.

Таким чином, під регіональними фінансами слід розуміти систему формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів економічних суб’єктів регіону як адміністративно-територіальної одиниці.

Цикл регіональної фінансової діяльності розпочинається пошуком джерел фінансових ресурсів, розробкою плану роботи з ними, а закінчується організацією моніторингу їх економічної та соціальної ефективності. Тому його можна розглядати як циклічну систему, яка знаходить своє відображення у постійному відтворенні фінансових потоків даного напрямку на регіональному рівні. Структуру цієї системи утворюють головні укрупнені процеси які, в свою чергу, можна розглядати як самостійні підсистеми, що знаходяться в певному співвідношенні та взаємозв’язку між собою. Кожна із цих підсистем, у свою чергу складається з великої кількості елементів, що мають як внутрішні зв’язки між окремими елементами підсистеми та всією системою в цілому, так і зовнішні зв’язки – з елементами інших систем.

З точки зору функціональної спрямованості ці підсистеми доцільно об’єднати в наступні групи:

1. Фінанси установ бюджетної сфери.
2. Фінанси суб’єктів господарювання, що займаються комерційною діяльністю.
3. Фінанси кредитно-фінансових установ.
4. Фінанси населення і суспільних організацій.

При цьому, сукупність фінансових коштів зазначених суб'єктів складає фінансовий потенціал регіону.

Виходячи з наведеного вище, управління регіональними фінансовими потоками в умовах становлення ринкових відносин необхідно здійснювати, керуючись наступними принципами:

1. Цільовий принцип. Головною метою розміщення фінансових потоків є одержання прибутку. Однак, як свідчить світовий, та певною мірою вже і вітчизняний досвід, приватні капіталовкладення здійснюються не тільки з метою одержання прибутку, але й для забезпечення соціального розвитку, створення робочих місць тощо. Виходячи з принципу цільової спрямованості, слід зазначити, що в структурі сучасного фінансового циклу найбільш складним є пошук необхідних фінансових ресурсів. На сьогоднішній день, не зважаючи на продовження економічної кризи, вже накопичений перший досвід і практичні нароби щодо визначення таких джерел. Найбільш повний свій прояв цільовий принцип управління фінансовими потоками знаходить при формуванні регіональної фінансової програми з виділенням регіонального замовлення. Тому вважаємо за необхідне відновити розробку таких регіональних програм за певною структурою пріоритетів та галузевою структурою. Необхідність і доцільність виділення регіонального замовлення в самостійний розділ фінансової програми обумовлено цілою низкою обставин, найважливішими серед яких є провідна роль регіональних органів управління при формуванні програми, специфіка формування фінансової бази програми, необхідність врахування регіональних особливостей, соціальних, економічних чинників тощо.
2. Принцип структурних пріоритетів, який визначає послідовність стадій фінансового циклу стосовно формування, використання та розподілу фінансових ресурсів з метою стимулювання регіонального розвитку.
3. Принцип формування структури капіталу. Сучасний етап управління фінансовими потоками в регіоні багато в чому визначається структурою капіталу, який здебільшого є акціонерним. Остання свідчить про те, яка

група акціонерів контролює підприємство: трудовий колектив, адміністрація, консолідовані власники акцій. Виходячи з цього, доцільно виділити три категорії контролю, або три форми управління:

- повний контроль над підприємством. Контрольний пакет акцій належить одній групі акціонерів;
- домінуючий контроль над підприємством. Контрольний пакет акцій знаходиться у групі акціонерів, але на відміну від попереднього варіанту існує консолідована блокуюча меншість;
- переважний контроль над підприємством. В акціонерному товаристві має місце рівномірний розподіл голосуючих акцій між групами акціонерів.

Аналіз звітних даних останніх років свідчить про те, що в Україні більше 90% акціонерних товариств контролюється адміністрацією. Близько 20% акціонерних товариств контролюється трудовими колективами. Можливість дій адміністрації і трудового колективу дає змогу констатувати, що близько 25% підприємств в тій чи іншій мірі контролюється власними робітниками.

Сторонні власники крупних пакетів акцій контролюють близько 26% підприємств. При цьому 50% акціонерних товариств, які контролюються сторонніми інвесторами є фінансово стійкими [37, С. 52].

Питома вага державної власності в структурі статутного капіталу акціонерних товариств в середньому складає близько 8%. Відносини акціонерних товариств з державними і регіональними органами управління, в інтересах яких знаходяться акції зазначених товариств, можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на їх функціонування.

На сучасному етапі проблема пошуку фінансових ресурсів досягла піку своєї актуальності. На державному рівні її часто зводять лише до проблеми зовнішніх інвестицій. Не принижуючи роль останніх не тільки в цілому для України, але й для окремих регіонів, необхідно зазначити, що на сьогоднішній день не задіяними залишаються внутрішні джерела, про які мова піде далі. Але, забігаючи наперед, можна сказати, що це ресурси від

внутрішніх запозичень у вигляді облігацій, бонів, як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках, кошти підприємців, населення та інші.

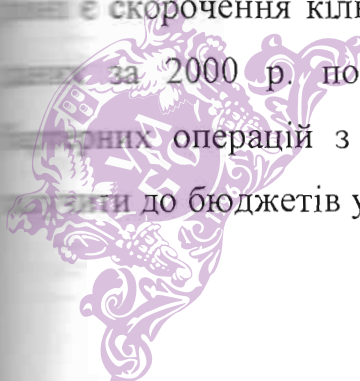
Парад з проблемою пошуку фінансових ресурсів важливе значення надають питання обґрунтування напрямків їх використання. Ця діяльність має бути ефективною, якщо розподіл регіональних фінансових ресурсів буде відбуватися на конкурсній основі, у відповідності з принципом конкуренції.

Принцип безперервності фінансового циклу і паралельно-дослідна технологія його здійснення і управління, а також взаємопов'язаність і взаємообумовленість всіх стадій фінансової діяльності.

Слід зазначити, що перехід до ринкової економіки викликав потребу впровадження принципово нового механізму інвестування на регіональному рівні. Це пов'язано, перш за все, з істотною зміною інвестиційного статусу держави і недержавних структур, розподілом їх функцій в інвестиційному процесі. За таких умов роль держави як безпосереднього інвестора зберігається в основному для пріоритетних галузей соціальної сфери, що пов'язано з необхідністю забезпечення розбудови соціально-орієнтованої економіки та життя населення.

Особливості формування бюджету 2001 року та характер нових бюджетних відносин дають підстави стверджувати, що в перспективі роль внутрішнього фінансового потенціалу регіону буде суттєво зростати. Всі програми інвестицій за рахунок внутрішніх джерел повинні здійснюватися з урахуванням вертикалі управлінських рішень, тобто кожний регіон зобов'язаний використати внутрішні джерела в межах власної розпорядчої компетенції і можливостей реалізації інвестицій.

Важливим напрямком пошуку фінансових ресурсів на регіональному рівні є скорочення кількості та обсягів бартерних операцій. Аналіз фактичних даних за 2000 р. по Сумській області свідчить про скорочення обсягів бартерних операцій з 31,4% у 1999 р. до 24,8% у 2000 р., що дозволило залити до бюджетів усіх рівнів понад 26 млн. грн. (табл. 1.6).



Одним з основних джерел інвестиційних ресурсів у країнах з розвинутою ринковою економікою є заощадження населення. В умовах України в зв'язку з трансформаційними процесами це джерела інвестицій використовується не в повному обсязі. Про наявність достатньо високих обсягів інвестиційних ресурсів, що не використовуються сьогодні для інвестування через відсутність ефективного механізму капіталізації заощаджень, свідчить розрив між заощадженнями і інвестиціями. Так, в Україні лише 8,0% приросту заощаджень населення надходить на фінансовий ринок шляхом купівлі цінних паперів, але й ці кошти використовуються недостатньо

Таблиця 1.6

Обсяги бартерних операцій на підприємствах Сумської області в 2000 р.

Міста та райони області	Кількість підприємств, які беруть участь у бартерних операціях		Обсяг продукції, реалізованої підприємствами та організаціями, що беруть участь у бартерних операціях		Суми бартерних операцій, тис. грн.		Питома вага бартеру від реалізації, %	
	Всього	В т.ч. боржники бюджету	Всього	В т.ч. боржники бюджету	Всього	В т.ч. боржники бюджету	Всього	В т.ч. боржники бюджету
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Суми	40	32	440802,6	411903,0	152418,2	145590,3	34,6	35,3
Ковтоп	24	20	64981,4	51571,5	21458,2	20978,0	33,0	40,7
Шостка	10	9	71204,8	59591,8	16747,9	16019,8	23,5	26,9
Ромни	16	12	28510,1	6591,9	16204,2	3172,5	56,8	48,1
Охтирка	11	7	341908,1	331540,6	26886,6	22894,5	7,9	6,9
Грухів	5	3	1881,6	267,5	136,2	74,5	7,2	27,9
Лебедин	9	5	12865,3	2435,3	3793,8	1973,3	29,5	81,0
Білопільський	19	13	9474,7	5098,3	1525,2	824,9	16,1	16,2
Боринський	23	23	19929,9	19929,9	2092,6	2092,6	10,5	10,5
В. Писарівський	12	12	3101,4	3101,4	504,6	504,6	16,3	16,3
Грицівський	39	39	9913,0	9913,0	4541,0	4541,0	45,8	45,8
Ковтопський	23	8	7281	3142,7	2557,5	1462,8	35,2	46,6
Краснопільський	18	18	3603,2	3603,2	1263,3	1263,3	35,0	35,0

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Чортківський	19	16	9336,0	6754,9	5249,5	4968,2	56,2	73,5
Хмельницький	24	19	9970,7	4284,4	2889,9	1475,1	29,0	34,4
І. Доминський	16	16	7718,9	7718,9	553,6	553,6	7,2	7,2
Ядриягайлівський	24	8	9123,3	1628,5	1679,1	908,5	18,4	55,8
Острівський	31	30	59418,1	49965,5	12081,3	11985,9	20,7	24,0
Путнальський	13	7	1547,2	977,9	623,0	500,8	40,3	51,2
Романський	46	23	27126,0	399,0	2167,0	167,0	8,0	41,9
С. Будський	8	8	1878,0	1878,0	130,4	130,4	6,9	6,9
Сміський	31	22	23758,8	5032,0	9463,8	1352,1	39,8	26,9
Трошчанський	26	19	9523,9	5765,1	3476,5	2975,5	35,6	51,6
Шосткинський	4	4	3422,2	3422,2	2084,8	2084,8	61,0	61,0
Ямпільський	4	4	4474,8	4474,8	2277,5	2277,5	50,9	50,9
Всього по області:	495	377	1181755,0	1000991,3	292805,7	250771,5	24,8	25,1

ефективно, а тому не можуть справити суттєвого впливу на формування ринку інвестицій [10, С. 256].

На наш погляд, новою важливою складовою в формуванні регіональних фінансів виступає залучення кредитів. В зв'язку з цим, доцільно розглянути також такі принципи управління фінансовими потоками як повернення кредитів та правові засади фінансування.

Слід зазначити, що на думку багатьох економістів, одним із напрямків позабюджетного фінансування на сучасному етапі виступає система іпотечного кредитування [46, С.55].

В процесі управління фінансовими потоками слід використовувати критерії ефективності. Для його визначення, зазвичай, порівнюють витрати, пов'язані з здійсненням регіональної фінансової програми, і доходи, які передбачається отримати в разі його реалізації. У випадках використання залучених коштів слід порівнювати внутрішню норму окупності (r) і позичковий відсоток (i) [163, С. 56].

Гранично чиста окупність фінансових вкладень зумовлює різницю між граничною внутрішньою окупністю вкладень і ставкою позичкового відсотка. Прибуток від вкладень буде максимальним, якщо $r = i$.

Таким чином, на сучасному етапі переходу до ринкових відносин, важливими принципами управління фінансовими потоками на регіональному рівні виступають: цільова направленість, ефективність, пріоритетність фінансових вкладень, конкуренція, програмна реалізація, безперервність фінансових циклів, паралельно-послідовна технологія його здійснення і управління, взаємопов'язаність і взаємообумовленість всіх процесів фінансової діяльності, гарант повернення кредитів, правова захищеність фінансових вкладень.

З урахуванням вище викладеного доцільно запропонувати таку принципову схему управління фінансовими потоками в регіоні (рис.1.7). Функціонування цієї схеми повинно створити можливість комплексного стимулювання фінансової діяльності в регіоні.

Економіка України знаходиться в стані фінансової кризи і зазнає гострий дефіцит накопичень. З метою протидії вступу економіки в значно довгу депресію і протидії фінансової кризи та дефіциту накопичень доцільно підвищити фінансову активність суб'єктів господарювання і ефективність капітальних вкладень, завдяки створення системи їх стимулювання, сприятливого фінансового клімату, забезпечення правової стабільності фінансового процесу.

Слід зазначити, що при розгляді принципів управління фінансовими потоками необхідно враховувати основні цілі регіональної економічної політики, які впливають із загальнодержавної стратегії розвитку і коригуються виходячи із можливостей та інтересів регіону. У проекті Закону "Про концепцію державної регіональної економічної політики" до головної її мети віднесено:

- збільшення національного багатства країни шляхом ефективного використання природоресурсного і науково-технічного потенціалу кожного регіону та тісного співробітництва між регіонами;
- забезпечення поступового підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіонів та ефективного територіального поділу праці;

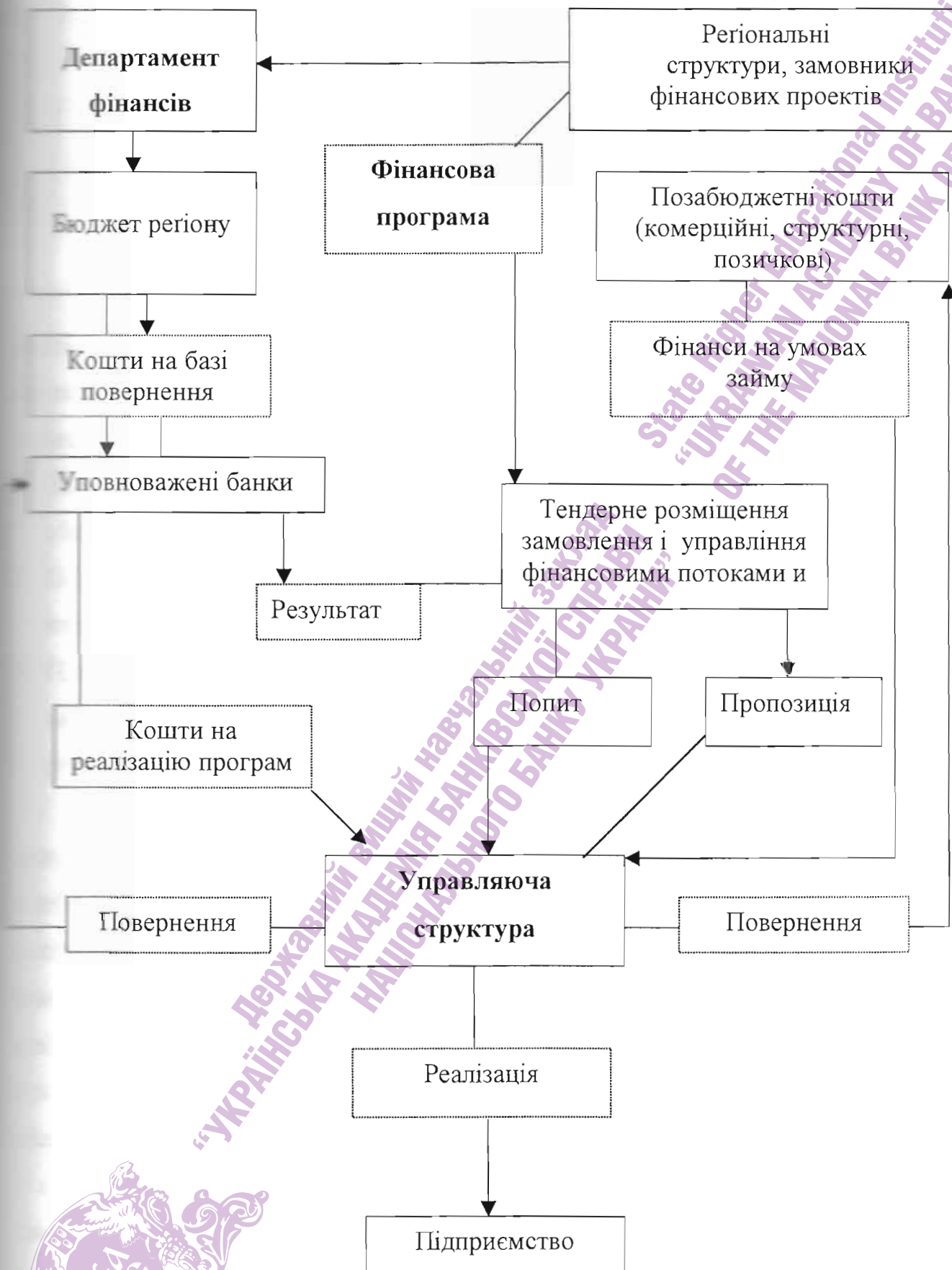


Рис. 1.7 Принципова схема управління фінансами в регіоні.



- проведення економічних реформ з урахуванням економічних, природних, соціальних та інших особливостей регіонів;
- збалансованість соціально-економічного й екологічного розвитку регіонів, підвищення рівня добробуту та забезпечення єдиних мінімальних загальних стандартів і соціального захисту населення незалежно від економічних можливостей регіонів.

При цьому, з метою впровадження зазначених цілей доцільно розглядати принципи і підходи регіональної податкової політики в умовах її переходу до фіскально - регульованих функцій. На нашу думку, до них слід віднести:

1. Вдосконалення міжбюджетних відносин та забезпечення на цій базі збалансованості державного та місцевих бюджетів.
2. Підтримка вітчизняного товаровиробника і підвищення інвестиційного клімату.
3. Підвищення ролі місцевого оподаткування завдяки його важливості у виконанні багатьох завдань соціально-економічного і екологічного розвитку.

Система місцевого оподаткування має ліквідувати дисбаланс між доходною та видатковою частиною доходів регіонів. Існуючі нині розбіжності виражають загальний спад виробництва, невизначеність регіональної політики в оподаткуванні, а також критичну несплату податків, що безпосередньо впливає на скорочення доходної частини бюджетів. У більшості країн місцеві податки в обсягах місцевих бюджетів займають понад 50% (у Франції – 60%, Німеччині – 45%, США – 65%) [107, С. 259]. В Україні ж місцеве оподаткування не набуло широкого розвитку і частка місцевих податків у надходженнях до місцевих бюджетів становить лише 1-3%. На сьогодні визначений вид податків не виконує ні фіскальної, ні регульованої функції.

4. Територіально- та галузево - диференційований підхід до оподаткування галузей і виробництв з урахуванням їхнього фінансового стану, конкурентоспроможності. Диференційованість має виходити на рівень

визначення за індивідуальними нормативами від надходжень загальнодержавних податків, зборів на відповідній території. При цьому, міжрегіональні відмінності зумовлені економічними, демографічними, природними та іншими специфічними особливостями, які притаманні певним регіонам і суттєво впливають на формування фінансової бази місцевих бюджетів.

Проблема взаємовідносин між регіонами виникла не сьогодні. Вона існує з часу виникнення товарно-грошових відносин. Зазначеній проблемі присвячено багато наукових робіт. Так, визначний український поет, філософ і мислитель Іван Франко зазначив: “Кожна держава складається з громад – сільських та міських, то всеодно перше і найголовніше завдання тих, хто управляє державою, країнами, повітами, має бути таке, щоб добре упорядкувати і мудрими заходами якнайбільше забезпечити найменшу, але основну одиницю. Бо коли громада зле впорядкована, бідна, темна й сама собі розлазиться, то очевидно, що й увесь побудований на ній порядок повітовий, крайовий і державний не може бути тривалий” [149, С. 145].

При цьому, слід звернути увагу на те, що ставлення до регіонів майже не змінилося. Це викликано тим, що імперська Росія за століття виробила негативне ставлення до централізму в економіці, політиці, фінансах. В умовах незалежного СРСР мало що змінилося в поглядах окремих фахівців. Деякі економічні аналітики ще й сьогодні намагаються довести громадкості, що державна політика начебто руйнує, одночасно послабляє роль і функції держави. [157]

Однак, досвід розвинутих країн свідчить проте, що завдяки застосуванню активної регіональної політики та інших економічних чинників, серед яких інфляція, ціна, кредит допомогли досягти за відносно короткий проміжок часу певних економічних, соціальних та фінансових перетворень.

Особливої уваги із зазначеного питання заслуговує досвід країн Південно-Східної Азії протягом 1985-1995 років збільшили виробництво валового внутрішнього продукту на душу населення на 7,2%, а в Китаї валовий внутрішній продукт зріс у 6,4 разу. В Китайській Народній республіці з

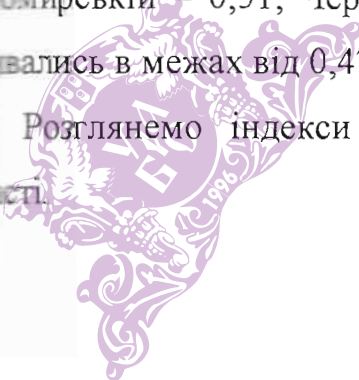
населенням понад 1,2 млрд. чоловік і з територією 9,6 млн. кв. км у центральному підпорядкуванні перебувають 30 регіонів проти 27 в Україні за її майже 50 млн. населення і 603,7 тис. кв. км загальної площі. [158, С.9].

Слід звернути увагу на те, що в Україні соціально-економічний стан активно вплинув на розмір валового внутрішнього продукту. Безпрецедентне падіння виробництва зумовило запровадження нової бюджетної політики спрямованої на зміцнення фінансів суб'єктів господарювання. Але, без зміцнення фінансів на макрорівні важко досягти нормальних взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами, так, як додаткова вартість відраховується на мікрорівні.

В посланні Президента України до Верховної Ради наголошується, що кожній державі слід мати механізм випереджаючого економічного розвитку з тим, щоб забезпечити зростання виробництва в півтора рази вище від середньосвітових показників. [88, С. 1-3]. Тому, вважаємо, що складовою і найбільш важливою частиною такого механізму є міжбюджетні відносини. На сьогоднішній день, місцеві органи влади не вживають діючих заходів стосовно розширення сфери об'єктів оподаткування перебудови соціальної сфери, при відсутності можливості з 1993 року права встановлення місцевих податків і зборів місцевими органами влади, їх питома вага в доходах бюджету становить в середньому по країні 2,5 – 3 %, тоді як в західноєвропейських країнах – понад 30 %.

Сьогодні в регіонах сформувалися досить різні коефіцієнти податкоспроможності. В 1998 році і в першому півріччі 1999 року цей показник у Львівській області дорівнював 1,88; у Миколаївській області – 1,23; Тернопільській – 1,17; Запорізькій 1,16; у Вінницькій –0,41; Кіровоградській –0,45; Житомирській – 0,51; Чернівецькій – 0,51. У Сумській області ці показники коливались в межах від 0,47 (Недригайлівський район) до 1,04 для м. Суми.

Розглянемо індекси податкоспроможності районів та міст Сумської області.



Таблиця 1.7

Індекси відносної податкоспроможності районів та міст Сумської області
в 1999 р.

Місто, район	Населення, тис.чол.	Закріплені доходи на душу населення, грн.	Індекс	Місце по Україні
1	2	3	4	5
М. Суми	294,1	188,46	1,04	27
М. Охтирка	52,7	141,23	0,78	62
М. Конотоп	96,2	122,89	0,68	84
М. Ромни	53,6	93,44	0,52	121
М. Глухів	35,3	84,99	0,47	137
М. Шостка	89,8	79,24	0,44	143
М. Лебедин	31,5	78,75	0,44	145
Шостинський р-н	26,0	167,24	3,19	3
Гостянецький р-н	45,6	145,91	2,79	6
Охтирський р-н	31,5	90,72	1,73	26
Сумський р-н	62,4	65,72	1,26	77
Кролевецький р-н	48,5	52,15	1,00	173
Валківський р-н	33,1	40,65	0,78	312
Білопільський р-н	62,4	40,38	0,77	317
Краснопільський р-н	34,6	38,01	0,73	346
Беринський р-н	37,3	36,81	0,70	362
Роменський р-н	46,3	34,21	0,65	395
Шутивльський р-н	35,7	322,75	0,63	408
Лебединський р-н	28,8	31,68	0,61	421
Львоводолинський р-н	23,4	31,18	0,60	427
Середино-Будський р-н	22,8	30,21	0,58	439
Глухівський р-н	33,4	28,57	0,55	449
Синькописарівський р-н	27,6	27,37	0,52	459
Конотопський р-н	40,9	27,14	0,52	461
Бригаїлівський р-н	33,4	24,37	0,47	471

Тобто, можна зробити висновок, що в цілому потенціал ресурсної бази регіональних фінансів та місцевих бюджетів області є задовільним, а тому постає проблема організації раціонального управління ресурсною базою та фінансовими потоками регіонів.

Звертаючи увагу на те, що коефіцієнт податкоспроможності перебуває у прямій залежності від валового внутрішнього продукту щодо розмірів сумарних власних доходів на душу населення, то вони мають значні регіональні відмінності. В Миколаївській області становлять 432,68 грн., Запорізькій - 407,02 грн., у Волинській - 167,19 грн. при відповідній податкоспроможності - 1, 23; 1, 16; 0, 41.

Зазначена диференціація даних чинників стримує потребу соціальної сфери, знижує стимулюючу функцію заробітної плати.

Таким чином, в регіонах загострюється проблема фінансового забезпечення вона набуває загальнодержавної ваги. Тому, для створення рівноосно однакових соціально-економічних умов провідна роль має належати державному бюджету. З цього приводу держава для виконання своїх функцій повинна мати необхідні фінансові ресурси, які в першу чергу мають спрямовуватися на фінансування заходів економічного і соціального розвитку країни.

Формування в регіоні соціально-орієнтованої ринкової економіки можливе при активному сприянні та участі центральних органів влади за допомогою міжбюджетних відношень, за рахунок якого досягається оптимальний науково обґрунтований розподіл доходів бюджетів кожного рівня і витратків, що фінансуються з них.

В результаті інституціональних змін в останні роки актуальною стала задача забезпечення керованості і підконтрольності державних фінансових ресурсів. При вирішеності цієї задачі пріоритет було віддано централізації фінансових ресурсів у одного державного органа – Державного казначейства України, уповноваженого забезпечувати упорядкований потік ресурсів і з

державного бюджету і оперативно надавати інформацію про стан державних фінансів для прийняття управлінських рішень.

Створення казначейства припало на той період розбудови Української держави, коли старі методи фінансового управління вже втратили свою ефективність, а нові методи не опиралися на відповідні організаційні структури. Казначейство якраз і стало однією з таких структур управління. Світовий досвід засвідчує про ефективність казначейського управління державними фінансами. У кожній країні, де функціонує такий орган, його діяльність спрямовується на забезпечення доцільного, з точки зору Уряду, використання бюджетних коштів, сконцентрування їх на найважливіших напрямках соціального та економічного розвитку суспільства.

Створення Державного казначейства в Україні обумовлено перш за все двома обставинами:

- 1) необхідністю державного контролю за виконанням бюджету не тільки за принципом “скільки надійшло і на що використано”, але й з огляду на те, наскільки раціонально використовуються і як оперативно потрапляють бюджетні кошти до визначених споживачів;
- 2) необхідністю оперативного маневрування обмеженими державними коштами.

Головна мета діяльності органів Державного казначейства полягає в касовому обслуговуванні доходної та видаткової частини державного бюджету, в мобілізації, розподілі за рівнями бюджетної системи бюджетних ресурсів і доведенні їх до кінцевого одержувача. Досягненню цієї мети значною мірою сприяє те, що, по-перше, органи Державного казначейства концентрують усі платіжні операції державного бюджету на достатньо обмеженій кількості рахунків, по-друге, вони здійснюють постійний контроль на стадії, що передують виділенню коштів із державного бюджету.

Для створення оптимальних умов ефективного управління коштами державного бюджету шляхом консолідації рахунків Державного казначейства в Національному банку, Національним банком України запропонована, а Державним

казначейством прийнята система обслуговування коштів державного бюджету через консолідований казначейський рахунок, відкритий у Національному банку, на зразок дії кореспондентського рахунку комерційного банку з використанням внутрішньої платіжної системи Державного казначейства.

Зазначена система забезпечить:

- мобільне управління наявними коштами та державного бюджету;
- отримання оперативної інформації щодо руху коштів та етапу казначейського рахунку;
- створення автоматизованої системи обліку та вихід на щоденний баланс;
- розширення бази послуг для клієнтів казначейства;
- складання оперативної звітності за напрямками надходження та використання бюджетних коштів;
- переведення на повне казначейське обслуговування клієнтів, які утримуються з державного та місцевих бюджетів.

Казначейство, виконуючи функції організації бюджетних грошових потоків, обслуговує клієнтів, які утримуються з державного бюджету. До початку 2000 р. органи Державного казначейства України обслуговували переважно більшість 30 тис. установ і організацій, що функціонують завдяки державному бюджету або отриманню бюджетних коштів. Водночас слід підкреслити, що, незважаючи на скорочення кількості рахунків, цю роботу необхідно подовжити з метою оперативного управління коштами.

Діяльність органів Державного казначейства і територіальних установ Національного банку України спрямована на забезпечення вірогідності даних по врахуванню доходів державного бюджету, правильний розподіл регулюючих податків і зборів за різними рівнями бюджетів, посилення контрольних функцій з метою підвищення ефективності збирання податків.

В той же час існує ряд проблем. Так, в нинішній час врахування надходжень і використання коштів державного бюджету здійснюється на десятках тисяч особових рахунків. Кошти державного бюджету за напрямками використання стають доступними для використання тільки після складання

можливості Національним банком України і органами Державного казначейства.

Далі, в зв'язку з недосконалістю механізму міжбюджетних відносин органи Державного казначейства не здатні в повному обсязі вирішити задачу оптимізації фінансових потоків, виключити зустрічні фінансові потоки. Тільки за минулий рік Україною через банківські рахунки Державного казначейства було перераховано в державний бюджет 20243 млн. грн., в той же час отримано назад лише 10645 млн. грн. Оптимізація міжбюджетних потоків дозволила б лише в цьому випадку скоротити зустрічні потоки більш ніж на половину і вчасно та в максимально можливій сумі направити кошти на рішення соціальних питань в регіоні [121, С.24-25].

Серед складових механізму випереджаючого економічного розвитку великого значення набуває система податків, яка повинна стимулювати, а не гальмувати виробництво. Дискусії з цього приводу ведуться з 1995 року, хоча ще перші роки незалежності України економісти довели, що великі ставки податкування суб'єктів господарювання безпосередньо впливають на зростання тіньової економіки, але ж зазначені пропозиції були проігноровані. В результаті на сьогодні тіньова економіка наближається до 50%, тоді як, в Німеччині –10%, США –7%. [147, С. 89-90]. Тобто необхідно констатувати, що тіньова економіка підживлюється шляхом приховування доходів, оскільки через податки стягується не тільки додатковий, а й необхідний продукт. Тому, виникає велика потреба у прийнятті Податкового кодексу.

У проекті Податкового кодексу України передбачається послаблення податкового тягара, тобто вилучення податку у розмірі 30% валового внутрішнього продукту. Визначено також кількість загальнодержавних і місцевих податків і зборів, граничний розмір ставок. При цьому, місцеві органи влади, які в попередні роки, можуть самостійно запроваджувати нові податки.

Таким чином, податкова система повинна сприяти зміцненню фінансів регіонів, а також сприяти вирівнюванню фінансового забезпечення адміністративно-територіальних одиниць. При цьому має відбутися розмежування функцій місцевої влади, держадміністрації і самоврядування. З

цього питання, доцільно закріпити за місцевими самоврядуваннями конкретні статті надходжень до бюджетів. За державною адміністрацією слід було б закріпити функції, пов'язанні з реформуванням виробничої діяльності підприємств державного сектора, питома вага якого у валовому внутрішньому продукті складає майже 50%. Зазначений поділ функцій позбавить окремих суперечностей, які виникають між місцевими адміністраціями та органами місцевого самоврядування.

У міру децентралізації економічної і фінансової політики роль регіонів у вирішенні соціальних умов життя населення, забезпеченні ефективного розвитку продуктивних сил зростатиме. Для цього місцеві органи влади повинні мати достатні фінансові ресурси для надання населенню першочергових соціальних послуг і забезпечення інших владних функцій.

Слід зазначити, що в структурі доходів державного бюджету досить помітну частку займають податки, особливо це торкається податку на додану вартість. При цьому доцільно було б встановити певний відсоток відрахувань від конкретного податку, який надходить до загального фонду державного бюджету України. При цьому регіонам доцільно залишати 20-25% податку на додану вартість, з метою формування регіональних фінансових потоків.

В Україні прийнято Закон "Про бюджетну систему України", яким визначено бюджетний устрій, принципи бюджетного устрою, правила складання і виконання бюджетів. В Конституції України (ст. 140) сказано, що "органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад, сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради".

Тобто, можна стверджувати про наявність в Україні законодавчо-нормативної бази, на якій має ґрунтуватися бюджетна система і міжбюджетні відносини. Тому, на сьогодні, в першу чергу, постає питання про ліквідацію, недопущення порушень чинного законодавства на будь-якому рівні, а також про усунення неузгодженостей між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування.

За нашу думку, обґрунтування регіональної фінансової політики базується на визначенні її економічної сутності, структури, форм здійснення і визначення ефективностей ефективного розподілу фінансових ресурсів відповідно до поставлених цілей.

Управління регіональними фінансовими потоками передбачає процес формування і використання фінансових ресурсів залежно від суб'єкта, який розпоряджається ними, та інструментарію, який застосовується з метою впливу на соціальну і економічну сфери регіону.

Цикл фінансової діяльності на регіональному рівні складається з процесів формування оптимального перерозподілу і використання фінансових ресурсів з метою підвищення ефективності функціонування господарського комплексу.

Таким чином, управління регіональними фінансовими потоками в умовах становлення ринкових відносин необхідно здійснювати, керуючись наступними принципами: цільовий принцип, принцип структурних пріоритетів, принцип формування структури капіталу, принцип безперервності фінансового циклу.

З метою впровадження зазначених принципів доцільно розглядати підходи фінансової політики в умовах її переходу до фіскально регульованих функцій, до яких слід віднести: вдосконалення міжбюджетних відносин та забезпечення на їх базі збалансованості державного та місцевих бюджетів; підтримка національного товаровиробника та поліпшення інвестиційного клімату; підвищення ролі місцевого оподаткування завдяки його важливості при виконанні багатьох завдань соціально-економічного розвитку; територіальний та галузевий диференційований підхід до оподаткування галузей і виробництв з врахуванням їх фінансового стану, конкурентоспроможності тощо; багаторівневий характер “адресно зорієнтованих” механізмів оподаткування і особливо їх пільгових модифікацій: рівень країни, області, міста, підприємства.



РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МОБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

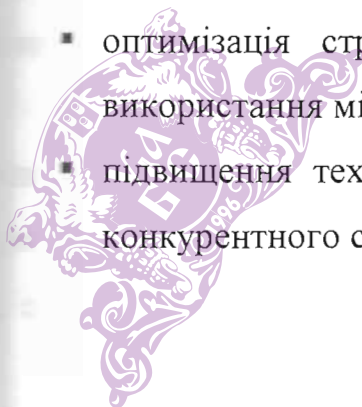
2.1. Фінансові складові оцінки інвестиційної привабливості регіонів

В аспекті довгострокової динаміки регіональна економіка безпосередньо впливає на вирішення проблем можливої участі регіонів в підвищенні ефективності функціонування народногосподарського комплексу в цілому. Актуальність досліджень регіональних аспектів інвестиційної привабливості зумовлено низкою чинників до яких, на наш погляд, слід віднести такі:

- необхідність активізації відтворювальних процесів в економіці на основні структурно-технологічних перетворень господарських комплексів регіонів;
- підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіонів;
- необхідність усунення міжгалузевих територіальних диспропорцій в процесі розміщення продуктивних сил;
- підвищення ефективності територіальної організації праці;
- активізація діяльності органів влади на місцях з питань вдосконалення територіального планування та управління;
- посилення ролі фінансових формувань в реалізації регіональних інвестиційних проектів і програм;
- пошук ефективних джерел залучення інвестицій, в тому числі необхідність збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій.

При цьому першочерговим є вирішення наступних питань урахування галузевої і регіональної специфіки:

- оптимізація структури місцевого господарювання і більш повне використання місцевих ресурсів;
- підвищення технологічного рівня місцевих підприємств і створення конкурентного середовища;



- реалізація оптимальних форм взаємодії підприємств різних форм власності в регіоні на основі їх участі в реалізації регіональних і міжрегіональних програм;
- санація збиткових підприємств та підприємств-боржників з урахуванням регіональної та галузевої специфіки і створення гнучких організаційних форм, орієнтованих на оптимізацію структури і підвищення ефективності виробництва. [62, С. 3-9].

Слід зазначити, що відправним моментом в процесі оцінки рівня інвестиційної привабливості регіону є інтегральний потенціал території, який "об'єднує всі її ресурси і саму територію як своєрідний ресурс, як поле взаємодії всіх суспільно-природних компонентів, в тому числі її транспортно-географічне положення" [19, С. 67]. При цьому до найважливіших структурних компонентів інвестиційного потенціалу території відносять: природно-ресурсний, виробничо-технічний, деморесурсний, фінансово-інвестиційний, науково-технічний, інтелектуальний, інформаційний.

Слід зазначити, що найбільш повно і всебічно дослідженим є природно-ресурсний потенціал. Також досить детально висвітлені численні питання оцінки виробничого, демографічного потенціалу. В той же час методологічні підходи оцінки фінансово-інвестиційного, інтелектуального, інформаційного потенціалу регіону потребують додаткового обговорення і уточнення з причин як методичної складності, так і недостатності або відсутності необхідної інформації.

В процесі розгляду питань забезпечення надійності довгострокового вкладення капіталу, збалансованості фінансових потоків, формування спектра фінансових послуг, найбільш важливим для банківських формувань є оцінка фінансової складової інвестиційного потенціалу регіонів.

Зазначимо, що існуючі підходи до оцінки рівня інвестиційної привабливості регіонів не повною мірою відповідають головній методологічній вимоганості інвестиційного аналізу. Основною в даному випадку є теза про те, що інвестиційна привабливість може визначатися в залежності від часової

відносно у двох формах: сучасній (реалізованій) та прогнозній. Сучасна її форма здебільшого розглядається або у вигляді ефекту, що його вже сьогодні отримують інвестори, чи як частка інвестування в регіон (чи галузь) від загального обсягу інвестування. Численні рейтинги орієнтовані, в основному, на визначення інвестиційного потенціалу, виходячи з рівня соціально-економічного розвитку регіону. Так, у процесі аналізу застосовуються такі широко використовувані показники як валовий внутрішній продукт на душу населення регіону, валова продукція сільського господарства на душу населення, обсяг капітальних вкладень на душу населення, середній рівень заробітної плати. [93, С. 1-9]. При такому підході інвестиційна привабливість постає в реалізованій, а не в прогнозній формі, оскільки в основу її покладена оцінка отриманого інвесторами доходу в даний момент часу, виявляється в різних формах і сферах діяльності. Це суперечить самої сутності "інвестиційний потенціал", визначення якого на макро- та мезорівнях повинно здійснюватися на основі оцінки не реального, а потенційного доходу, тобто з урахуванням часу і залежно від фактору ризику. Тобто оцінка сукупного ризику є безпосередньо складовою визначення рівня інвестиційної привабливості регіонів безпосередніх об'єктів макроекономічного планування і прогнозування.

Слід зазначити, що оцінка ризику на макрорівні традиційно використовується при дослідженні рівня ризику країни в процесі побудови рейтингів, що традиційно публікуються провідними економічними виданнями (Euromoney, Fortune, The Economist).

У зв'язку з цим досить характерним є підхід, покладений в основу побудови інвестиційного рейтингу російських регіонів. 89 суб'єктів Російської Федерації оцінюється саме в площині "ризик-можливості". Інвестиційний потенціал регіону з одного боку, характеризує можливості для ведення бізнесу за умов, що склалися в регіоні з огляду на оцінку ресурсно- сировинного, людського, інфраструктурного потенціалу. З іншого боку оцінка здійснюється визначенням інвестиційного ризику, що дозволяє більш повно

визначити чинники, які негативно впливають на результати господарської діяльності в регіоні - політичні, соціальні, кримінальні, законодавчі. Всього влічується близько 100 показників по кожному регіону. Це дає можливість кожному потенційному інвестору обрати для себе регіон з найбільш придатними умовами діяльності. Оскільки інвестиційний ризик традиційно вистає як похідна поняття "інвестиційний клімат", то його оцінка здійснюється виходячи з інтересів прямих інвестицій у виробництво, що досить важливо з урахуванням існуючих умов. Оцінка інвестиційного потенціалу регіонів також супроводжується побудовою окремих рейтингів, а саме: визначається 20 регіонів з найбільшими обсягами валового регіонального продукту, з максимальним обсягом бюджетних асигнувань, з найбільшими паливно-енергетичними ресурсами, з найбільшою чисельністю економічно активного населення, з найбільшим і найменшим рівнями падіння виробництва, з найбільшим обсягом капітальних вкладень.

Іншим суттєвим недоліком існуючих підходів до оцінки регіонального інвестиційного потенціалу є досить обмежене використання в процесі аналізу показників, що характеризують фінансовий стан підприємств, розташованих на території даного регіону. Для фінансово-кредитних установ саме ця інформація є найбільш важливою в процесі прийняття рішень стосовно фінансової ємності регіону в цілому з огляду на необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів та їх ефективного використання, можливості фінансової підтримки підприємств регіону як ділових партнерів, дає можливість зробити певні висновки про ефективність використання фінансових ресурсів на регіональному рівні, збалансованість фінансових потоків, розробку прогнозів стосовно розширення філейної мережі.

Таким чином, на наш погляд, визначення рівня інвестиційної привабливості регіонів необхідно здійснювати за розширеним колом показників з урахуванням фінансової складової. В основу запропонованої методики був закладений принцип побудови рейтингової оцінки на основі багатомірної середньої за основними групами показників, що характеризують фінансовий

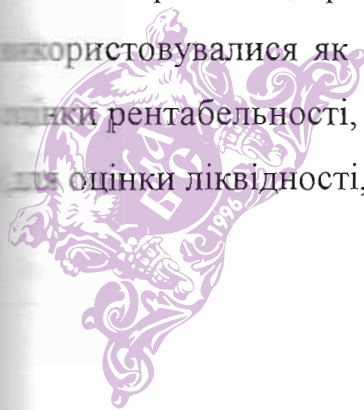
підприємств. Це дає змогу отримати досить об'єктивну характеристику, що має кількісне вираження і охоплює досить велику кількість показників. Для потреб аналізу були використані показники НДУ статистики Держкомстату України за групами підприємств і організацій України за різними групами агрегування, розрахованої на основі використання даних фінансової звітності підприємств: бухгалтерського балансу (форми №1 за ДКУД) та звіту про фінансові результати (форма №2 за ДКУД) річної звітності за 2000 рік.

Враховуючи той факт, що для комплексної оцінки фінансового стану використовують систему різноманітних коефіцієнтів, кожен з яких має відносно самостійне значення і водночас постає складовою узагальнюючої властивості, доцільно аналіз здійснювати на підставі обчислення стандартизованих показників за основними напрямками діяльності підприємств. Так, побудована нами рейтингова оцінка фінансової складової інвестиційної привабливості регіонів інтегрує показники за 5 основними напрямками:

- рентабельність підприємств;
- прибутковість продукції;
- фінансова стійкість;
- ліквідність;
- оборотність активів за тривалістю операційного циклу.

В таблиці 2.1 наведено значення показників, за якими здійснювався розрахунок узагальнюючих стандартизованих величин в цілому по Україні, а також мінімальне і максимальне значення кожного показника серед аналогічних показників за 25 регіонами України і місту Києву.

При стандартизації в процесі аналізу даних за кожним регіоном використовувалися як середні значення показників за певною сукупністю (для оцінки рентабельності, прибутковості продукції), так і нормативні їх значення (для оцінки ліквідності, фінансової стійкості):



Порогові показники оцінки виробничо-господарської діяльності підприємств по регіонах і в середньому по Україні в 2000 році.

Показники	В цілому по Україні	По регіонах	
		min	Max
1	2	3	4
Рентабельності			
Загальна рентабельність підприємств	0,0328	0,0047	0,0646
Чиста рентабельність підприємств	0,0066	0,0009	0,0870
Чиста рентабельність власного капіталу	0,0089	0,0018	0,0232
Загальна рентабельність виробничих фондів	0,0404	0,0084	0,1161
Прибутковості продукції			
Частий прибуток на 1 грн. обороту	0,0177	0,0011	0,0466
Прибуток від реалізації на 1 грн. обороту	0,0961	0,0364	0,2230
Прибуток від всієї реалізації на 1 грн. обороту	0,1078	0,0620	0,2410
Загальний прибуток на 1 грн. обороту	0,0877	0,0056	0,2331
Фінансової стійкості			
Коефіцієнт автономії	0,7937	0,4413	0,8766
Коефіцієнт співвідношення позичених і власних коштів	0,2599	0,1942	1,0872
Коефіцієнт маневреності	0,2349	0,1696	0,5705
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	2,7454	0,2507	7,3618
Ліквідності			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0217	0,0062	0,0599
Коефіцієнт критичної (термінової) ліквідності	0,7208	0,3770	1,2082

1	2	3	4
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,1786	0,5942	1,1136
Оборотності активів			
Оборотність всіх оборотних активів	1,3501	0,9879	2,4384
Оборотність банківських активів	67,9975	21,2853	193,3606
Оборотність запасів	4,2974	2,0370	9,9528
Оборотність запасів (у днях)	83,771583	36,1707	176,7305
Оборотність дебіторської заборгованості	1,1299	0,6494	1,8311
Оборотність дебіторської заборгованості (у днях)	318,61227	196,6031	554,3579
Тривалість операційного циклу	402,38385	273,0135	717,8085

При стандартизації в процесі аналізу даних за кожним регіоном використовувалися як середні значення показників за певною сукупністю (для оцінки рентабельності, прибутковості продукції), так і нормативні їх значення (для оцінки ліквідності, фінансової стійкості).

$$P_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_{ik}}, \quad (2.1.)$$

$$P_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_{i,st}}, \quad (2.2.)$$

X_{ij} – значення i -того показника j -го елемента сукупності;

$X_{i,st}$ – еталонне (нормативне) значення i -того показника;

X_{ik} – середнє значення i -того показника.

На підставі отриманих стандартизованих даних обчислюється середня величина з відносних m ознак як багатовимірна середня, яка є інтегральною функцією j -го регіону за певним напрямком аналізу:

$$\bar{P}_j = \frac{\sum_{i=1}^m P_{ij}}{m}, \quad (2.3)$$

При $\bar{P}_j > 1$ рівень явища у i -того вищий за середній у сукупності (або за нормативний), при $\bar{P}_j < 1$ він, навпаки, нижчий.

Якщо серед показників групи виділяються показники дестимулятори, наприклад, коефіцієнт співвідношення запозичених і власних коштів), то для приведення їх до однозначної характеристики P_{ij} обчислюється як обернена величина. При цьому показники – стимулятори свідчать про високий рівень i -того показника при $P_{ij} > 1$; дестимулятори – при $P_{ij} < 1$. В процесі аналізу одним із найбільш актуальних є питання щодо рівновагомості показників, які входять до складу досліджуваних груп як стимуляторів, так і дестимуляторів.

Нами було побудовано рейтингову оцінку регіонів за основними напрямками на основні розрахунку багатомірної середньої за колом показників, що були включені до кожної групи:

Таблиця 2.2

Рейтинг регіонів України за рівнем фінансово-економічного стану.

Регіон	Показники оцінки інвестиційної привабливості регіонів									
	За рівнем рентабельності		прибутковості продукції		ліквідності		фінансової стійкості		Тривалості операційного циклу	
	Багатомірна середня $(P_j)^I$	Рейтинговий показник	Багатомірна середня $(P_j)^{II}$	Рейтинговий показник	Багатомірна середня $(P_j)^{III}$	Рейтинговий показник	Багатомірна середня $(P_j)^{IV}$	Рейтинговий показник	Багатомірна середня $(P_j)^V$	Рейтинговий показник
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Львівська область	0,5440	18	0,7221	19	0,4033	17	2,1795	24	1,3561	23

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Волинська область	0,3454	23	0,5511	22	0,4051	16	2,4832	18	1,0920	12
Дніпропетровська область	0,5396	20	0,5478	23	0,3314	24	2,7199	8	0,9796	5
Донецька область	0,9784	10	0,8542	16	0,3628	22	2,6481	9	0,8452	4
Житомирська область	0,4655	21	0,7624	18	0,3911	19	2,6217	12	1,2914	21
Закарпатська область	0,5611	17	0,9044	15	0,4541	11	2,9825	3	1,0576	8
Запорізька область	1,0619	9	1,2171	7	0,5284	2	2,5105	16	1,0948	13
Івано-Франківська область	4,1183	1	1,0660	12	0,3859	20	1,3296	4	1,0138	7
Київська область	2,1996	2	1,1534	9	0,4382	13	2,7295	7	1,0619	9
Кіровоградська область	0,2378	25	0,5527	21	0,2372	26	2,1648	25	1,5345	24
Луганська область	0,5707	16	0,7625	17	0,3107	25	2,4891	17	1,1926	17
Львівська область	1,4119	6	1,6801	5	0,4606	9	3,0143	2	1,0822	11
Миколаївська область	1,6117	5	2,4617	1	0,6087	1	2,4380	21	1,7839	26
Одеська область	0,9204	13	1,1500	10	0,4976	4	2,6337	10	1,0767	10
Однісовська область	1,9390	3	1,8643	4	0,4494	12	2,4528	19	0,9860	6
Рівненська область	1,1545	8	1,9528	2	0,5029	3	2,6310	11	1,3220	22
Тернопільська область	0,9508	12	0,5614	24	0,3936	18	2,2787	23	0,724	3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Чернівецька область	0,2483	24	0,4488	26	0,3733	21	2,3501	22	1,2680	19
Львівська область	1,8493	4	1,9023	3	0,4896	5	2,4382	20	1,2039	18
Черсонська область	1,2954	7	0,9156	14	0,3368	23	2,1008	26	0,6785	1
Хмельницька область	0,9686	11	1,6112	6	0,4551	10	2,5232	15	1,5429	25
Черкаська область	0,6474	15	0,9266	13	0,4703	7	2,6210	13	1,1781	15
Чернівецька область	0,6876	14	1,1882	8	0,4869	8	2,7307	6	1,1916	16
Чернігівська область	0,4240	22	0,6577	20	0,4323	14	2,5441	14	1,2903	20
Автономна Республіка Крим	0,5431	19	1,1013	11	0,4226	15	2,7740	5	1,1734	14
м. Київ	0,1725	26	0,4524	25	0,4754	6	3,8033	1	0,7199	2

Слід зазначити, що вибір показників для розрахунку стандартизованих величин здійснювався з огляду на їх значущість для використання Чернівецькими формуваннями в процесі комплексної оцінки фінансового стану підприємств певного регіону.

Як свідчать дані розрахунків, багатомірна середня за групою показників ліквідності, розрахована на основі застосування коефіцієнтів абсолютної, критичної, поточної ліквідності, нижча за одиницю, тобто $(\bar{P}_j)^m < 1$ для всіх регіонів. Таким чином, негативною ознакою ліквідності є край незадовільний ступінь покриття зобов'язань підприємств їх активами, строк повернення яких в грошову форму відповідає строку погашення зобов'язань. Оскільки, в кожному регіоні існує проблема взаємозаборгованості, неплатежів, неспроможності підприємств своєчасно повернути борги.

Привертає увагу досить високий рівень багатовимірної середньої за групою показників фінансової стійкості. Але це визначається, на наш погляд, не стільки покращенням фінансових умов діяльності підприємств, скільки особливостями обчислення окремих фінансових коефіцієнтів, що використовувалися для розрахунку даного систематичного показника. При цьому оцінка фінансової стійкості проводилася з використанням таких показників як: коефіцієнт автономії, коефіцієнт співвідношення запозичених і власних коштів, коефіцієнт маневреності, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами. Так, суттєве перевищення порівняно з нормативними показниками забезпеченості власними оборотними коштами для підприємств багатьох регіонів можна пояснити особливостями фінансової оцінки власного капіталу підприємства, яка розглядається як джерело покриття поточних активів, в тому числі різним зростанням довгострокових зобов'язань. Також слід звернути увагу на те, що низька частка залучених коштів в структурі активів підприємств отримати кредити в банківських установах, що може сприйматися як певне застереження інвесторам. Крім того, зіставлення порогових значень деяких коефіцієнтів (маневреності, забезпеченості власними оборотними коштами) не відповідає їх еталлоному рівню з урахуванням світової практики, що також вплинуло на результати розрахунків.

Досить цікавими виявилися підсумки ранжування регіонів за рівнями рентабельності та прибутковості продукції. Аналіз рентабельності діяльності підприємства є важливою характеристикою ефективності господарської діяльності, одним із індикаторів надійності підприємств як ділових партнерів.

Отже, умовно всі регіони можна поділити на дві групи: з високим $((\bar{P}_i)^1, (\bar{P}_i)^n > 1)$ і низьким $((\bar{P}_i)^1, (\bar{P}_i)^n < 1)$ рівнями ділової активності в порівнянні з середніми значеннями показників по Україні. До інвестиційно привабливих можна віднести Запорізьку, Харківську, Полтавську, Миколаївську, Львівську області. До регіонів з інвестиційно несприятливими умовами діяльності належать Тернопільська, Кіровоградська, Волинська, Чернігівська області.

Також слід звернути увагу на певні розбіжності в оцінках окремих показників. Так, високий рівень ділової активності підприємств м. Києва не узгоджується з високим рівнем рентабельності київських підприємств, що свідчить про політику штучного уникнення оподаткування. Також привертає увагу аналіз показників оборотності банківських активів по регіонах. Найвищим він виявився в Івано-Франківській області, а також Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Сумській областях.

Комплексний аналіз ділової активності та платоспроможності підприємств доповнений нами розрахунком показників тривалості операційного циклу:

Таблиця 2.3

Рейтингова оцінка регіонів за рівнем тривалості операційного циклу.

Регіони	Показники					
	Оборотність запасів	Оборотність запасів (у днях)	Оборотність дебіторської заборгованості	Оборотність дебіторської заборгованості (у днях)	Тривалість операційного циклу	Рейтингова оцінка
1	2	3	4	5	6	7
Україні	4,297	83,772	1,130	318,612	402,384	
По області:						
1	2,237	160,959	0,936	384,698	545,656	23
2	3,178	113,265	1,104	326,146	439,411	12
3	4,525	79,554	1,144	314,603	394,157	5
4	5,640	63,833	1,303	276,264	340,097	4
5	2,307	156,020	0,990	363,636	519,656	21
6	3,622	99,398	1,104	326,176	425,574	8
7	3,570	100,843	1,060	339,687	440,530	13
8	4,669	77,1274	1,088	330,791	407,919	7

1	2	3	4	5	6	7
8	3,578	100,615	1,102	326,679	427,294	9
9	2,157	166,914	0,799	450,563	617,477	24
10	3,659	98,379	0,944	381,518	479,897	17
11	4,524	79,569	1,012	355,907	435,476	11
12	2,203	163,451	0,649	554,358	717,808	26
13	3,640	98,901	1,077	334,355	433,256	10
14	3,761	95,729	1,196	301,029	396,758	6
15	2,870	125,457	0,886	406,504	531,961	22
16	4,754	75,732	1,676	214,848	290,580	3
17	2,590	139,018	0,970	371,211	510,228	19
18	3,377	106,610	0,953	377,834	484,444	18
19	4,711	76,410	1,831	196,603	273,014	1
20	2,037	176,730	0,811	444,115	620,846	25
21	2,872	125,331	1,032	348,736	474,067	15
22	2,824	127,488	1,023	351,975	479,463	16
23	2,308	155,979	0,991	363,233	519,212	20
24	3,070	117,249	1,014	354,890	472,138	14
25	9,953	36,171	1,420	253,503	289,674	2

У відповідності з П(С) БО2 “Баланс”, операційний цикл – це “проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг”. [143, 336 с.]. У виробництві операційним циклом називають середній проміжок часу, необхідний для перетворення грошових коштів в продукт підприємства, і, навпаки, - час, необхідний для реалізації відомої формули:

$$ГК - З - В - ГП - ГК, \quad (2.4)$$

ГК – грошові кошти;

З – запаси;

III – виробництво;

IV – готова продукція.

Таким чином, інформація про період трансформації одних видів активів підприємств в інші може суттєво вплинути на загальну оцінку платоспроможності підприємств окремих регіонів, їх залежність від інвесторів і кредиторів. Значення цього показника також обумовлене галузевою спеціалізацією регіонів. Так, Миколаївська, Харківська області з розвинутими суднобудівним і машинобудівним комплексами мають високі показники операційного циклу. Сумська, Херсонська, Полтавська області характеризуються низькою тривалістю операційного циклу як регіони з розвинутими переробними галузями або широкою сферою послуг.

З огляду на вищесказане можна зробити висновок, що аналіз інвестиційної привабливості регіонів на основі використання інтегральних фінансових показників є важливою складовою прогнозування спрямованості інвестиційних потоків, бюджетного планування, регіонального управління.

Слід зазначити, що при оцінці інвестиційної привабливості регіонів необхідно розглядати внутрішньорегіональні особливості прямого інвестування. При цьому, процес іноземного інвестування слід розглядати як фактор зростання економіки як на загальнодержавному, так і на регіональних рівнях. Такий підхід обумовлений тим, що іноземний капітал є одним з важливих джерел формування фінансово-кредитних ресурсів регіону, напрямків стимулювання регіонального розвитку та усунення локальних диспропорцій. Але при цьому необхідно враховувати специфічні особливості залучення іноземних інвестицій у регіони, виходячи з їх соціально-економічного розвитку. Проблеми залучення та ефективного використання іноземних інвестицій особливо актуальні для України та її територіальних одиниць на етапі трансформації системи господарювання.

Якщо у 1991 році диференціація між максимальним і мінімальним значенням показника випуску промислової продукції на душу населення у регіонах становила 2,2 рази, то у 1999 році – вже 12 разів. Частка п'яти

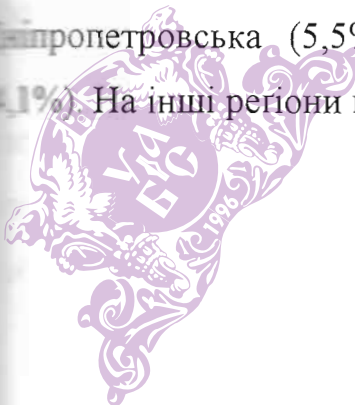
найменш промислово розвинутих регіонів в загальному обсязі виробництва скоротилася відповідно з 7,7 до 3,2%. Співвідношення між доходами на душу населення становить 6,5 раз, між надходженнями податків – 9 разів. Слід зауважити, що за міжнародним стандартом розрив у рівнях розвитку регіонів не повинен перевищувати 20%.

Економічна ситуація України на даний час визначається фактором регіоналізації, тому кожному регіону притаманний свій ступінь залучення у міжнародно-економічну діяльність. У зв'язку з тим особливий інтерес набуває методичний підхід, що визначає реальні можливості більш широкого виходу об'єктів господарського комплексу конкретної території на світовий ринок. Основними чинниками, що визначають успішність виходу регіонів на світовий ринок, є:

- сучасні тенденції розвитку світової економіки;
- місце країни на світовому ринку капіталів відповідно до рівня її розвитку;
- тип економічного розвитку регіону та тип його господарства;
- комплекс ресурсної забезпеченості регіону;
- міжрегіональна конкуренція в середині країни щодо виходу на світовий ринок.

Слід зазначити, що регіональні диспропорції в залученні іноземних інвестицій відзначаються сьогодні в Україні.

Так, станом, на 1 січня 2000 року в економіку України надійшло 3248 мільярдів дол. США іноземних інвестицій. Найбільший обсяг капіталовкладень надійшов до м. Києва. Інтерес інвесторів викликають такі регіони, як Київська область (8,2%), Донецька (7,9%), Запорізька (6,6%), Полтавська (6,3%), Дніпропетровська (5,5%), Одеська (5,4%) та Автономна Республіка Крим (4,1%). На інші регіони припадає тільки 24,3% прямих іноземних інвестицій.



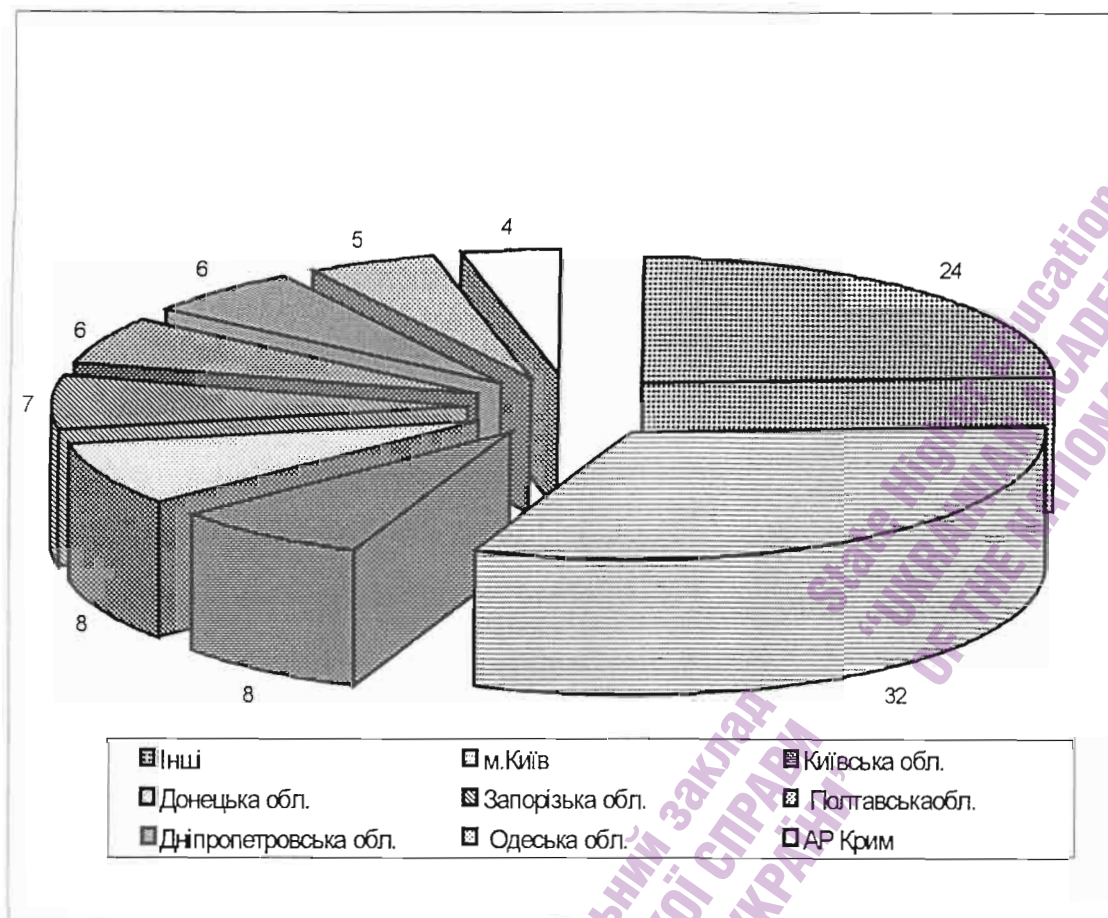


Рис. 2.1 Регіональна структура прямих іноземних інвестицій в Україні.

На кожного жителя України припадає 64,8 долара США прямих іноземних інвестицій. Місто Київ і Київська область займають перше та друге місце серед регіонів України з обсягу іноземних інвестицій на душу населення (392;143 дол. США відповідно).

Третє місце за цим показником займає Полтавська область (122 дол. США). Потім йдуть Запорізька (106 дол. США), Черкаська (71 дол. США) та Одеська (69 дол. США) області. В інших регіонах даний показник нижче середньоукраїнського. Найнижча забезпеченість прямими іноземними інвестиціями на душу населення в Хмельницькій (9 дол. США) і Вінницькій (7 дол. США) областях.

Розміщення іноземних інвестицій по території України обумовлене дією багатьох чинників, серед яких переважають перш за все взаємні економічні інтереси, вигідні географічні та геополітичні умови, схожість соціально-економічного устрою.

Свідченням цього є розвиток українсько-польського співробітництва у Волинській області 81% спільних підприємств створені спільно з польськими партнерами, у Львівській – 34%. Враховуючи, що 70% українсько-австрійських спільних підприємств розташовані в західних областях України, можна стверджувати про пріоритетність західного регіону України для австрійських інвесторів. Французькі підприємці в свою чергу зорієнтовані на промислово розвинені центральні та східні області України – Дніпропетровську, Харківську та Луганську. Швейцарський капітал представлений переважно у Донецько-Південнопродніпровському регіоні і на півдні України.

Значна питома вага прямих іноземних інвестицій у конкретну галузь в області частіше за все пов'язана із реалізацією великих інвестиційних проектів: Кока-Кола Аматік – Київська область, ДЕУ (машинобудування і металообробка) – Запоріжжя.

На кількість надходжень прямих іноземних інвестицій в регіон також впливає його розташування. Так, у областях на заході України велика питома вага прикордонних або близько розташованих держав – Угорщина, Чехія, Польща, Словаччина, які вклали свій капітал в харчову промисловість, внутрішню торгівлю, деревообробку, промисловість.

Слід зазначити, що поряд з низьким інтересом інвесторів до аграрних регіонів (Хмельницької, Чернівецької, Тернопільської областей) також не викликають значного інтересу і підприємства ряду регіонів з розвинутою промисловістю: Харківської, Миколаївської, Кіровоградської, Херсонської. При цьому, протилежна тенденція спостерігається у Київській, Чернігівській, Запорізькій та Полтавській областях. Середній розмір прямих іноземних інвестицій в одне підприємство в цих регіонах становить понад 1 мільйон доларів США. В середньому в Україні тільки 55% від інвестованих коштів вкладено у підприємства виробничої сфери, але цей показник значно відрізняється у різних регіонах. Зокрема, в Житомирській, Запорізькій, Полтавській, Сумській, Черкаській та Чернігівській областях у виробничу сферу інвестовано понад 90% вкладень, що надійшли до цих регіонів.

інакше вони змушені займатися інфраструктурою, мобілізацією ресурсів, визначенням пріоритетів господарського розвитку, забезпеченням пропорцій та взаємозв'язків в економіці, відстоюванням своїх інтересів у світовому господарстві. Регулювання на регіональному рівні сприяє досягненню балансу взаємних інтересів, тобто забезпечує ефективний розподіл доходів та ресурсів в інтересах усіх учасників господарської діяльності.

З точки зору інвестиційної привабливості регіону, на наш погляд, залучення іноземного капіталу повинно здійснюватися на основі програми, в якій повинні бути визначені пріоритетні напрямки для залучення іноземного капіталу та заходи щодо стимулювання притоку інвестицій.

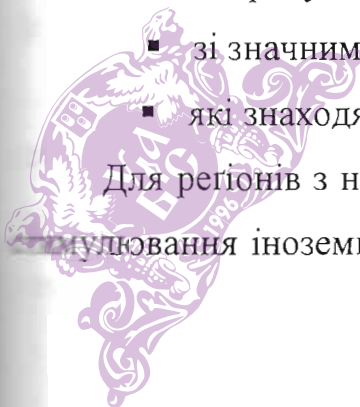
У довгостроковій програмі можуть бути визначені як пріоритетні галузі, так і окремі підприємства для інвестування. При цьому слід мати на увазі, що іноземних інвесторів цікавлять галузі, які забезпечують їм швидку окупність витратків та отримання прибутку. В свою чергу українську сторону цікавить збільшення валютних надходжень на потреби соціально-економічного розвитку регіону.

В той же час підготовка регіональних програм залучення іноземного капіталу повинна враховувати особливості стану економіки регіонів, їх географічне розташування та передбачати певну диференціацію в області політики залучення іноземних інвестицій.

З урахуванням потреб України в інвестиціях до регіонів пріоритетного стимулювання слід віднести такі регіони:

- в структурі народного господарства яких значну частку становлять оборонні галузі, які підлягають перепрофілюванню;
- в яких зосереджені базові галузі народного господарства, які потребують значної модернізації;
- зі значним спадом сільськогосподарського виробництва;
- які знаходяться в зоні екологічних катастроф.

Для регіонів з надлишковими трудовими ресурсами доцільна політика стимулювання іноземних інвестицій, що поєднує надання податкових пільг,



кредитів для створення робочих місць та стимулювання підприємницької діяльності. Для депресивних районів слід створити сприятливий режим для іноземних інвесторів за рахунок часткового звільнення від податків, використання прискореної амортизації та інше економічне стимулювання. Для регіонів високорозвинутих поряд із значною підтримкою держави слід створити режим сприятливий для іноземних інвестицій у сектори економіки, що вимагають прискореного розвитку, та у виробництва, продукція яких має високий експортний потенціал.

Таким чином, слід зробити підсумок, що оцінка інвестиційної привабливості повинна базуватися на визначенні рейтингового рівня регіону та визначення внутрішньорегіональних чинників залучення іноземних інвестицій з метою формування регіональних фінансових потоків. При цьому, основна увага зосереджується на перевагах не тільки, економічних, соціальних, культурних і політичних елементах, але й на результатах людської діяльності, що разом заповнюють дану територію.

2.2. Особливості диверсифікації форм фінансової підтримки розвитку малого підприємництва на регіональному рівні

Діюче законодавство України, яке регламентує діяльність фінансово-кредитного сектора економіки, не створює належного правового поля для повного і різнобічного розвитку фінансової системи, призначеної фінансувати суб'єктів малих форм господарювання. Недосконалість існуючої законодавчої бази зачіпає практично всі напрямки сектора фінансових послуг і банків, фінансових посередників, інвестиційних компаній і фондів.

Тому для створення нових умов у середовищі малих форм господарювання необхідно реорганізувати та упорядкувати діючу структуру фінансового сервісу в залежності від території фінансування, життєвого циклу розвитку підприємницької структури.

Отже, фінансово-кредитна допомога малому підприємству, що здійснюється у формі пільгових субсидій, часткових і гарантованих державних позик, гарантії під час отримання позик у приватних банків, пільгового оподаткування, повинна бути обґрунтована за: чіткими часовими параметрами; напрямом державного стимулювання; рівнем управління; джерелом фінансування; видом, терміном та розміром фінансування; метою фінансування (Додаток А).

Як зазначається в статті 4 Закону “Про державну підтримку малого підприємства”, метою державної підтримки є “сприяння формуванню і розвитку малого підприємства, становленню малого підприємства як провідної сили в подоланні негативних процесів в економіці та забезпечення сталого позитивного розвитку суспільства”. [90].

Програма підтримки малого підприємства здійснюється відповідно до Національної програми сприяння розвитку підприємства в Україні, регіональних та місцевих програм. Одним з головних напрямків реалізації цих програм є, безумовно, фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка суб'єктів малого підприємства. Запровадження низки заходів стосовно реалізації відповідних кредитно-інвестиційних механізмів розвитку малого підприємства обумовлює необхідність уточнення окремих положень, що передбачені Указом Президента України від 15.07.2000 р. № 906/200 “Про заходи щодо забезпечення підтримки та подальшого розвитку підприємницької діяльності” та впливають із Закону України від 19.10.2000 р. “ 2063-III “Про державну підтримку малого підприємства”. Так у п. 210.е Указу Президента України від 15.07.2000 р. зосереджується увага на правовому забезпеченні функціонування: по-перше, небанківських фінансово-кредитних установ, основним видом діяльності яких є кредитування суб'єктів малого підприємства, по-друге, спеціалізованих установ з мікро кредитування. На наш погляд, потрібна відповідна систематизація даних установ за більш чіткою класифікаційною ознакою. Наприклад, кредитно-гарантійна установа по підтримці малого підприємства, створення якої впливає з Указу Президента

України від 20 травня 1999 р. № 540/99, може бути віднесена як до категорії вищезгаданих небанківських фінансово - кредитних установ, так і до категорії спеціалізованих установ з мікрокредитування. Водночас існування численних фондів підтримки підприємництва, виходячи з кредитних функцій не дає підстави віднести їх до категорії будь-яких фінансово-кредитних установ – банківських чи небанківських. Але їх діяльність також спрямована на фінансове забезпечення реалізації політики у сфері малого підприємництва і потребує відповідного нормативно-правового забезпечення.

Отже, з огляду на вищесказане, на нашу думку, доцільно класифікацію установ, діяльність яких спрямована на надання фінансової допомоги суб'єктам підприємництва, проводити з огляду на розподіл їх на комерційні і некомерційні установи (Рис. 2.2)



Рис. 2.2 Класифікація установ фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва.

Аналіз потенційно доступних джерел отримання коштів для фінансової підтримки малого та середнього бізнесу обумовлює необхідність більш ґрунтовного розгляду питань ефективного використання коштів не лише комерційних, але і некомерційних організацій, до числа яких належать численні фонди підтримки підприємництва. У відповідності до статті 13 Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва", визначено, що фінансове забезпечення реалізації державної політики у сфері підтримки малого підприємництва повинні здійснюватися відповідно до своєї компетенції на загальнодержавному рівні Український фонд підтримки підприємництва, на регіональному рівні – регіональні фонди підтримки підприємництва, на місцевому рівні – місцеві фонди підтримки підприємства.

З метою створення відповідних умов для розвитку малого та середнього бізнесу Український національний фонд підтримки підприємництва і розвитку конкуренції був створений у грудні 1991 р. і згодом, у 1995 році перетворений в Український фонд підтримки підприємництва у відповідності з Постановою Кабінету Міністрів України № 687 від 27 серпня 1995 року. Фонд підтримки підприємництва не є комерційною організацією, отже не має на меті своєї діяльності отримання прибутку. Для реалізації основних напрямків його діяльності використовуються кошти, передбачені державним бюджетом на фінансову підтримку підприємництва. До основних напрямків діяльності Фонду слід віднести:

- сприяння реалізації державної політики розвитку підприємництва на основі залучення та ефективного використання фінансових ресурсів на поворотній і безповоротній основі, фінансування цільових програм та проектів, часткової сплати відсотків за видані підприємцям кредити установам та банків;
- співробітництво з міжнародними іноземними та українськими фінансовими організаціями у питаннях розвитку підприємництва;
- участь у реалізації міжнародних договорів у частині фінансового забезпечення розвитку підприємництва в Україні.

Паралельно з цим фондом з метою підтримки підприємництва в аграрній сфері було створено в 1991р. Український державний фонд підтримки селянських (фермерських) господарств і кооперативів, який у 1992 р. перетворено на Український державний фонд підтримки селянських (фермерських) господарств. Пріоритетними напрямками діяльності фонду було визначено стимулювання розвитку і створення підприємств заготівлі, переробки, зберігання, реалізації сільськогосподарської продукції, виробництва будівельних матеріалів і розвитку агросервісу. Але згодом основні функції фонду було втрачено і залишилися тільки функції фінансування землевідведення, відшкодування частини витрат, пов'язаних зі сплатою процентів за користування позиками банків та ряд інших.

Зазначимо, що більше, ніж 3 млн. підприємств є малими (з кількістю зайнятих 50 або менше робітників), в той час як тільки 333169 відносяться до категорії середніх підприємств (51–250 зайнятих) і тільки 10851 підприємство належить до великих (де кількість зайнятих перевищує 250 робітників). Із загальної кількості підприємств 2 млн. 650 тис. – це само зайняті особи, які підтримують себе виробництвом або розповсюдженням і продажем продукції на місцевих ринках. Крім того 11,6 % зайнятих на підприємствах, які виробляють товари та надають послуги, ідентифікуються як працівники неофіційної економіки. На думку фахівців, існують певні передумови перетворення “мікро компаній” на ефективні форми середнього бізнесу. У більшості країн світу у компаніях малого та середнього бізнесу зайнято від 50 до 90 відсотків від загальної кількості зайнятих. В Україні цей показник дорівнює 53,7% [52, С. 38-40].

Нині понад 70% загального обсягу промислової продукції виробляється в недержавних підприємствах. У недержавному секторі зайнятий кожний восьмий з праездатного населення. На основі подальшого розвитку відносин власності планується підвищення частини приватного та корпоративного секторів в структурі валового внутрішнього продукту як мінімум до 75-80% розмір підприємств за групами кількості зайнятих та формою власності

підприємства наведені в таблиці 2.4 загальна кількість працюючих на державних підприємствах, що виробляють товари та надають послуги, становить близько 6,4 млн. осіб, з яких 75,6% працюють на великих підприємствах, 15,7% - на підприємствах середнього розміру.

Однак, необхідно відзначити й те, що ефективність функціонування підприємницьких структур всіх форм власності в Україні нижча, ніж у розвинутих країнах світу. Крім того, починаючи з 1995 року темпи зростання кількості малих підприємницьких структур постійно знижуються. Кожне третє мале підприємство самоліквідується, не розпочавши практичної діяльності.

Таблиця 2.4

Розмір підприємств за групами кількості зайнятих та формою власності підприємства.

Тип підприємства	Розмір підприємства за кількістю зайнятих		
	Мале (від 0 до 50 зайнятих)	Середнє (від 51 до 250 зайнятих)	Велике (від 251 або більше зайнятих)
Всі підприємства	11,9	125,0	905,8
Приватні або підконтрольні приватній особі	15,4	124,2	689,0
Державні або підконтрольні державі	20,3	120,2	1232,3

Оскільки основні стимулюючі функції у розвитку малих форм господарювання пропонується закріпити за регіональними рівнями управління, то основні фінансові ресурси слід шукати на відповідних рівнях, в тому числі бюджетні. Багато науковців вимагають змінити фінансову ідеологію, вважають,

ідеологією виживання повинна стати "... ідеологія перенесення акцентів з бюджетних на позабюджетні джерела фінансування" [110, С. 259].

З такою постановою питання важко не погодитися. Проте слід дотримуватися ще однієї ідеології, а саме переходу від марнотратства у використанні наявних бюджетних коштів до їх цільового і ефективного використання.

На наш погляд існує ціла низка питань щодо вдосконалення реалізації державної політики підтримки розвитку підприємництва на місцях. Це, насамперед, стосується вдосконалення форм і напрямків фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва на регіональному рівні, в тому числі на основі створення і діяльності недержавних фондів підтримки підприємницької діяльності.

Так, на наш погляд, невиправданим є паралельне існування на регіональному рівні регіональних і місцевих фондів підтримки підприємництва. Це обумовлено тим, що:

- формування цих фондів передбачено за рахунок однакових джерел, а саме бюджетних коштів одержаних від приватизації державного та відчуження комунального майна, добровільних внесків фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних та інших коштів [90];
- фінансова підтримка малого підприємництва здійснюється зазначеними фондами за єдиними напрямами, передбаченими відповідними регіональними програмами;
- створення численних місцевих фондів підприємництва, засновниками яких можуть виступати органи місцевого самоврядування, виконавчої влади, юридичні та фізичні особи призведе до розпорошення фінансових ресурсів на регіональному рівні, стимулюватиме фінансову допомогу за схемою "лоббійської підтримки" діяльності окремих комерційних структур на місцях;
- фінансування цільових програм та проектів на регіональному рівні також обумовлює відповідно) концентрацію фінансових ресурсів при одночасному

посиленні контролю за їх використанням. Таким чином, з метою підвищення ефективності використання коштів для підтримки розвитку підприємницької діяльності, фінансування заходів щодо формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва, стимулювання залучення суб'єктів малого підприємництва до реалізації державних та регіональних соціально-економічних та Інвестиційних програм вважаємо за доцільне формування лише регіональних фондів підтримки підприємництва. Існування місцевих фондів підтримки підприємництва в умовах певного дефіциту коштів для їх формування, на нашу думку, є невиправданим.

Формування територіальних (регіональних) фондів підтримки

підприємництва може здійснюватись за рахунок:

- 50% коштів, що вносяться суб'єктами господарювання у вигляді плати за ліцензування певних видів господарської діяльності;
- 25 % коштів, одержаних від приватизації державного майна;
- 100% коштів, одержаних від відчуження комунального майна;
- частки коштів, одержаних від продажу суб'єктам підприємницької діяльності спеціальних торгових патентів;
- частки коштів, одержаних у вигляді плати за здійснення державної реєстрації і перереєстрації суб'єктів господарювання;
- добровільних внесків фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних.

Крім того, на наш погляд, потребує вдосконалення механізм контролю за діяльністю цих фондів, який повинен певним чином узгоджуватись з запровадженням у регіонах посад уповноважених Президента України з питань підприємництва, про що наголошено у посланні Президента до Верховної Ради України: "Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004р.р." [88, С. 1-3].

Також слід підкреслити, що не існує чіткої схеми координації діяльності комерційних і некомерційних структур, що здійснюють фінансово – кредитну підтримку малого підприємництва. Так, у відповідності зі ст. 8 Закону України

Про державну підтримку малого підприємництва визначено, що підтримка малого підприємництва буде здійснюватися у відповідності з Національною програмою сприяння розвитку малого підприємництва. Заходи щодо реалізації національної програми щорічно затверджується Кабінетом Міністрів України, обсяги їх бюджетного фінансування – Верховною Радою України. Водночас у статті 13 зазначеного закону підкреслюється, що фінансова підтримка малого підприємництва за передбаченими програмами здійснюється через установи банку, які визначаються за результатами тендеру.

На сьогоднішній день реформування та реалізація єдиної державної політики в сфері підприємницької діяльності покладені на Державний комітет в Україні з питань регуляторної політики та підприємництва. Він здійснює впровадження в діюче законодавство норм, визначених в Законі України “Про державну підтримку малого підприємництва”.

Але діяльність комітету щодо створення координаційних рад та регіональних громадських колегій, схема взаємодії яких відображена на рисунку 2.3, спрямована, насамперед, на реалізацію принципів соціального партнерства між владними структурами та представниками підприємництва, що обумовлено необхідністю вільного доступу саморегульованих організацій малого підприємництва до можливості надання відповідної інформації органам державної влади на місцях.

Разом з тим існує певна необхідність впровадження чіткої схеми фінансового контролю за використанням коштів, що спрямовуються на реалізацію програм розвитку підприємництва. В ст. 7 даного закону визначено, що розпорядником коштів що спрямовуються на реалізацію державної підтримки підприємництва за рахунок бюджетних коштів і коштів, одержаних від приватизації державного майна, є центральний орган виконавчої влади з питань регуляторної політики та підприємництва. Контроль за цільовим використанням цих коштів здійснюється Розрахунковою палатою та органами державної контрольно-ревізійної служби. Але питання стосовно контролю за використанням коштів регіональних фондів підтримки підприємництва,

формування яких може здійснюватися за рахунок різних джерел, в т.ч. і місцевих бюджетів, потребує відповідного посилення.

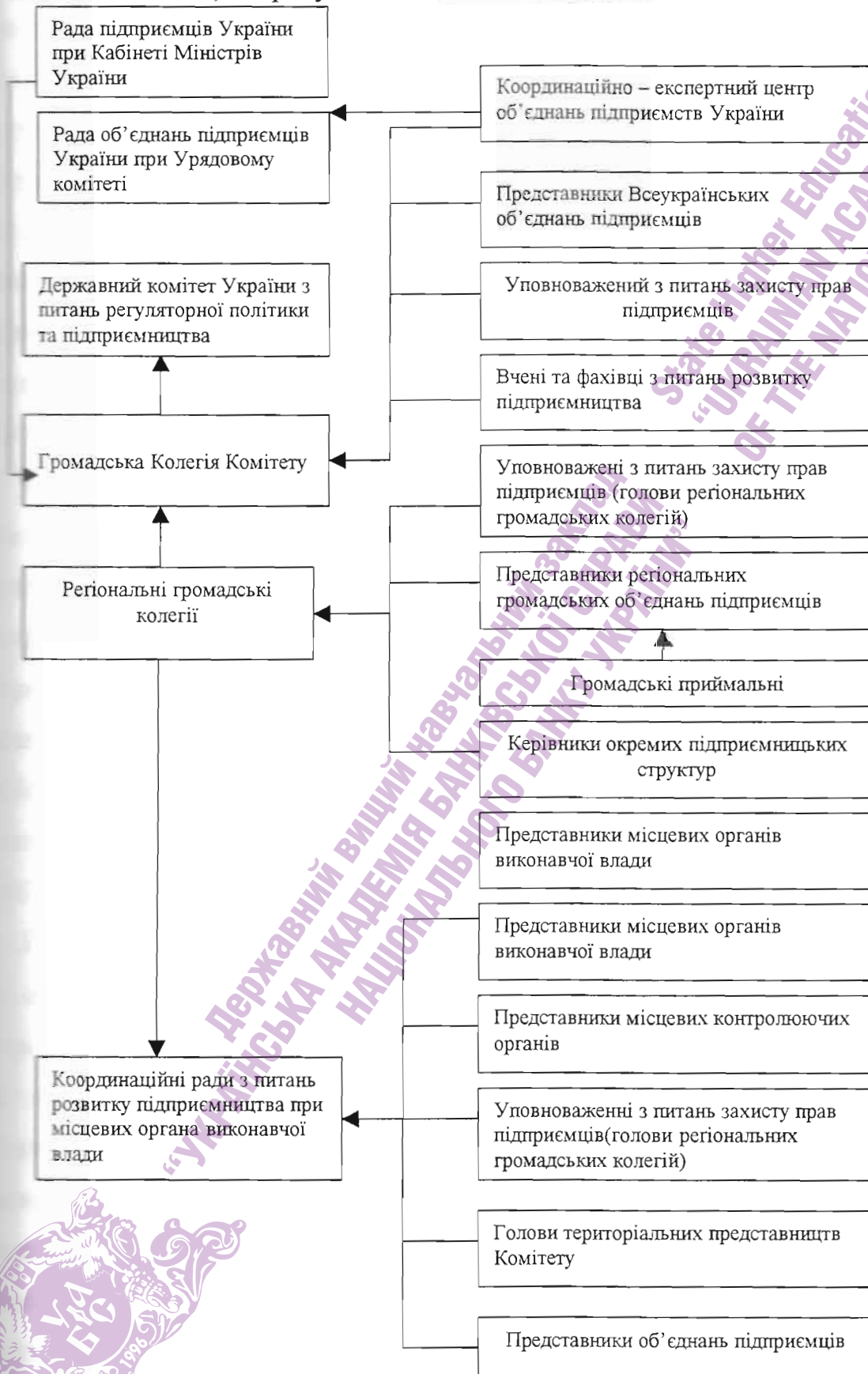


Рис. 2.3. Взаємодія громадських організацій та представників місцевих органів виконавчої влади.

Також слід звернути увагу на положення п. 2. 1 Указу Президента України від 15.07.2000 р., що передбачає можливість "кредитування суб'єктів малого підприємництва із забезпеченням кредитів власним майном засновників таких суб'єктів, а також гарантіями фондів підтримки підприємства, великих підприємств" [96]. Оскільки, як ми вже зазначали, формування цих фондів здійснюється із залученням бюджетних коштів, а також перерозподілу частки коштів що раніше спрямовувалися до бюджету, то є певний сенс в тому, щоб кредитування підприємницьких структур під гарантії фондів підтримки підприємства здійснювалося у випадках безпосередньої участі цих структур у виконанні державних та регіональних замовлень, надання послуг для задоволення державних та регіональних потреб.

На наш погляд, для забезпечення відповідної фінансової підтримки малого бізнесу в сучасних умовах в Україні потрібна зміна пріоритетів і інфраструктури фінансової системи країни. Для прикладу можна назвати банки Франції та Італії, які здійснюють інвестиції - діяльність у цій сфері. Такі банки успішно залучають середньострокові та довгострокові вільні грошові кошти населення й організацій з метою їх інвестування в малий бізнес і, перш за все, у виробництво. На нашу думку, їх роль у розвитку економіки України, коли протягом десяти років неухильно скорочуються інвестиції в реальний сектор, була б неоціненною.

При цьому слід зазначити, що державні та напівдержавні банки повинні бути органічно інтегровані в ринкове середовище, а не бути для нього чужорідною структурою. Це означає, що їх діяльність не повинна виходити за межі в яких банки самостійно визначають об'єкти інвестицій на основі порівняння ефективності різних проектів та оцінки відповідних ризиків. Без реалізації такого підходу діяльність подібних банківських і фінансово-кредитних формувань не може бути раціональною та ефективною.

Мінію з таких банківських структур можуть бути регіональні банки розвитку (муніципальні банки), які було б доцільно об'єднувати у відповідні фінансово-виробничі групи. Кожну групу може очолювати головний держав-

ий банк, на який покладаються завдання щодо:

- розробки кредитної політики та залучення грошових коштів;
- перерозподілу кредитних ресурсів між регіонами;
- координації діяльності регіональних банків та концентрації ресурсів для фінансування великих об'єктів;
- розробки банківських технологій і нових продуктів, що використовуються групою вказаних банків;
- аналізу ефективності діяльності дрібних банків та контролю за дотриманням ними спеціалізації тощо.

Відносини між головним і регіональними банками можуть бути побудовані за принципом відносин між дочірньою та материнською компаніями, тобто головний банк повинен бути акціонером регіонального банку, який володіє переважною часткою акцій цього банку. Можливий також варіант, коли й головний і регіональний банк є дочірніми по відношенню до однієї холдингової компанії. І мабуть, найменш вдалим є варіант, коли регіональні банки є звичайними філіями головного банку. В такому разі дуже важливо забезпечити участь у банку як акціонерів представників регіональної економіки та місцевого капіталу, від яких значною мірою залежить ефективна робота банку.

При створенні таких банків, на нашу думку, окрім державного і приватного капіталу, в якості акціонерного повинні залучатися асоціації малих підприємств, професійні та інші організації, що підтримують малий бізнес. Створення банків малого бізнесу навряд чи буде достатнім, щоб забезпечити ефективне фінансування малих підприємств. У зв'язку з високими ризиками характерними для цієї сфери фінансування, діяльність банків може знайтися під загрозою без створення системи гарантування повернення грошей. Тому, як засвідчив світовий досвід, необхідне створення товариств взаємних гарантій і державних гарантійних фондів.

Товариства взаємних гарантій з'явилися ще на початку ХХ ст. у Франції. Відсутня реакція дрібних підприємств на стійке небажання банків надавати

кредити. Товариства створювалися позичальниками, які вступаючи до товариства і сплачуючи членські внески, одержували право на придбання гарантій товариства за кредитами банків. У тому випадку, коли позичальник був не в змозі повернути кредит, за нього сплачувало борги товариство із коштів гарантійного фонду.

Переваги товариства взаємних гарантій полягають, на нашу думку, в наступному:

- такі гарантії розширюють базу забезпечення кредиту;
- для банку гарантією може стати не тільки майно підприємства, але й кошти товариства взаємних гарантій;
- гаранти дозволяють банку бути впевненим, що він має справи з платоспроможним клієнтом;
- оскільки гарантійний фонд не є комерційною організацією, на відміну, скажімо, від страхової організації, то можуть бути використані мінімальні ставки комісійних за гарантіями;
- створення гарантійного фонду та діяльність товариства не потребують зовнішніх інвестицій, оскільки всі витрати покриваються внесками учасників та доходами фонду.

На наш погляд, враховуючи переваги фондів взаємного кредитування, цільним було б їх створення в усіх областях України. При цьому слід визначити, що такі товариства взаємних гарантій необхідні не тільки для того, щоб забезпечити ефективне кредитування з боку спеціалізованих банків, але й для того, щоб залучати певну частину кредитів, що надаються приватними позичковими інститутами.

З точки зору ефективного запровадження запропонованої програми стимулювання інвестицій було б корисним законодавче закріпити відповідні принципи та підходи кредитування малого бізнесу та діяльності вказаних фінансових інституцій. Однак вже сьогодні їх можна створювати як громадські комерційні організації.

На наш погляд, створюючи такі товариства (фонди) взаємних гарантій, до

в складу було б доцільно включати державні органи та структури, оскільки традиційно державні гарантії інвестори розглядають як найбільш надійні.

Одним із напрямків вирішення проблеми кредитування малого бізнесу може бути розвиток кредитної кооперації. Кредитні спілки (кооперативи) за своєю природою є своєрідними спеціалізованими кредитними установами. Накопичення коштів кредитні спілки здійснюють з метою надання позик членам спілки. Тому певну частину своїх коштів кредитні спілки можуть спрямовувати на невеликі інвестиції в реальний сектор економіки.

На сьогоднішній день діяльність кредитних спілок, особливо щодо кредитування малого бізнесу, законодавче врегульована недостатньо, хоча дані 2000 р. дають оптимістичні прогнози на майбутнє. Подальший розвиток діяльності кредитних спілок може орієнтуватися на створення кредитних кооперативів, які за рахунок об'єднання ресурсів можуть бути вертикально інтегрованими структурами. Шлях вертикальної інтеграції може дозволити кредитним спілкам стати потужними фінансовими інститутами з перспективою створення на їх базі кооперативних або комунальних банків.

Однак при цьому слід мати на увазі, що банки вже інші фінансові інститути, які вирішують проблеми дедалі іншого рівня. Головна мета їх діяльності полягає в одержанні прибутку, бо вони є суто комерційними організаціями, діяльність яких, у всякому випадку сьогодні, досить суворо контролює Національний банк України. Тому вважаємо за доцільне на сьогоднішньому етапі ринкових перетворень в Україні поряд з банками та іншими потужними фінансовими кредитними установами зберегти й кредитні спілки як громадські організації, значно розширити їх можливості щодо кредитування малого й середнього бізнесу та підприємництва.

Тому інтеграторами фінансових ресурсів кредитних спілок на місцях повинні бути, перш за все, не комерційні банки, а кооперативи кредитних спілок, які в міжнародній практиці називають "кооперативними банками". Фонди таких банків формують за рахунок внесків до кредитних спілок, кредитних кооперативів, діяльність чітко врегульовується законодавчо.

У зв'язку з розглядом цього питання практичний інтерес викликає запровадження трьох ступінчастої системи кредитування за участю кооперативних банків. Аналогічні форми були в свій час вперше запроваджені в Індії. Первинні кредитні товариства функціонують у сільській місцевості, зазвичай об'єднують 10 і більше членів товариства, які мешкають в одному селі. Товариства надають своїм членам короткострокові кредити за фіксованою відсотковою ставкою під 6 % річних для здійснення сільськогосподарських робіт. Капітал сільських кредитних кооперативів формується за рахунок пайових внесків членів кооперативів. Прибуток кооперативу не розподіляється між його членами, а використовується на суспільні потреби села.

У зв'язку з нестачею кредитних ресурсів у сільських кредитних кооперативах були створені кооперативні банки в округах і штатах Індії для кредитування певних кредитних товариств, які потім позичають залучені кошти своїм членам. Фінансові ресурси округних кооперативних банків формуються за рахунок власного акціонерного капіталу, кредитів кооперативних банків штатів і коштів, залучених, у вигляді депозитів від населення. Такі банки здійснюють також і звичайні банківські операції. У свою чергу, кооперативні банки штатів координують і контролюють діяльність округних кооперативних банків, що надають їм кредити, користуючись, у разі необхідності кредитами Резервного банку Індії (центральний банк країни) на пільгових умовах. З цією метою, здійснюючи фінансування участі уряду штату в кооперативних банках, Резервний банк Індії відкриває окремий спеціальний рахунок.

Аналогічна схема з певними корективами, на нашу думку може бути запроваджена і в Україні для стимулювання розвитку кредитної корпорації на

Так, відповідно до статті 8 нової редакції Закону України "Про банки і банківську діяльність" можуть створюватися місцеві кооперативні банки, фінансові ресурси яких формується за рахунок пайових внесків їх членів на

основі перерозподілу коштів за участю центральних кооперативних банків. Функції центральних кооперативних банків спрямовані на здійснення відповідного контролю і координації діяльності місцевих кооперативних банків.

На нашу думку, роль кооперативного кредитування в мобілізації кошаджень і кредитуванні фермерських господарств, дрібного й середнього бізнесу значно зростає. Особливо це стосується сільської місцевості, районних центрів, де рівень банківського обслуговування недостатньо розвинутий та існує гостра потреба в залученні додаткових фінансових ресурсів. Розвиток кредитної кооперації в Україні та формування кооперативних банків, на нашу думку, необхідно здійснювати еволюційним шляхом, виходячи з аналізу та впровадженого осмислення досвіду створення і функціонування відповідних банківських установ в інших країнах, у тому числі й в Україні.

Виключно важливу роль у розвитку діяльності кредитних спілок України щодо підтримки підприємництва і, зокрема, фермерських сільськогосподарських підприємств відіграє започаткована в березні 1993 року канадська програма розвитку кредитних спілок в Україні (КІРКСУ), яка є спільним проектом Канадської кооперативної асоціації та Української кооперативної ради Канади, що фінансується Канадським агентством з міжнародного розвитку. Протягом свого існування в межах вказаного проекту кредитні спілки України отримали допомогу на загальну суму понад один мільйон доларів.

Програма КІРКСУ розрахована на три етапи:

1. 1993-1996рр. – започаткування кредитно – кооперативного руху в Україні;
2. 1996-2001рр. – створення розгорнутої мережі кредитних спілок;
3. після 2001рр. – активна підтримка кредитними спілками малого підприємництва й бізнесу, особливо в сільському господарстві.

Формування і використання коштів комерційних і не комерційних організацій для підтримки малого бізнесу узагальнено нами на рисунку 2.4.

При цьому слід звернути увагу на те, що діяльність тих чи інших інститутів кооперативної самоорганізації розрахована на фінансову підтримку підприємницьких структур певного виду.

Так, наприклад кошти кредитних спілок, створених за територіальною ознакою, можуть використовуватися для надання фінансової допомоги підприємствам малого та середнього бізнесу та само зайнятим особам, сільські кредитні кооперативи орієнтовані на взаємодію з фермерськими господарствами, товариства (фонди) взаємних гарантій – з підприємницькими структурами малого бізнесу. При цьому фінансові кооперативи можуть використовувати безпосередньо кошти населення, або діяти як фінансові посередники на кредитному ринку, тобто кооперативні і комунальні банки, залучаючи додаткові фінансові ресурси у випадку, коли попит на позички переважає, а власних коштів виявляється недостатньо.

У разі участі підприємств малого бізнесу у реалізації регіональних, соціально-економічних, інвестиційних та екологічних програм, здійсненні поставок продукції (робіт, послуг) для державних і регіональних потреб, що передбачено статтею 12 Закону України “Про державну підтримку малого підприємництва” фінансове забезпечення їх діяльності може здійснюватися за участю комерційних або муніципальних банків. Крім того, для фінансової допомоги суб’єктам малого господарювання можуть використовуватися кошти некомерційних організацій – через фонди підтримки підприємства. При цьому фінансова підтримка малого підприємництва здійснюється зазначеними на рисунку 2.4 фондами за передбаченими відповідними напрямками або через уповноважені банки, які визначаються за результатами тендеру відповідно до статті 13 Закону України “Про державну підтримку”, або за участю фінансово – кредитних установ з мікрокредитування.

Враховуючи нагальну необхідність проведення заходів щодо де регуляції економіки України, пропонується розпочати створення системи фінансового забезпечення регіону шляхом реформування державного правого регулювання

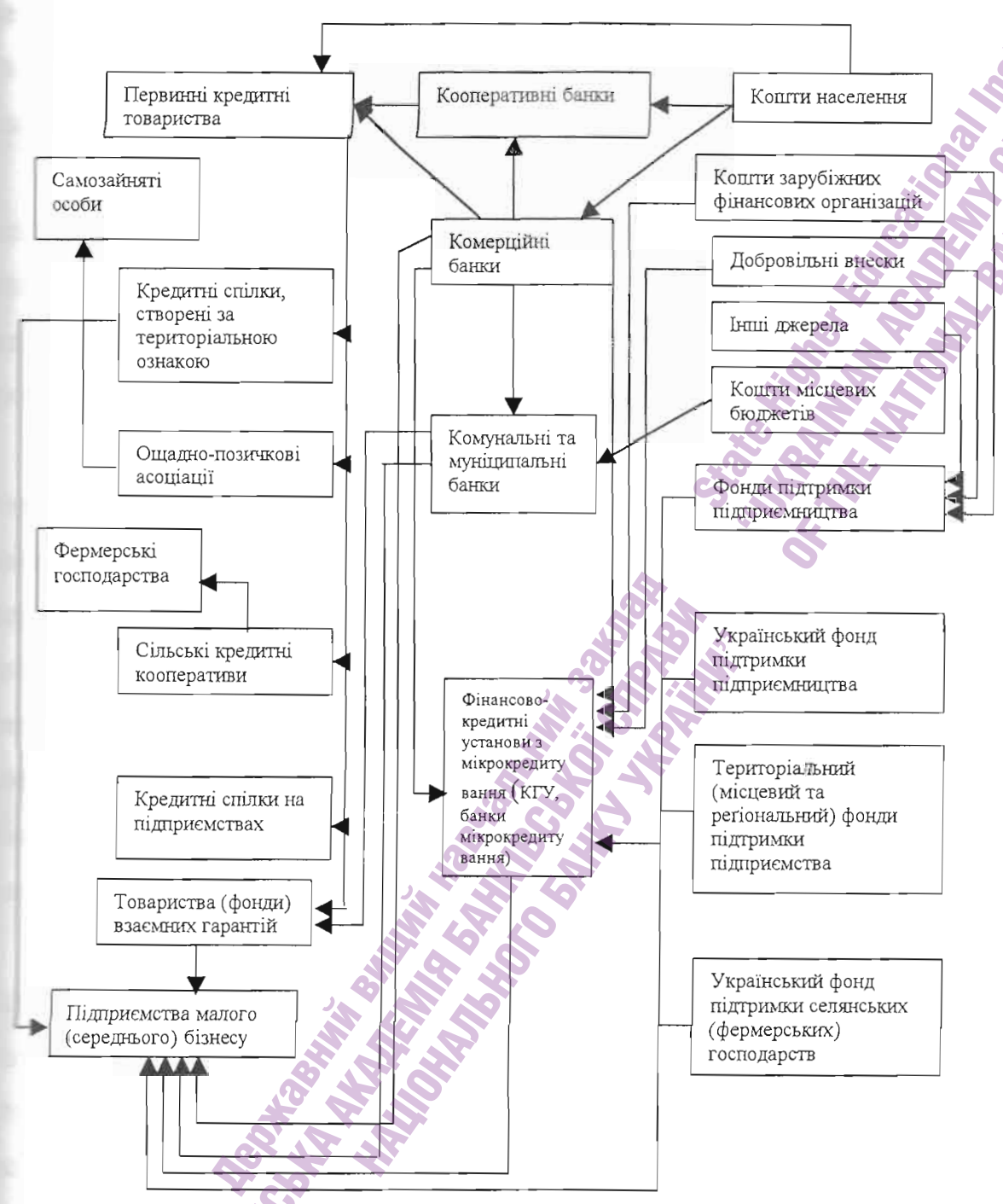


Рис. 2.4. Схема формування і використання коштів комерційних і некомерційних організацій для підтримки малого (середнього) бізнесу.

здаткових і бюджетних відносин. Доцільно надати місцевим органам самоврядування право залишати у місцевих бюджетах повністю усі види податків, які справляються підприємствами малого бізнесу. Також компетенцію місцевих органів самоврядування повинно стати право самостійно визначати

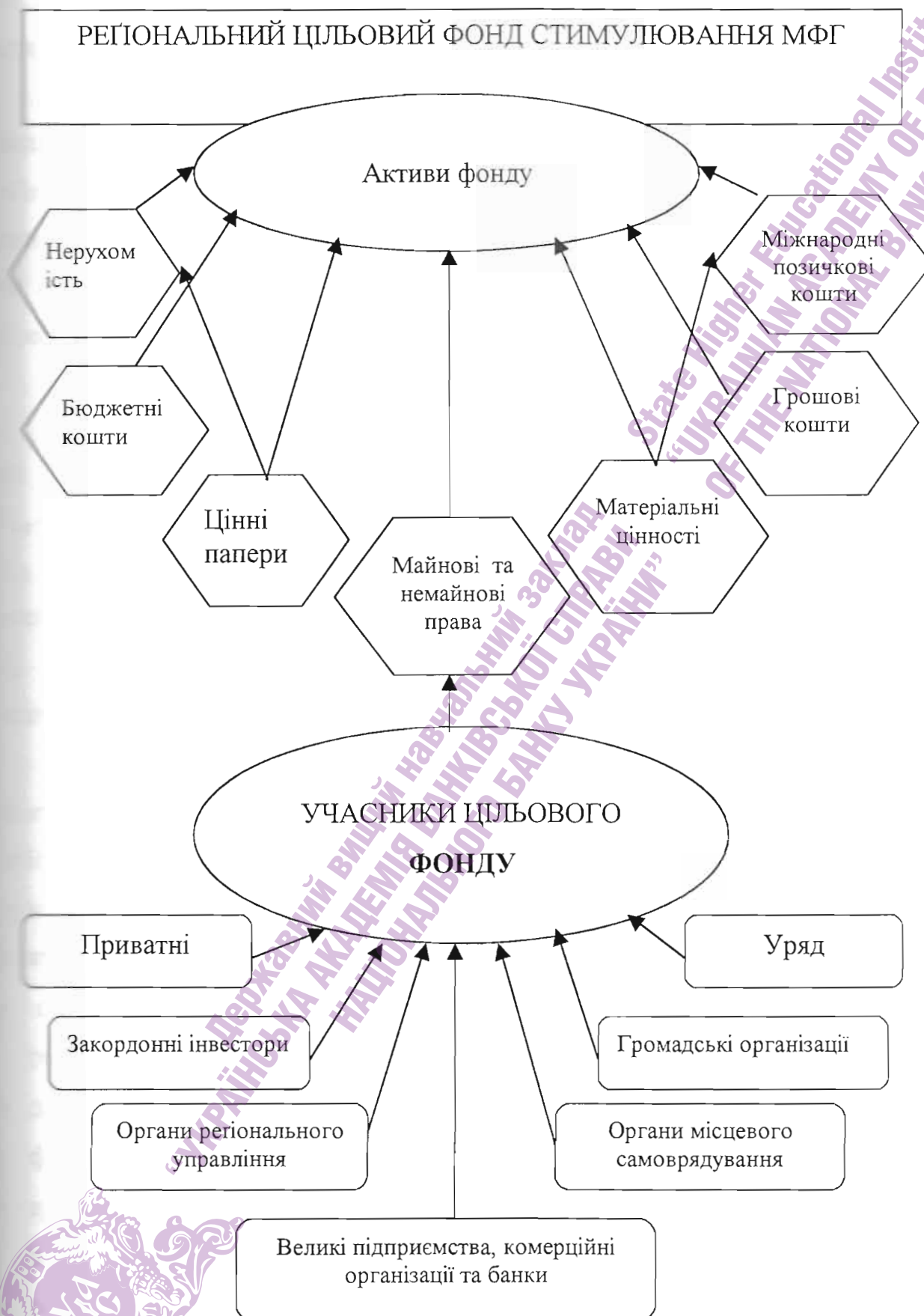
і величину ставок податків для зазначених підприємств, застосовувати цільові ставки, повністю відмінити податки або звільнити від сплати певні категорії платників та надавати відтермування в їх сплаті.

За таких умов з'являються широкі можливості для розвитку місцевої економіки, зросте мотивація та відповідальність керівництва регіону за економічно – економічну ситуацію, посилиться вплив регіональних органів влади на ефективність господарювання, поліпшення природно – ресурсного та виробничого потенціалів.

Слід звернути увагу на те, що суттєвим чинником становлення та розвитку суб'єктів малих форм господарювання є адекватні фінансово-кредитні пропозиції, а саме створення регіонального цільового фонду стимулювання підприємств малого бізнесу. “Практично кожна держава світу розробляє і реалізує свої програми, форми і методи підтримки, використовуючи для цього кошти державного бюджету, інвестиції різних недержавних фондів. При цьому активну участь у формуванні таких фондів беруть регіони. Саме на регіональному рівні вирішується більшість проблем розвитку малого бізнесу”[81].

Діяльність цільових фондів, котрі реалізують механізм надання цільових кредитів для певних етапів життєвого циклу підприємства, послужили стимулом для зростання вкладень інших фінансово - кредитних інститутів в секторі малого бізнесу. Вагомим аргументом для таких структур буде те, що основний, певний ризик у цій справі бере на себе регіональний фонд. Активи регіонального цільового фонду доцільно формувати як за рахунок прибуткових підприємств та організацій, іноземних інвесторів, за основною схемою поданою на рисунку 2.5.

Проте слід детальніше зупинитись на механізмі наповнення цільового фонду в залежності від його учасників. Як зазначалося вище, контрольний пакет активів фонду повинен формуватися за рахунок бюджетів всіх рівнів. Якщо фонд регіональний, то базовими повинні стати і регіональний та



2.5 Схеми формування регіонального цільового фонду стимулювання підприємств малого бізнесу.

місцеві бюджети, відрахування з яких повинні здійснюватися на підставі принципу пропорційності.

Суть принципу пропорційності полягає у наступному: сума коштів, виділених із місцевого та обласного бюджетів у регіональний цільовий фонд, збільшується за рахунок державного бюджету корпорацій до коефіцієнта, який визначається як відношення суми коштів, закладених у державному бюджеті на подібні цілі, до сумарної величини цих коштів у всіх регіонах України. Коефіцієнт пропорційності визначається за формулою:

$$K_{np} = \frac{\Gamma_{об.}}{\Gamma_p}, \quad (2.5)$$

K_{np} – коефіцієнт пропорційності ;

$\Gamma_{об.}$ – видатки державного бюджету на розвиток малого підприємництва на наступний бюджетний рік;

Γ_p – сумарні видатки регіональних бюджетів у фонди розвитку малого підприємництва на наступний бюджетний рік.

На відміну від сьогоднішніх реалій, коли основними аргументами під час розподілу цільових коштів державного бюджету України між регіонами є лобізм, існує так звана відсталість окремих регіонів та донорство інших, прихильність до вирівнювання рівнів розвитку. Запропонований підхід розподілу коштів матиме ряд переваг, а саме:

- поява прозорості і справедливості у розподілі державного бюджету між регіонами;
- дерегуляція економіки на підставі надання регіонам як прав управління, так і фінансових ресурсів під ці заходи;
- зростання мотивації органів місцевого самоврядування та регіональної влади до стимулювання розвитку малих форм господарювання;
- реальна оцінка підприємцями здібностей, можливостей і авторитету регіональної влади.

Активи цільового регіонального фонду доцільно поповнювати також за рахунок міжнародних фінансових запозичень. Кредити, які отримує уряд від Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Європейського банку розвитку і реконструкції, використовуються для бюджетного фінансування, тому доцільно певну їх частину щороку також спрямовувати на розвиток малого підприємництва.

Під час розподілу таких кредитів між регіонами, пропонується також використовувати коефіцієнт пропорційності, який доцільно розрахувати як відношення частки міжнародних фінансових запозичень, що за рішенням уряду спрямовується на розвиток малого підприємництва, до загальної суми інвестицій залучених регіонами за попередній звітний рік:

$$K_{\text{п}} = \frac{Ч_{\text{МФЗ}}}{\sum I_{\text{р}}}, \quad (2.6)$$

де

$K_{\text{п}}$ – коефіцієнт пропорційності за інвестиціями;

$Ч_{\text{МФЗ}}$ - частка міжнародних фінансових запозичень, що буде спрямована на розвиток малого підприємництва в наступному році;

$\sum I_{\text{р}}$ - сума інвестицій, залучених регіонами за попередній звітний рік.

Мотивація вкладення активів у регіональні цільові фонди для інших учасників, таких, як приватні особи, комерційні структури, банки, великі підприємства, повинні стати прибутковість їх інвестицій, а також стимулювання їх діяльності у роботі із суб'єктами малих форм господарювання:

- використання державних кредитних ресурсів для стимулювання суб'єктів малих форм господарювання необхідно супроводжувати за цільовим призначенням, оптимальним розміром позики, відсоткової ставки та відповідно до перехідного періоду розвитку господарської структури;
- створення системи гарантій кредиту, особливо у перший перехідний період суб'єктів малих форм господарювання з подальшим зниженням

частки гарантій у наступних етапах діяльності господарської структури;

- зниження рівня капіталізації для тих банків, які не менше 70 відсотків своїх ресурсів інвестують у малі форми господарювання;
- встановлення сприятливого режиму оподаткування для тих фінансово – кредитних інститутів, які безпосередньо обслуговують сектор малих форм господарювання;
- розробки механізмів страхування господарської діяльності для суб'єктів малих форм господарювання;
- участі у формуванні стартового капіталу суб'єкта малої форми господарювання.

Слід зазначити, що прибутковість інвестицій доцільно забезпечувати за допомогою:

- бюджетні кошти, які становитимуть основну частку активів фонду повинні мати характер прямих витрат і не претендувати на участь у прибутках фонду;
- прибутки фонду підлягають розподілу між усіма учасниками фонду, за винятком бюджетних установ, пропорційно до їх інвестиційного капіталу. Прибутки, що мали б належати бюджетним установам, розподіляються пропорційно до вкладів між іншими учасниками фонду;
- відсотки від всіх наданих кредитів повинні бути пільговими, і супроводжуватися диференціацією в залежності від цільового призначення та ризику;
- умовою надання кредиту на реалізацію певних проектів доцільно запровадити, поряд з класичними обов'язками кредитора, закріплення певної частки статутного капіталу у власності регіонального фонду або одного із його учасників на весь період фінансування. Це дозволить знизити можливі ризики, посилити контроль за витратами коштів, забезпечити організаційний супровід грошових засобів та їх ефективне використання.

Отже, регіональний цільовий фонд зможе одночасно виконувати декілька активних функцій: управління активами цільового фонду; цільового кредитора; упорядника фінансових та інших ресурсів; співвласника позичальника. Одночас під час виконання своїх функцій регіональний цільовий фонд стимулювання малих підприємств повинен нести значну відповідальність за якість фінансових послуг з асортименту, вартості пропозиції, комфортності та якості її споживання.

Розглянута схема багаторівневої структури комерційних і не комерційних установ враховує як зарубіжний досвід, так і особливості національної специфіки, що, на наш погляд, підтверджує можливість практичного втілення в умовах України, яка має значний власний досвід розвитку кооперативних підприємств, кредитних спілок. На наш погляд, реалізація запропонованих заходів, спрямованих на вдосконалення нормативно-правового забезпечення відповідних кредитно - інвестиційних механізмів фінансової підтримки підприємства на регіональному рівні, сприятиме підвищенню ефективності людських ресурсів, більш повному розкриттю підприємницького потенціалу, забезпеченню правової відкритості та прозорості в сфері підприємницької діяльності.

2.3. Роль банківських установ в управлінні регіональними фінансовими потоками

В умовах ринкової трансформації економіки України виключно ефективного значення набуває характер взаємозв'язків між центром і регіонами, а також регіонів між собою. Ключовою ланкою цих взаємовідносин є регіональні фінансові потоки, обсяги, інтенсивність та векторна спрямованість яких визначають не тільки характер економічних і політичних зв'язків, а й рівень розвитку окремих регіонів, фінансову потужність та стабільність економіки.

При цьому слід мати на увазі, що головна роль регулювання зазначеного процесу відводиться банкам, які здійснюють не тільки розрахунки, а ще й надають необхідною інформацією, яка може бути важливою статистичною базою для розробки та реалізації регіональних програм. Окрім того, швидкість і ефективність руху коштів, які може забезпечити банківська система, суттєво впливають на інтенсивність і ефективність фінансових потоків.

Одним із головних чинників, що зумовлює необхідність підвищення ролі регіонального банківського сектора, є суттєва зміна ролі й функцій фінансової системи при переході до ринку, оскільки лише частка фінансової системи належить державі. Інша частка, представлена приватним капіталом, має не тільки інші джерела походження, але й управляється за іншими принципами, а фінансові потоки не мають такої прозорості та цільової спрямованості.

Однак слід зазначити, що як для держави в цілому, так і для конкретних регіонів з метою вирішення завдань соціально-економічного розвитку особливо важливе значення має поєднання державних і приватних фінансових потоків. Тільки за таких умов можна забезпечити необхідний рівень концентрації фінансових ресурсів і поєднати державні й приватні інтереси, що є необхідною умовою і запорукою стабільного економічного розвитку.

Найбільш повною інформацією про всі фінансові потоки володіють органи Державного казначейства та Національний банк України завдяки використанню національної системи електронних платежів.

Територіальні установи Національного банку України, володіючи інформацією про фінансові потоки, а також інструментами економічного прогнозування, мають можливість активно брати участь у підготовці пропозицій регіональними органами влади у сфері соціально-економічного розвитку. Тому з метою практичного визначення фінансових потоків економіки регіону необхідно досліджувати їхній рух через регіональний банківський сектор, де всі вони підвпливні градації відповідно до фінансово-цільових центрів.

Безпосередніми учасниками системи розрахунків, що здійснюються через національну систему електронних платежів Національного банку України, є як банківські установи, так і госпрозрахункові підприємства, організації та установи, що фінансуються з бюджетів різних рівнів. При цьому територіальна установа Національного банку України, є як банківські установи, так і госпрозрахункові підприємства, організації та установи, що фінансуються з бюджетів різних рівнів. При цьому територіальна установа Національного банку України, одержуючи офіційну звітність комерційних банків, володіє повною інформацією про фінансові потоки господарюючих суб'єктів, що обслуговуються у них.

Аналіз показників завантаженості системи електронних платежів свідчить про їх регіональну нерівномірність. Так, серед регіональних управлінь Національного банку України за обсягами завантаженості на перших місяцях знаходиться Київське, Дніпропетровське, Донецьке та Харківське управління, тоді, як рівень завантаженості Чернівецького, Хмельницького, Рівненського управлінь у кілька разів нижчий (таблиця 2.5)

Таблиця 2.5

Рівень завантаженості СЕП у розрізі територіальних управлінь НБУ в 1999 – 2000 рр.

Територіальні управління	1999 р.		2000 р. (9 місяців)	
	Кількість початкових платежів (тис. шт.)	Сума початкових платежів (млн. грн.)	Кількість початкових платежів (тис. шт.)	Сума початкових платежів (млн. грн.)
1	2	3	4	5
ОПЕРУ НБУ	36091	153483	38991	247307
Головне упр. НБУ	10	133	2	70
Чернівецьке	317	1048	390	1646
Волинське	782	2642	908	5376

1	2	3	4	5
Дніпропетровське	2479	30875	3003	58573
Донецьке	2225	21232	2740	38959
Житомирське	385	927	498	1463
Закарпатське	281	1019	338	1463
Запоріжське	1424	11108	1664	16777
Івано-Франківське	430	1242	519	2282
Київське	8524	103418	11451	187977
Кіровоградське	309	817	389	1240
Кримське	1175	4965	1411	7567
Луганське	889	3167	1137	6965
Львівське	1981	7422	2250	12642
Миколаївське	553	1342	655	2452
Одеське	1483	8497	1802	17295
Полтавське	1060	6121	1307	9626
Рівненське	254	680	325	1329
Сумське	406	1247	519	3752
Тернопільське	193	615	291	1347
Харківське	2212	15132	2625	25045
Херсонське	410	1420	471	2588
Хмельницьке	283	764	334	1167
Черкаське	590	2413	722	2771
Чернігівське	565	2235	698	2918
Чернівецьке	228	658	268	1052
РАЗОМ:	65539	384622	75708	661649

Вся сукупність інформації про фінансові потоки регіону, що концентрувалася в територіальній установі Національного банку України, дозволяє розробити механізми впливу на формування і перерозподіл з точки

зору економічного розвитку та вдосконалення механізмів ефективного управління. Однак регіональні можливості банківського сектора на сьогоднішній день використовуються органами влади не в повному обсязі. Надто пасивно іде процес формування умов для підвищення активності банківських установ, практично не вирішуються питання створення союзів, об'єднань регіональних банків, кооперативних і комунальних банків, здатних задовольняти попит на банківські послуги, підтримувати впровадження в регіонах практики синдикованого кредитування, розширення сфери застосування системи гарантій у сфері кредитування інвестицій для реального сектора економіки.

Практично взаємодія банків з територіальними органами управління та місцевими органами самоврядування може здійснюватися шляхом спільного фінансування на пайових засадах регіональних інвестиційних програм і проєктів, у тому числі з використанням фінансових ресурсів місцевих бюджетів і банків. У зв'язку з чим виключно важливого значення набуває проблема координації регіональних економічних, фінансових та інвестиційних програм з кредитною політикою банків та їх філій.

Модель потоків фінансових ресурсів, що взаємодіють з регіональним банківським сектором доцільно подати за схемою (Рис. 2.6)

Систематизація інформації по фінансовим потокам дасть можливість створення єдиної системи підготовки пропозицій з метою капіталізації ресурсів у рамках програми розвитку регіональної економіки.

Слід зазначити, що розвиток банківської системи в регіонах України здійснюється під впливом як загальнодержавних тенденцій, так і специфічних чинників певного регіону.

З точки зору інституційної належності регіональні банківські системи доцільно розподілити на три основні групи:

- крупні фінансові центри з ємким міжбанківським ринком та широким спектром банків, які різняться за розмірами і за змістом операцій, що здійснюються;

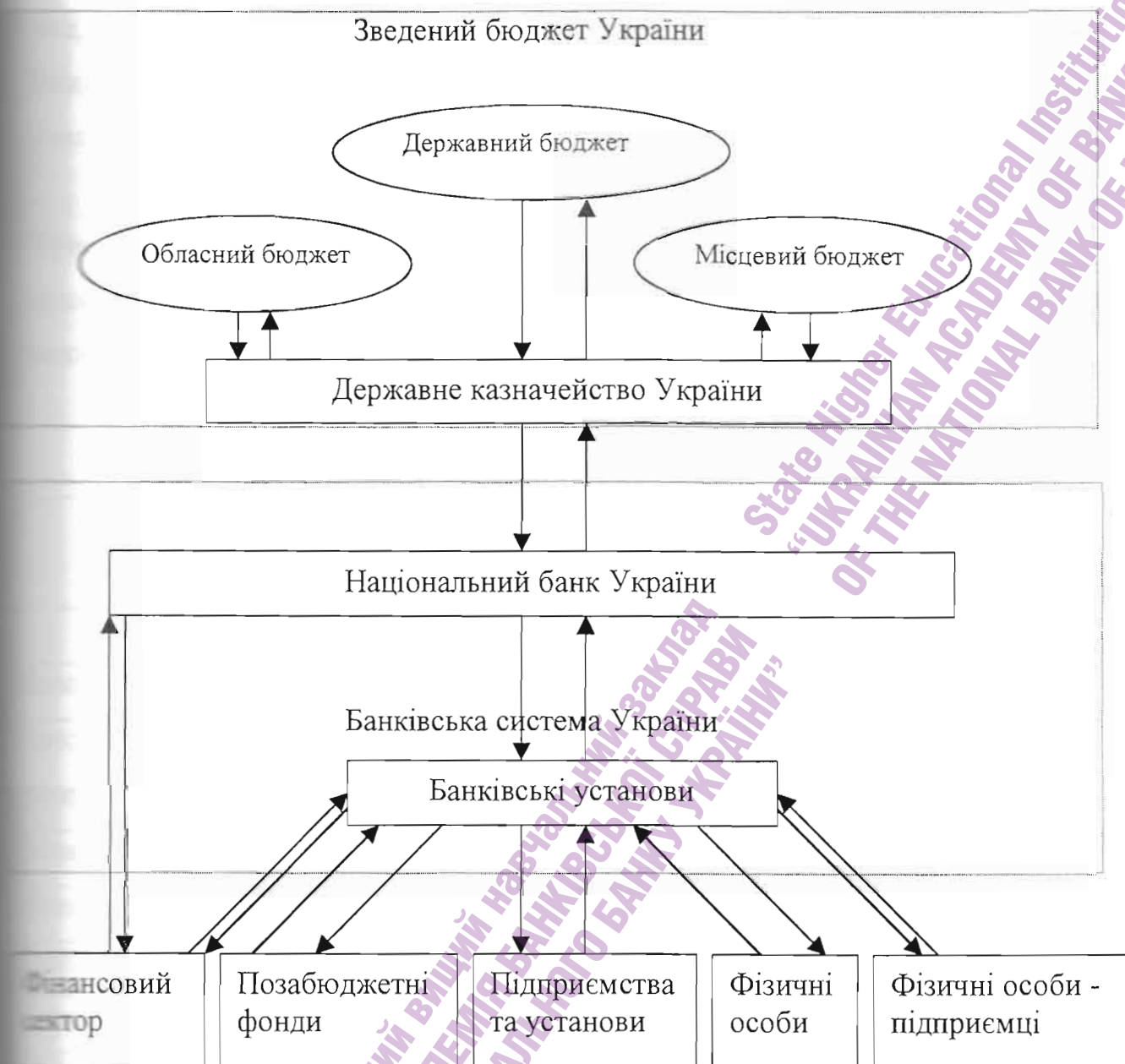


Рис. 2.6 Схема потоків фінансових ресурсів, що взаємодіють з регіональним банківським сектором

- регіони з помірною активністю банківської діяльності;
- регіони з низьким рівнем банківських послуг [105, С. 8-9];

Територіальні пропозиції українського банківського сектору відрізняються підвищеною концентрацією капіталу в м. Києві і в одному-двох інших фінансових центрах.

В той же час спостерігається суттєве скорочення кількості регіональних банків (Таблиця 2.6). Скорочення кількості самостійних банків призвело до

того, що деякі регіони сьогодні зовсім не мають діючих самостійних банків – це Вінницька, Житомирська, Миколаївська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Черкаська області.

Аналізуючи діяльність банків, слід зазначити, що в Закарпатській, Тернопільській, Херсонській, Чернівецькій областях є лише по одному самостійному банку. Для порівняння в Києві і Київській області працює 80 самостійних банків.

Таблиця 2.6

Кількість діючих банків в Україні по регіонах, одиниць

Регіони	РОКИ						
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1	2	3	4	5	6	7	8
Всього	220	210	188	189	178	164	155
Автономна Республіка Крим	14	13	13	12	10	8	7
Вінницька	-	-	-	-	-	-	-
Волинська	-	2	2	3	3	2	2
Дніпропетровська	10	13	11	13	12	12	12
Донецька	18	15	13	13	11	9	9
Житомирська	4	3	2	2	1	-	-
Закарпатська	3	2	2	2	1	1	1
Запорізька	6	6	7	6	6	6	6
Львівсько-Франківська	3	3	2	2	2	2	2
Київська і м. Київ	80	81	76	82	83	81	80
Кіровоградська	2	-	-	-	-	-	-
Луганська	1	1	2	2	2	2	2
Чернівецька	10	10	8	6	6	5	4



1	2	3	4	5	6	7	8
Миколаївська	5	4	2	1	-	-	-
Одеська	3	2	3	3	3	3	3
Полтавська	2	3	1	2	1	-	-
Рівненська	3	2	2	2	1	-	-
Сумська	3	3	1	1	1	1	-
Тернопільська	4	2	2	2	1	1	1
Харківська	4	1	1	1	1	1	1
Хмельницька	3	4	4	2	2	-	-
Черкаська	2	2	1	1	1	-	-
Черновіцька	2	2	1	1	1	1	1
Чернігівська	6	6	5	5	4	4	3

Близько 60% усіх діючих банків – юридичних осіб зосереджено у двох областях – Київській (49%) і Харківській (8%).

Характеризуючи спектр послуг вітчизняних банків, потрібно відзначити, що вони не приділяють належного зацікавлення щодо надання нетрадиційних послуг, і доходи від їх здійснення коливаються в межах 2-3%, тоді як у США доходи від здійснення таких послуг становлять 32,8%, Англії – 40,1%, Німеччини – 35,7 [2, С. 35-37].

Слід зазначити, що однією із особливостей регіональних банківських систем є суттєво менше, ніж в м. Києві значення внутрішньо-системного ризику, що пояснюється низьким рівнем міжбанківських фінансових зв'язків.

Стосовно самого поняття “регіональний банк” доцільно зазначити, що регіональний банк – це банк, який переважно використовує і акумулює власні кошти в певному регіоні. Окремі питання необхідності створення регіональних банків вже розглядалися нами у підрозділі 2.2.

Основними цілями створення регіональних банків, на наш погляд, є наступні:

- концентрація фінансових ресурсів і їх подальший перерозподіл з метою більш повного використання для потреб регіону;
- фінансування інвестиційних проектів, направлених на стимулювання розвитку регіональної економіки;
- мобілізація фінансових ресурсів з метою формування регіональних продовольчих фондів.

Питання про роль регіональних банків щодо зміцнення фінансово-економічного стану регіонів є новим за своєю постановкою і тому, важливо розглядати проблему як частину побудови загальнодержавної політики стосовно регіональних банків.

З метою формування довготермінової бази економічного зростання необхідні інвестиції у виробництво і технологічну перебудову підприємств. Другим джерелом за ступенем важливості, після власних ресурсів підприємств є кошти банків. Однак короткостроковий характер їх залучення і неможливість отримання фінансування під довгострокові проекти викликають сукупність проблем.

Відносини більшості регіональних банків з місцевими підприємствами мають довгострокову основу, що складаються роками, тому підтримку банків отримують не тільки фінансово стійкі підприємства і торгові організації. Регіональні банки зацікавлені в збереженні і розвитку підприємств, вони не згострюють увагу на промислових гігантах, а навпаки, на відміну від великих банків більш повно враховують інтереси малого і середнього бізнесу, невеликих виробництв, без яких збалансування економічного розвитку регіонів неможливо.

Тісний зв'язок стану регіональних банків і підприємств характеризує вплив російської кризи в серпні 1998 року. До цього часу переважна більшість регіональних кредитних установ мало в порівнянні з великими банками більшу питому вагу кредитів реальному сектору і, відповідно, більшу питому вагу простроченої заборгованості, що було викликано низьким фінансовим станом підприємств - позиковців. Однак після серпня 1998 року, коли фінансово стійкі

Банки втратили прибутки, а деякі з них збанкрутували, економіка тих регіонів, де збереглися місцеві банки, змінилася в кращій бік швидше, в порівнянні з тими регіонами, де місцеві банки були відсутні. За значний рік регіональні банки змогли збільшити активи, скоротити прострочену заборгованість.

Тобто, в цей період фінансово-кредитні установи продемонстрували, що вони є гарантами фінансової стійкості регіонів.

Як показує досвід розвинутих країн, мережа малих і середніх банків є важливим елементом банківської системи. Так, у США на частку цих банків припадає більше як 80% загальної кількості кредитних закладів. [76, С. 18-20]. Це пов'язано з тим, що саме малі банки, як правило, обслуговують малий і середній бізнес, а також широке коло населення, тобто той сегмент ринку, який є недостатньо привабливим для великих банків, але виступають одним із джерел формування регіональних фінансових потоків.

Твердження, що великі банки надійніші від малих, є спірним. В. Лідер зробив оцінку надійності великих, середніх і малих банків. Розрахунок вівся за зведеними таблицями, які включали 35 великих і 53 малих і середніх банків. Аналіз включав генеральний коефіцієнт надійності, коефіцієнт миттєвої ліквідності, загальний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт захищеності капіталу, коефіцієнт фондової капіталізації прибутку. Середні значення поточного індексу надійності становило для великих банків 55,5; для середніх і малих 59,6. Звідси можна зробити висновки, що малі і середні банки за надійністю стоять нижче, ніж великі [48, С. 138-145].

Розглядаючи фінансову діяльність акціонерних комерційних банків у регіоні, слід брати до уваги, що практично всі вони є філіями столичних банків. Це пов'язано з впливом грошових ресурсів з регіону; причому цей процес двобічний. Великі банки, які раніше були державними і яким дісталася значна кількість підприємств державного сектора, для кредитування отримують ресурси від дирекцій. На виплату відсотків за користування цими ресурсами спрямовується чимала частка прибутку, частина якого осідає переважно в Києві.

Недавно створені комерційні банки вже не мають такої підтримки. Вони змушені до залучення максимальної кількості місцевих ресурсів за вкладами населення і депозитами підприємств. Залучені кошти спрямовують, знову ж таки, не на розвиток регіонів, в яких вони створені, а в ті області, де значно вища потреба в кредитних ресурсах і вищі відсотки за їх використання. Крім того, будь-яка філія банку зобов'язана частину отриманого від діяльності банку прибутку направляти вищому органу управління, що також знижує кредитні вкладення регіону.

Під час розгляду роботи філій банків доцільно вирішити питання раціональної організації структури філіалу, на які саме послуги він орієнтується і на яку групу клієнтів. Доцільним є застосування комбінованої організаційної структури, що орієнтована і на клієнта, і на банківський продукт.

Для ефективної діяльності на ринку банківських послуг необхідно:

- надавати банківські послуги будь-якому клієнту в будь-який час будь-якими способами;
- забезпечувати відповідне ціноутворення і рівень пропонованих послуг, стимулювати проведення банківських операцій;
- забезпечувати цільову інформацію різним сегментам ринку;
- забезпечувати себе відповідною репутацією щодо якості і конкурентоспроможності цін на послуги;
- переглянути свої погляди на роль персоналу;
- підтримувати належний кредитно-фінансовий потенціал;

Під час визначення перспектив розвитку регіональних банків, на наш погляд, слід звернути увагу на такі напрями роботи:

Кількісні аспекти організації банківської діяльності в умовах ринку пов'язані з оцінкою достатності числа банків у країні загалом і в регіоні зокрема, з огляду на їх можливості повноцінно обслуговувати різні сектори господарства. Критерієм для оптимізації цього параметру має слугувати така кількість банківських установ, яка спроможна: охопити традиційним кредитно-фінансовим обслуговуванням усі сфери національної економіки й

зовнішньоекономічну діяльність; зайняти усі можливі для банків сегменти грошового ринку і ринку капіталів; здійснювати увесь спектр операцій, у тому числі й нетрадиційних, з метою повного забезпечення попиту суб'єктів на банківські послуги. При цьому слід зазначити, що починаючи з 1995 року спостерігається тенденція до зменшення кількості банків: на 1.01.1995 кількість зареєстрованих банків становила 230, в тому числі 210 діючих банків; на 1.01. 2000 – 203 зареєстрованих банків, у тому числі 164 діючих. Серед зареєстрованих банків – 2 - державні (Ощадбанк і Ексімбанк), 173 – акціонерні, 29- товариства з обмеженою відповідальністю).

Таким чином, розвиток банківської мережі має передбачити:

- злиття малоприбуткових банків регіону, що дасть змогу розширити ресурсну базу банків, коло клієнтів, поліпшити якість банківських послуг;
- орієнтацію невеликих банків на обслуговування малого і середнього бізнесу;
- розширення мережі відділень та інших банківських установ, за умови їх технічного, інформаційного і кадрового забезпечення, в іншому випадку вони не зможуть відповідати потребам клієнтів і приносити належний прибуток.

2. Якісні аспекти організації банківської діяльності повинні охоплювати насамперед питання:

- капіталізація банківської системи. З цього приводу доцільно застосовувати диференційований підхід під час встановлення нормативів щодо мінімального розміру статутного капіталу з огляду на такі параметри, як загальний економічний розвиток регіону, кількість вже діючих у ньому банків, потреби потенційної клієнтури в банківському обслуговуванні, а також сфери спеціалізації банків;
- раціонального співвідношення між універсалізацією та спеціалізацією банків. При цьому спеціалізованим комерційним банкам варто сконцентрувати увагу на розвитку нетрадиційних послуг

(андеррайтинг, управління капіталом фірм, послуги на ринку цінних паперів), а універсальним комерційним банкам – на можливості здійснення комплексного обслуговування до здійснення нетрадиційних послуг (консультаційних, трастових, гарантійних);

- особливої уваги потребує забезпечення сталої роботи великих (системних) банків, їх реформування, удосконалення механізмів залучення коштів іноземних інвесторів у банківську систему країни.

Таким чином, регіональна банківська система відбиває значний вплив на формування регіональних фінансових потоків, а також у зборі фінансової інформації стосовно руху грошових потоків, як на регіональному рівні, так і за межами.

Висновок до розділу 2

Активність досліджень регіональних аспектів інвестиційної привабливості регіонів обумовлена необхідністю врахування галузевої і регіональної специфіки, зокрема: оптимізація структури місцевого господарювання і більш повне використання місцевих ресурсів; підвищення технологічного рівня місцевих підприємств і створення конкурентного середовища; реалізація оптимальних форм взаємодії підприємств різних форм власності в регіоні на основі їх участі в реалізації регіональних і міжрегіональних програм; санація збиткових підприємств та підприємств-банкротів з урахуванням регіональної та галузевої специфіки і створення нових організаційних форм, орієнтованих на оптимізацію структури і підвищення ефективності виробництва.

В дисертаційній роботі розглянуто існуючі методики оцінки інвестиційної привабливості регіонів, показано їх переваги і недоліки, запропоновано нову методику, що базується на урахуванні фінансової

складової. В основу методики покладено принцип побудови рейтингової оцінки на основі багатовимірної середньої за основними групами показників, що характеризують фінансовий стан підприємств: рентабельність підприємств, прибутковість продукції, фінансова стійкість, ліквідність, оборотність активів та тривалістю операційного циклу.

Проведена рейтингова оцінка свідчить про те, що до інвестиційно привабливих регіонів можна віднести Запорізьку, Харківську, Полтавську, Миколаївську, Львівську області. До регіонів з інвестиційно несприятливими умовами діяльності належать Тернопільська, Кіровоградська, Волинська та Чернігівська області.

Діюче законодавство України, яке регламентує діяльність фінансово-кредитного сектора економіки, не створює належного правового поля для повного і різнобічного розвитку фінансової системи, призначеної фінансувати суб'єктів малих форм господарювання.

Тому для створення належних умов для діяльності малих і середніх підприємств необхідно реорганізувати та упорядкувати діючу структуру фінансового сервісу залежно від території фінансування, життєвого циклу розвитку підприємницької структури.

Отже, з огляду на вищевикладене, класифікацію установ, діяльність яких спрямована на надання фінансової допомоги суб'єктам підприємництва, доцільно проводити з огляду на розподіл їх на комерційні та некомерційні установи за джерелами формування і використання коштів.

Досліджено можливості створення регіонального цільового фонду стимулювання підприємств малого бізнесу, який виконує такі функції: управління активами цільового фонду; цільового кредитора; розпорядника фінансових та інших ресурсів; співвласника позичальника.

Активи фонду доцільно формувати за рахунок прибуткових підприємств та організацій, іноземних інвесторів, бюджетів усіх рівнів. Оскільки фонд регіональний, то базовими повинні стати регіональні та місцеві бюджети,

врахування з яких повинні здійснюватися на підставі принципу пропорційності.

У дисертаційній роботі розглянуто роль банківських установ в управлінні фінансовими потоками. Банківські установи здійснюють не тільки розрахунки, а й володіють необхідною інформацією, яка може бути важливою статистичною базою для розробки та реалізації регіональних програм. Окрім того, швидкість і ефективність руху коштів, які може забезпечити банківська система, суттєво впливають на інтенсивність і ефективність фінансових потоків.

З метою практичного визначення обсягів фінансових потоків для розвитку економіки регіону необхідно досліджувати їх рух через регіональний банківський сектор, де всі вони підлягають впливу градації відносно фінансово-цільових орієнтирів

Систематизація інформації за фінансовими потоками дасть можливість для створення єдиної системи підготовки пропозицій з метою капіталізації ресурсів у рамках програми розвитку регіональної економіки.



РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Муніципальні займи як форма мобілізації фінансових ресурсів для регіонального розвитку

В умовах скорочення централізованих джерел фінансування економічного і соціального розвитку регіонів особливо актуальним постає питання пошуку нетрадиційних для минулої планової економіки заходів щодо джерел фінансових ресурсів, необхідних для рішення конкретних регіональних завдань. При цьому слід врахувати, що сьогодні залучення фінансових ресурсів на регіональному рівні можливо лише на економічній основі. Це означає, що шлях простої грошової емісії, за рахунок якої по суті в останні роки вирішується економічні і соціальні проблеми на національному рівні, в межах регіональної системи неможливий. Тому, заходом поповнення регіональних бюджетів, слід вважати економічні методи залучення коштів для рішення регіональних соціально-економічних проблем.

Слід зазначити, що проблема фінансування регіонального розвитку пов'язана не тільки з недостатністю фінансових ресурсів. Суб'єкти які мають достатні ресурси і які могли б виступати потенційними фінансовими агентами, є в більшій частині випадків приватними і юридичними особами, які в свою чергу мають зацікавитись, яка відокремлена від регіональних потреб. Крім того, зазначені особи мають в своєму розпорядженні декілька альтернативних варіантів вигідного розміщення власних тимчасово вільних фінансових ресурсів. Депозитна політика комерційних банків, значна згодність від проведення торгово-закупівельних угод в умовах дисбалансу в валютних пропорціях в регіональному і торгівельному аспектах та багато інших видів спекулятивних форм підприємницької діяльності роблять значно

складним пошук економічної основи для створення зацікавленості у потенційних фінансових агентів щодо вкладення фінансових ресурсів на умовах, які були б достатніми для регіональної адміністрації.

На нашу думку, розробка такої економічної основи викликає необхідність обґрунтування механізмів, що призведуть до збалансування інтересів регіону і інвесторів в конкретному фінансово-економічному середовищі. З нашої точки зору, існує два принципових підходи створення таких механізмів.

Перший підхід міститься в тому, що більшість регіонів проводить пошук джерел для поповнення власної фінансової бази території. Його можливо реалізувати на основі організації органами місцевої адміністрації муніципальних комерційних підприємств з переважною участю цих фондів в статутних капіталах підприємств, або шляхом створення дочірніх фірм, в статутних капіталах яких місцева адміністрація має контрольний пакет акцій. Цей підхід безумовно є привабливим для забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності регіону. Він звільняє від необхідності погашення зобов'язань перед кредиторами за основним боргом і високих відсоткових ставок.

Кінцевий прибуток, що створюється після сплати податків і вирішення виробничих і соціальних завдань самих підприємств, націлювання на потреби територіального соціально-економічного розвитку, оскільки адміністрація регіону на певних рівнях мала б право на розпорядження і встановлення каналів використання отриманих коштів.

Однак, як свідчить аналіз ефективності застосування зазначеного підходу він не може задовольнити всіх першочергових фінансових потреб регіону. Це викликано наступними чинниками:

- недостатня чисельність кваліфікованих кадрів, які спроможні поповнити число ведучих спеціалістів відповідних підприємств і забезпечити високу ефективність їх діяльності;
- висока конкуренція комерційних структур, діючих в аналогічних галузях діяльності;

• додаткові надходження у вигляді остаточного прибутку підприємств, де адміністрація має право вирішального голосу, частково можуть бути використані на місцеві потреби.

На нашу думку, зазначені кошти є відносно незначними для достатнього поновлення місцевого бюджету.

В цих умовах особливу активність набуває другий підхід до нарощування ресурсного потенціалу, пов'язаний із залученням коштів на умовах, які вигідні для регіонів з метою формування фінансових потоків. Він міститься в організації муніципальних займів.

Перші муніципальні облигації з'явилися на українському фондовому ринку в 1995 році у Дніпропетровську, де їх було імітовано на суму 2 трлн. 100 млн. зрб. (21 млн. грн.) [54, С.25]. Характерною особливістю першого муніципального займу було те, що облигації випускалися під заставу об'єктів малої приватизації і коштів, отриманих від реалізації зазначених об'єктів. Характерною особливістю дніпропетровського проекту є оригінальна схема використання облигацій в процесі приватизації. При продажу об'єктів малої приватизації на аукціоні або за конкурсом покупець повинен був сплатити не менше 40% готівкової вартості об'єкта облигаціями. Проектом також було передбачено деякі пільги. Так, наприклад, якщо покупець сплачував не менше 50% вартості об'єкту муніципальними облигаціями, то йому надавалося право сплатити залишок в кредит; коли ж питома вага муніципальних облигацій перевищувала 75%, покупець надавалася трьох місячна відстрочка сплати залишку.

В кінці 1995 року на українському фондовому ринку з'явилися характерні муніципальні облигації, які випускаються під процент, який дорівнював ставці рефінансування і покривалися заставою під 233%. Слід зазначити, що таке заставне покриття було достатньо високим, що й забезпечило успіх цих облигацій. Окрім високої ставки доходу і заставного покриття, успіх харківського проекту був зумовлений маркетинговою політикою банку "Грант", який виступив агентом щодо обслуговування цінних паперів. Крім

продажу облігацій і здійснення регулярних виплат, банк проводив різні семінари і перс-конференції на яких надавалася повна інформація про випуск муніципальних облігацій.

На протязі 1996-1997 р.р. муніципальні облігації були випущені в 7 областях України. Найбільш відомі з них – запорізькі (10 млн.грн.), краматорські (4 млн.грн.), львівські (6 млн. грн.) і одеські (61 млн.грн.) [54, С. 25].

За результатами торгів на ПФПС ринкова вартість муніципальних облігацій на кінець 1997 року дорівнювала 23,4% річних, в той час як доходність за дванадцяти місячним державним облігаціям була на рівні 24% [54, С.33]. Таким чином, ринок державних облігацій здійснював значну конкуренцію ринку муніципальних облігацій.

Після фінансової кризи 1998 року доходність за муніципальними облігаціями зросла в середньому до рівня 56% річних, а за державними облігаціями лише 38%. Крім того монетарна політика, яка здійснюється Національним банком України, в значній мірі сприяє зростанню ефективності емісії муніципальних облігацій. До основних елементів монетарної політики НБУ з цього питання необхідно віднести:

- зменшення облікової ставки (позитивно впливає на вартість муніципальних облігацій в бік зменшення);
- зменшення норм резервування комерційних банків за операціями на ринку депозитів (збільшує ліквідність банківської системи і формує попит серед банків на доходні активи, в тому числі на муніципальні облігації);
- зменшення активності НБУ стосовно операцій рефінансування на відкритому ринку (стримує конкурентний потенціал державних облігацій).

Слід зазначити, що в світовій практиці облігації муніципальних займів уявляють собою спосіб отримання коштів для місцевих адміністрацій. Облігації місцевих займів не оподатковуються. Податки на операції з муніципальними облігаціями втричі менше ніж, на операції з облігаціями комерційних банків.

Вони виступають одними з самих надійних цінних паперів і гарантуються місцевими адміністраціями і їх муніципальною власністю[151, С.9-15].

З точки зору потенційних вкладників у муніципальні облигації, вони мають дуже високу надійність та ліквідність оскільки, їх емітентами є місцеві органи влади, а фінансові зобов'язання гарантовані коштами місцевих бюджетів, тобто практично інвестування в такі облигації можна вважати безризиковими. Окрім того доходи юридичних та фізичних осіб за такими облигаціями повністю звільняються від оподаткування. Останнім часом поряд з традиційною формою облигацій почали з'являтися їх своєрідні форми: земельні, валютні, а також цільові лотерейні білети, які теж доцільно розглядати як своєрідну форму місцевої позички.

Організація облигаційних позичок дає змогу місцевим органам влади розв'язати цілу низку проблем як довгострокового, так і оперативного характеру. Емісія муніципальних облигацій сприяє зниженню потенційних ставок за позичковими ресурсами, мобілізуючи не задіяні на фінансовому ринку кошти фізичних осіб, а також кошти небанківських установ для покриття дефіциту тимчасових касових резервів у виконанні місцевих бюджетів, фінансування сезонних робіт.

Перспективним напрямом використання залучених на основі емісії муніципальних облигацій коштів може стати їх використання місцевими адміністраціями для підтримки приватних інвестиційних проектів за схемою вільної участі, реалізація яких дозволяє зменшити негативну дію тенденції скорочення приватних інвестицій внаслідок відтоку вільних коштів фінансового ринку до сфери державних облигацій. Окрім того, використання муніципальних облигацій дає змогу частково вирішити також і проблему відтоку капіталів до крупних і промислових, торговельних та фінансових центрів, а частково навіть і залучати такі кошти для вирішення регіональних проблем, що сприяє більш інтенсивному кругообігу фінансових ресурсів та зрівнюванню економічного розвитку окремих регіонів, який останнім часом знаходиться у розбалансованому вигляді.

Важливу роль у поліпшенні клімату в регіоні відіграє наявність певної сукупності та взаємної інтеграції внутрішніх і зовнішніх ефектів, що виникають внаслідок організації залучення фінансових ресурсів завдяки випуску та розміщенню муніципальних облігаційних позичок та дають значний поштовх для формування дієздатності інфраструктури регіональних фондових ринків. Завдяки цьому учасники фондового ринку придбають певний досвід роботи з цінними паперами, необхідний для подальшої роботи, відпрацьовуються механізми першого розміщення цінних паперів серед населення, вдосконалюється робота біржового та позабіржового фондових ринків, торговельних, розрахункових та депозитарних систем, які є невід'ємною складовою частиною ринку цінних паперів і потребують не тільки кваліфікованих кадрів, але й певного часу на їх створення та організацію діяльності.

Перспективним напрямком розвитку муніципальних цінних паперів на наш погляд, може стати випуск облігацій, забезпечених дебіторською заборгованістю за іпотечними угодами та закладними цінними паперами. Схема реалізації такого виду діяльності на фондовому ринку передбачає, що місцеві органи влади зможуть у разі необхідності викупити в іпотечних та комерційних банках дебіторську заборгованість за іпотечними угодами у вигляді закладних, а потім випустити під їх забезпечення та гарантії місцевих бюджетів заставні облігації. Це, на наш погляд, дасть змогу забезпечити стійкість фінансових операцій комерційних банків та підвищити привабливість житлового кредитування. Запровадження таких інструментів на регіональних фондових ринках може виявитися досить ефективним, оскільки викуп заборгованості, зазвичай, здійснюється з дисконтом, а тому фактично відсотки на муніципальні облігації для місцевих бюджетів будуть нульовими, а для власників облігацій їх джерелом буде саме сума дисконту з додатковими гарантіями за рахунок місцевих бюджетів. Перспективність запропонованого підходу підтверджується світовим досвідом. Наприклад, у Великобританії і США останнім часом обсяг

всій заставних облігацій сягають третини всіх позичок домовласникам [152, С. 44-47].

Одним із перспективних напрямків розвитку муніципальних облігацій з метою створення своєрідної форми матеріального забезпечення, на відміну від наведених вище, могла б стати вільна і добровільна конвертація облігацій в акції приватизованих підприємств. Такі конвертовані облігації дають інвесторам додаткові гарантії та забезпечують відповідний потенціал зростання, притаманний акціям підприємств, а також суттєво зменшують ризиковість інвестиційних портфельів у порівнянні з придбанням тільки акцій чи тільки облігацій. Конвертовані облігації дають їх власникам можливість збергати додатковий прибуток від очікуваного підвищення курсової ціни акцій та забезпечують сталі й гарантовані відсотки доходів. У зв'язку з цим вважали б необхідне в законодавчому порядку дозволити обласним адміністраціям частину акцій приватизованих підприємств, що знаходяться в управлінні Фонду державного майна, використовувати для конвертації в них облігації муніципальних позичок. Запровадження такого порядку та механізму конвертації акцій, на наш погляд, дає місцевим органам влади додаткові важелі управління процесами реструктуризації економіки та піднесення виробництва, спрямовуючи регіональні фінансові потоки саме для вирішення названих проблем.

В умовах ринкової економіки завдання про раціональне використання виділених або залучених коштів передбачає не тільки недопущення їх неефективного і нецільового витрачення, але і пошук варіантів повернення отриманих сум, оскільки, це є обов'язковою умовою зберігання життєспроможності регіону і забезпечення його стабільного економічного стану. Складність виконання цієї умови міститься в тому, що потреба в крупних фінансових ресурсах виникає у регіоні в зв'язку з необхідністю реалізації масштабних інвестиційних проектів, пов'язаних головним чином з розвитком об'єктів інженерної і соціальної інфраструктури, які не мають комерційної спрямованості. Так як інфраструктурні об'єкти виступають необхідною умовою

матеріальної діяльності регіону, вони не забезпечують отримання суттєвого прибутку і тому мають вузьку фінансову базу для погашення залучених коштів. Ці обставини роблять надзвичай актуальним пошук шляхів повернення коштів, залучених для їх створення.

На наш погляд, доцільно запропонувати декілька напрямлень, які можуть дати подальші результати стосовно зазначеної проблеми. Одне з них міститься в розробці і здійсненні компенсаційних заходів, завдяки яким регіональні виконавчі органи могли розраховувати на успішне розміщення займів при суттєво меншому, ніж у приватних емітентів цінних паперів, рівня зобов'язань щодо виплати доходів. Найбільш доцільний захід в цьому розумінні виступає розповсюдження на цінні папери, які розміщуються при випуску муніципальних позик, статусу державних цінних паперів з відповідним звільненням від оподаткування.

Другим напрямком може стати формування виграшного фонду як частини коштів, отриманих від розміщення цінних паперів займу. У вигляді матеріально-речовинного вкладу в зазначений фонд можуть надходити об'єкти, що є результатом реалізації конкретних фінансових проектів. При цьому найбільш складним і важливим питанням є обґрунтування оптимальної питомої ваги виграшних цінних паперів і відносної величини призового фонду. Загальний підхід до його рішення базується на тому, що розмір вкладень в придбання певної кількості облігацій, який гарантує достатньо високу вірогідність отримання виграшу, повинен бути суттєво нижче ринкової вартості об'єкту, що призначений до виграшу. Так наприклад, якщо за умовами займу кожна сота облігації є виграшною, то вірогідність отримання призу при купівлі 100 облігацій буде дорівнювати 0,5 (більш точне значення буде залежати від загальної суми облігаційного займу і кількості випущених облігацій). При цьому, якщо ринкова вартість призу складе половину ціни куплених 100 облігацій, то їх доходність «за призом», зважена з урахуванням вірогідності отримання, складе $(0,5 \times 0,5) : 100\% = 25\%$. Це означає, що виграшний облігаційний займ, що розглядається, буде достатньо привабливим для

інвесторів, якщо дохід, який він забезпечує, буде складати всього 75% від річної депозитної ставки.

Третій спосіб створення фінансової основи для повернення вкладених коштів пов'язаний з обґрунтуванням і підтримкою певних об'ємно-часових пропорцій між процесами розповсюдження облігацій займу і інвестування акумульованих фінансових ресурсів. Основний зміст зазначених пропорцій міститься в тому, щоб забезпечити часове звільнення коштів і реалізацію швидкоокупних комерційних проектів. Головне їх призначення - це створення для муніципальних органів, що здійснили займ, фінансової основи для покриття всіх зобов'язань, які взяли на себе за умовами займу. Однак крім економічної вигоди важливо, щоб ці проекти були функціонально пов'язані з головною метою направлення займу. Наприклад, кошти, що зібрані для заміни неприбуткових, фізично і морально зношених інженерних комунікацій в центрі міста, можливо частково без збитку щодо головної мети займу використовувати для будівництва бізнес-центрів, включаючи готелі, казино, ресторани. Зазначені об'єкти, які знаходяться в муніципальній власності, доцільно надавати в оренду комерційним структурам і в цьому разі отримати джерело доходу для сплати відсотків по займу.

Вище зазначені пропорції зумовлюють забезпечення певних кількісних співвідношень між такими напрямками:

1. Загальна сума займу повинна перевищувати розмір фінансування, який потрібен для здійснення цільового інфраструктурного проекту.
2. Друга пропорція зумовлює опередження темпів акумуляції коштів при розміщенні займів над темпами їх інвестування в «цільову частину» займу. Сума коштів, що створюється в результаті цього опередження, може також стати джерелом суто комерційного обороту, який забезпечує зобов'язання перед кредиторами.

Третя пропорція створюється за рахунок формування залучених коштів понад суми, отриманої від розміщення цінних паперів займу. Зазначена

ефективність реалізується в разі залучення на пільгових умовах банківських кредитів під заставу цінних паперів займу.

Слід зазначити, що фінансовою основою отримання пільгових кредитів виступає звільнення комерційних банків від оподаткування доходів, отриманих від участі в реалізації важливих народногосподарських програм. В свою чергу отримані кредити можуть знову бути залучені в комерційний оборот і використані для отримання прибутку понад сум, необхідних для сплати відсотків за кредитами.

На наш погляд, забезпечення всіх зазначених співвідношень є достатньо складною і одночасно ризикованою задачею. Для її успішної реалізації доцільно в склад регіональної адміністрації включити високопрофесійну комерційну структуру будь-якої форми власності, яка буде забезпечувати ефективне вкладення коштів і безумовне виконання всіх умов займу.

Слід звернути увагу на те, що зацікавленість потенційних інвесторів в придбанні облігацій буде забезпечена лише в тому випадку, якщо їх сумарна доходність буде не нижчою за вигоду, яку отримують від розміщення коштів на депозитних рахунках. Ця умова може бути виконана за рахунок декількох факторів. Перший міститься в забезпеченні відповідного рівня відсоткової ставки по облігаціям. Однак в зв'язку з тим, що значна частина ресурсів облігаційного займу націлюється на неприбуткові операції, пов'язані з реконструкцією території, покращенням її інфраструктурного забезпечення, тому відсоткова ставка за даними цінними паперами не може досягати рівня депозитної банківської ставки. Її рівень відповідає 70% від зазначеної ставки. Це оптимальна величина ставки, яка відносно забезпечує сторони, хоча і недостатня. Зазначений недолік може бути компенсований за рахунок вище розглянутих виграшних умов займу, забезпечення яких в даному випадку виступає найбільш ефективною мірою.

Доцільно звернути увагу, що основними параметрами, які забезпечують привабливість муніципальних займів для інвесторів, є рівень відсоткової ставки по облігаціям і співвідношення загальної величини займу і питомої ваги в

ньому вартості виграшного фонду. Рационально маніпулюючи цими параметрами, адміністрація регіону безумовно може досягти найбільш привабливих для себе умов розміщення займу.

Необхідно також зазначити, що формування виграшного фонду, зазвичай, не містить в собі складної задачі, оскільки може забезпечуватися об'єктами, які не дають адміністрації регіону реального доходу, але знаходяться в її розпорядженні. До таких об'єктів слід віднести: землю, об'єкти нерухомості в частині незавершеного будівництва, збиткові або низькорентабельні об'єкти комунально-побутового обслуговування. Окрім того, при відчужуванні означених об'єктів адміністрація не несе фінансових збитків, так як вони переходять до власності реального господаря, і починають давати віддачу у вигляді притоку на ринок товарів, робочих місць, послуг, фінансових надходжень в місцевий бюджет.

Якщо поповнення виграшного фонду не передбачає в даному випадку особливих труднощів, то забезпечення відсоткових виплат за вкладами є значно складним завданням. Воно вирішується шляхом розміщення певної частини вкладу на комерційній основі.

Таким чином, формування та розвиток ринку муніципальних облігацій є важливою складовою частиною цілісного фондового ринку, а його ефективне функціонування дозволяє на сучасному етапі вирішити цілу низку важливих проблем, пов'язаних із стимулюванням фінансових процесів, подоланням платіжної та бюджетної кризи, стабілізацією виробництва та забезпеченням рівномірного економічного розвитку окремих регіонів.

3.2. Бюджетно-податковий механізм як важлива складова стимулювання регіонального розвитку

В сучасних умовах, коли фінансові ресурси державного бюджету не стабільні, основним джерелом фінансування регіонального розвитку виступають в першу чергу місцеві бюджети, тобто бюджети областей, міст,

районів. В нових умовах, для утримання місцевих бюджетів, виникає потреба в додаткових джерелах, в нових або нестандартних підходах і методах.

Слід зазначити, що сьогодні тривають активні пошуки шляхів реформування бюджетної системи країни, процесу регулювання міжбюджетних відносин і формування місцевих бюджетів, зокрема і бюджетів розвитку. Так, у проекті Бюджетного кодексу, який прийнято Верховною Радою України у першому читанні 19 травня 1999 року, запропоноване конкретне визначення джерел формування бюджету розвитку і напрямків використання коштів.

Згідно з цим проектом до бюджету розвитку у складі бюджетів заповнювання спрямовуватимуться: кошти від відчуження майна, що перебуває у комунальній власності; надходження частини прибутку від часток, пайів у статутних фондах суб'єктів господарювання, які є у комунальній власності територіальних громад, або у їхній спільній власності; цільові субвенції з державного бюджету та інших бюджетів на інвестиційні цілі; кошти, що передаються з бюджетів поточного фінансування.

Щодо перших двох джерел, зазначено, що надходження від них є доволі незначними, наприклад, у бюджеті Сумської області їх питома вага не перевищувала 0,5% загальної суми доходів. І хоча, доходи капітального характеру мають використовуватися тільки на цілі розширеного відтворення, їх закріплення за бюджетами з метою регіонального розвитку істотно не змінить ситуації з наповненням останніх.

Водночас бюджет регіонального розвитку виступає одним із основних інструментів за допомогою якого місцева влада може впливати на економічну активність і як наслідок, на розширення податкової бази. Окрім того, регіони з високим рівнем соціально-економічного розвитку і потужною податковою базою мають більше можливості щодо нарощування власних доходів. Застосування такого підходу, цілком ймовірно, призведе до поглиблення диспропорції регіонального розвитку.

Таким чином, на нашу думку, запропонований у проекті Бюджетного кодексу порядок формування в регіонах бюджетів регіонального розвитку не

забезпечить наповнення достатнім обсягом фінансових ресурсів, обмежить самостійність місцевих органів влади щодо проведення власної бюджетної політики з метою стимулювання соціально-економічного зростання, при явищі територіальних дисбалансів.

Зважаючи на вище зазначене, збалансування бюджетів усіх рівнів повинно базуватися на системі фінансового вирівнювання, враховуючи з одного боку, нерівномірність як доходної бази регіонів, так і рівня їх розвитку, з другого, завдяки досягненню обсягу бюджетних ресурсів, який може бути спрямований на фінансування видатків інвестиційного і інноваційного характеру, виходячи з можливостей бюджетної системи країни. В процесі фінансового вирівнювання мають брати участь лише поточні доходи бюджетів усіх рівнів, надходження від яких можуть бути певним чином перерозподілені між бюджетами з метою забезпечення регіонів зі слабкою податковою базою достатнім обсягом ресурсів. При цьому доходи капітального характеру не повинні застосовуватися в системі вирівнювання, а повинні зараховуватися до бюджетів регіонального розвитку відповідних регіонів додатково до джерел доходів у процесі міжбюджетного регулювання.

На нашу думку, при побудові нової методики формування бюджетів регіонального розвитку у складі місцевих бюджетів слід виходити з таких принципів:

- збалансованості бюджетів усіх рівнів;
- самостійності місцевих і регіональних органів влади стосовно прийняття бюджетних рішень;
- стимулювання місцевої влади щодо соціально-економічного розвитку підвідомчих територій;
- поступового вирівнювання територіальних дисбалансів.

Тому, з метою забезпечення відповідності видаткових зобов'язань органів влади щодо ресурсів бюджетної системи такі зобов'язання можна визначити на основі нормативу бюджетної забезпеченості розвитку, що є відношенням

різниці між сукупними поточними доходами бюджетів усіх рівнів і необхідними поточними видатками цих бюджетів.

Таким чином, методика має включати механізми диференціації нормативів залежно від рівня соціально-економічного розвитку кожного регіону. При цьому, регіони з вищим рівнем розвитку, бюджетні доходи яких безпосередньо пов'язані з власною податковою базою, матимуть більші можливості щодо маневрування бюджетними коштами та їх використання на розширене відтворення, ніж регіони – реципієнти, у яких ці можливості обернено пропорційні питомій вазі дотації в доходах. Тому, виникає потреба у фінансовому вирівнюванню, тобто регіони з низьким рівнем розвитку отримують певну допомогу з центру у вигляді вищого розміру нормативу. Таким чином, створюються умови відносно однакові щодо розвитку регіонів за принципом існування “стартових” умов розвитку, а не вирівнювання диспропорцій.

Слід зазначити, що механізм диференціації нормативів потребує розробки системи показників, за якими визначався б рівень розвитку територій.

На макрорівні таким показником слугує валовий внутрішній продукт, проте існуюча статистична звітність поки що не дає змоги визначити його на рівні окремих регіонів. Тому для оцінки рівнів розвитку регіонів має застосуватися цілий комплекс соціально-економічних і екологічних показників. Наприклад, російськими фахівцями, запропоновано систему, що складається майже з 20 показників, які поділено на п'ять груп:

- показники рівня життя;
- промисловий і фінансовий розвиток регіону;
- сільськогосподарський потенціал;
- рівень соціального добробуту;
- екологічна ситуація в регіоні.

З вище перелічених факторів інтегральний показник рівня соціально-економічного розвитку регіонів можна визначити за формулою [43, С. 11-12]:

$$I_r = \frac{\sqrt[K]{\prod_{j=1}^K i_{rj} d_j}}{\sum_{r=1}^n (L_r \sqrt[K]{\prod_{j=1}^K I_{rj}}) / \sum_{r=1}^n L_r} \quad (3.1)$$

де

I_r – інтегральний показник рівня соціально-економічного розвитку r -того регіону;

I_{rj} – частковий індекс для j -того фактору,

r -того регіону (визначається як відношення розміру показників по кожному з регіонів до середнього рівня);

d_j – ваговий коефіцієнт для j -того фактору (враховує вагомість кожного з факторів в оцінці територіальних дисбалансів);

L_r – кількість населення r -того регіону;

K – кількість регіонів;

n – кількість факторів;

Для розрахунку інтегральних показників розвитку районів Сумської області, нами було використано п'ять факторів:

- обсяги промислового виробництва;
- роздрібний товарооборот;
- платні послуги населення;
- виробництво продукції та надання послуг підприємницькими структурами в розрахунку на одного жителя регіону;
- рівень офіційно зареєстрованого безробіття.

На основі отриманого показника можна диференціювати нормативи бюджетної забезпеченості розвитку залежно від рівня соціально-економічного розвитку регіонів. Так норматив для кожного з регіонів визначатиметься як:

$$H_r = H \cdot (1 + K \cdot (1 - I_r)), \quad (3.2)$$

де

H_r – норматив бюджетної забезпеченості розвитку для r -того регіону;

H – середній норматив бюджетної забезпеченості розвитку;

I_r - інтегральний показник рівня соціально-економічного розвитку r -того регіону;

K_v - коефіцієнт вирівнювання ($K_v \leq 1$).

Таким чином, регіони з рівнем розвитку нижчим за середній отримують норматив відповідно вищий за середній і навпаки, завдяки чому будуть створені відносно однакові умови щодо досягнення певного рівня розвитку кожного із регіонів.

Приклад регулювання бюджетів розвитку для районів і міст Сумської області наведено в додатках А і Б. В основу розрахунку покладено плановий обсяг видатків на розвиток із бюджетів області у 2000 році. Наведено розподіл бюджетних асигнувань між регіонами за чинною системою бюджетного планування за схемою “згори донизу” і того ж обсягу ресурсів за запропонованою методикою. Аналіз результатів розрахунків показує, що якщо за чинної системи розподілу коштів реальне наповнення бюджетів розвитку мали лише обласний бюджет і бюджет великих міст. З більшості інших місцевих бюджетів взагалі не здійснювалися видатки капітального характеру, то за запропонованою методикою отримуємо показники забезпеченості капітальними видатками, які диференційовані залежно від рівня розвитку. Так, бюджет Сум отримує найменший норматив забезпеченості видатками розвитку – 1,9 грн. на особу, оскільки показник рівня розвитку міста є найвищим в області, бюджет же найменш розвинутого району Шостинського – найвищий норматив – 9,8 грн. на особу. Якщо варіація видатків на розвиток у розрахунку на особу за чинною системою становить 130,2 % (від 11,1 грн. на особу в Конотопі до нуля в більшості інших регіонів), то за запропонованою методикою – тільки 31,5 порівняно з варіацією рівнів розвитку регіонів у 42,0 %.

Методика формування в регіонах бюджетів розвитку має доповнюватися механізмами, які б стимулювали регіональну владу стосовно пошуку внутрішніх резервів щодо наповнення бюджету, інвестування коштів. Застосування запропонованої методики формування регіональних бюджетів розвитку, на наш погляд, підвищить роль останніх як інструмента активного

впливу органів влади на соціально-економічні процеси, подолання економічної кризи.

Як зазначалося у розділі 1.3, формування фінансових потоків регіону, залежить в певній мірі від руху фінансових ресурсів через систему Державного казначейства, яка діє в Україні. Головною функцією казначейської системи є оплата рахунків на користь суб'єктів господарювання, що надають послуги розпорядникам бюджетних коштів. Механізм оплати рахунків передбачає, що кошти бюджетних установ знаходяться не на бюджетних рахунках, які відкриті в різних установах банків, а на єдиному казначейському рахунку. На підставі поданих розпорядником коштів платіжних доручень, до яких додаються відповідні розрахунки, платіжні відомості, рахунки-фактури тощо, органи Держказначейства перераховують кошти зі свого казначейського рахунку безпосередньо на рахунок суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи або надали послуги, але в межах кожного напрямку запланованих витрат установи чи організації. Таким чином, забезпечується попередній контроль за цільовим використанням коштів і не допускається їх розпорошення в установах банків. Окрім цього утворюються умови для аналізу наявних залишків коштів за кожною статтею бюджетних витрат, а також відповідність бюджетних призначень за кошторисом документів на проведення видатків.

Слід зазначити, що аналіз схем обслуговування процесів формування та використання фінансових ресурсів регіону свідчить про певні перевитрати в схемі руху коштів у системі "платник податку – отримувач коштів" через обласне управління Державного казначейства та Головне управління Державного казначейства.

Зазначена проблема міститься в тому, що до центру перераховується більше податкових коштів, ніж отримується регіоном для фінансування суб'єктів господарювання бюджетної сфери. Має місце несвоєчасне використання коштів як на рівні окремих підприємств, так і галузевих управлінь, міністерств, відомств та регіонів. Через відсутність або несвоєчасне подання підприємствами документів, необхідних для оплати рахунків, постійно

мають місце залишки, або потреба в коштах. Однією з основних причин не раціонального використання коштів виступає недосконале планування цієї роботи на підприємствах і організаціях.

З цього приводу з метою вдосконалення схеми руху фінансових ресурсів у регіоні необхідно:

- запровадити казначейську систему здійснення доходів та видатків на всі сфери бюджету за винятком органів, що належать до установ національної безпеки;
- запровадження бюджетного розпису з розподілом доходів і видатків щомісяця як основи для казначейського виконання видатків з початку року;
- запровадження щомісячної оцінки наявних коштів з метою здійснення платежів із державного бюджету;
- застосування заходів вдосконалення системи управління готівкою, зокрема для скорочення залишку коштів бюджету на банківських рахунках.

Для виконання поставлених заходів необхідно повністю запровадити функціональну, автоматизовану казначейську систему України, яка буде слугувати ефективним інструментом для виконання бюджету та встановлення відповідності за його виконання.

Слід зазначити, що важливим напрямком вдосконалення методів управління бюджетними ресурсами регіону є вдосконалення програмно-методичних методів розподілу і використання фінансових ресурсів у регіоні. На основі вивчення світового досвіду, можна зробити висновок, що досконалість казначейського обслуговування процесів формування та використання фінансових ресурсів значною мірою залежить не тільки від якості виконання контрольно-бухгалтерських функцій касового виконання бюджету, але й від досконалості виконання таких функцій управління фінансами регіону як бюджетного прогнозування та планування. При цьому, слід зазначити, що якість бюджетного планування в Україні як на

загальнодержавному рівні, так і на рівні регіонів потребує удосконалення. З цього приводу доцільно на базі короткотермінових середньо термінових програм соціально-економічного розвитку регіонів здійснювати розробку таких же програм утворення і розподілу та використання фінансових ресурсів. При цьому необхідно розраховувати довгострокові тенденції зміни доходів та витрат. Такі прогнози індикативних програм формування і витрат фінансових ресурсів доцільно розробляти на п'ять років і кожного року уточнювати. Систематичне уточнення дозволило б передавати у Верховну Раду України, місцеві ради народних депутатів максимально точну в економічному, соціальному та фінансовому аспектах інформацію про тенденцію розвитку державних витрат з метою своєчасного і повного фінансування розвитку регіонів.

Слід зазначити, що з метою акумулювання фінансових ресурсів на регіональному рівні доцільно вдосконалити схему руху коштів через казначейську систему. Зокрема, необхідно змінити практику визначення розміру коштів, що перераховуються в системі Державного бюджету з регіонів до центру і навпаки. На сьогодні з областей на рахунки Головного державного казначейства щоденно перераховуються усі кошти, що надходять до Державного бюджету. У свою чергу звідти в регіони перераховуються кошторисні призначення для задоволення потреб бюджетних установ областей. До центру доцільно перераховувати, на нашу думку, лише різницю між величинами надходжень до державного бюджету і кошторисних призначень у даній області (рис. 3.1)

Доцільно здійснити перевірення дохідних рахунків у територіальній управлінні Національного банку України, що дозволить скоротити шлях надходження доходів до Державного бюджету, а, відповідно, прискорити здійснення видатків з нього.



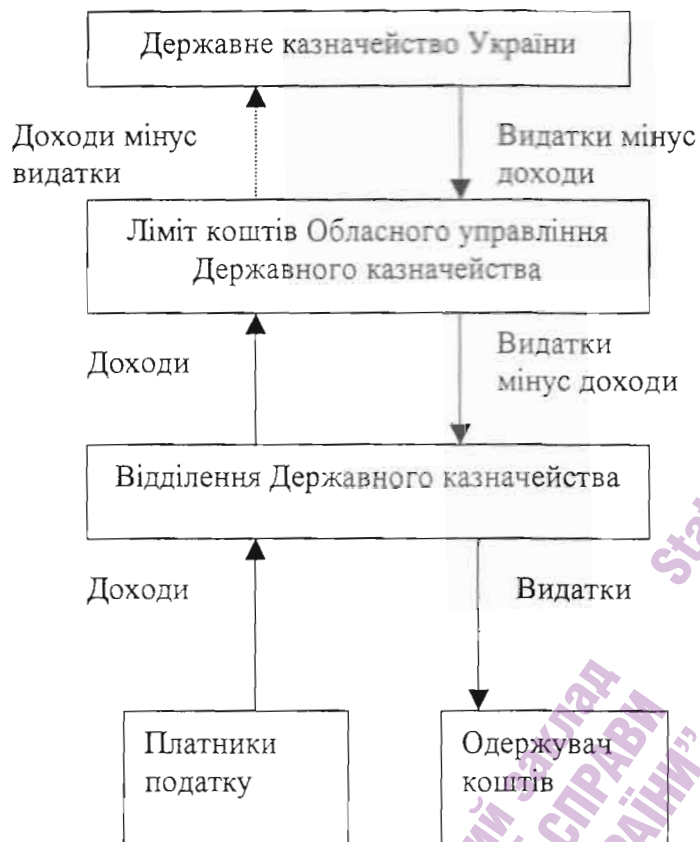


Рис. 3.1 Схема руху коштів в казначейській системі виконання бюджету.

Крім того, оперативний облік щоденних надходжень сприятиме тому, що органи казначейства зможуть здійснювати як розмежування загальнодержавних податків і зборів між Державним і місцевим бюджетами, так і перерахування обласному бюджету належної йому суми дотації.

Слід зазначити, що основне джерело поповнення бюджету за рахунок частки коштів від податкових надходжень. Співвідношення цих платежів однаково для всіх суб'єктів України. Але механізм податкових відрахувань в регіональний бюджет сьогодні супроводжується порушеннями податкового законодавства, серед яких слід відзначити:

- приховування фінансово-господарських операцій і отримання прибутків шляхом використання невідомих податковим органам рахунків в банках;

- приховування прибутку в процесі здійснення угод про спільну діяльність з фірмами іноземних країн, зберігання на рахунках фірм-партнерів на їх територіях і в банках значних сум, що вкриваються від оподаткування;
- приховування грошових сум від податкових органів на рахунках третіх осіб;
- приховування від оподаткування прибутків, які отримані підприємствами, що створенні за участю структур оборонно-промислового комплексу, внаслідок безконтрольного продажу військової та іншої техніки металобрухту, здійснення комерційних перевезень;
- здійснення комерційних угод щодо купівлі-продажу, в тому числі іноземної валюти, за готівковим розрахунком без відображення їх в бухгалтерсько-фінансових документах.

На наш погляд, важливим резервом збільшення надходжень податкових платежів виступає збільшення чисельності платників податків, перш за все за рахунок створення необхідних умов функціонування комерційних структур. В основній мірі це відноситься до створення сприятливих умов розвитку малого підприємства. Малі підприємства можуть стати надійною базою стабільних податкових надходжень. В багатьох обласних центрах в нинішніх складних економічних умовах, малі підприємства забезпечують коло всіх податкових надходжень.

На жаль, мале підприємство продовжує стикатися з значними труднощами росту, серед яких особливо виділяються: нестійкість і незавершеність законодавчої бази його діяльності, жорсткий податковий прес надмірна складність систем оподаткування; недостатність початкового капіталу і власних оборотних коштів; труднощі з отриманням банківських кредитів; посилення впливу кримінальних структур.

Тому, на наш погляд, доцільно з метою підтримки малого бізнесу встановити зменшені в 2-3 рази поточні обсяги податкових платежів від прибутку, одержаного за рахунок освоєння виробництва нових високоякісних

товарів на перші 3-5 років виробництва; в окремих випадках, за узгодженням з Мінфіном та відповідними галузевими функціональними міністерствами, на перші 2-3 роки повністю звільняти підприємства від податків за результати виробництва стратегічно важливої імпортно-заміняючої продукції; реформування схеми “держава – підприємство” з приводу оподаткування.

Структурну схему формування фінансово-господарських відносин “держава – підприємництво” на основі вдосконалення функцій управління процесами оподаткування платників податків в сфері підприємництва можна подати за такою схемою.



Рис. 3.2 Напрямки формування раціональних фінансово-господарських відносин “держава - підприємств”.

У функції платників податку **входить** своєчасне і повне виконання чинного законодавства із сплати податків.

В зазначеній схемі для України новим є підхід до формування законодавчої бази в сфері оподаткування підприємницької діяльності. Зокрема, на кожному із виділених блоків пропонується ввести функції, які формують їх активну позицію в розробці і прийнятті законодавчої бази з питань оподаткування.

Підприємницькому сектору економіки доцільно створити структуру, яка має постійно займатись аналізом і оцінкою чинного податкового законодавства; визначенням їх впливу на розвиток підприємницької діяльності та раціональності окремих видів податків; узагальнювати і розробляти пропозиції з удосконалення чинного податкового законодавства.

Виконавчі органи податкової системи мають, поряд із вивченням і оцінкою пропозицій, які надходять їм від платників податків, розробляти свої заходи з удосконалення чинного податкового законодавства, виходячи із інформації, яку отримують в процесі виконання своїх функцій. Таким чином, законотворчі органи мають отримувати інформацію як з позицій інтересів платників податків, так і інтересів виконавчої системи в особі державної податкової адміністрації і її регіональних підрозділів.

Практична реалізація цього напрямку потребує злагоджених дій держави як законодавчої ланки, податкової системи – як виконавчої ланки державної ідеології і політики в сфері оподаткування юридичних і фізичних осіб як платників податків. Саме цей напрям здатний розірвати замкнуте коло, в якому посилення податкового тиску сприяє зростанню тіньової економіки, змушує витратити державні кошти на утримання контролюючих структур, а в результаті це призводить до зменшення податкових надходжень в бюджет.

Таким чином, практичний досвід дає змогу переконатися, що стимулюючий вплив бюджетно-податкових регуляторів на економіку з часом знижується із-за розбіжностей в тривалості внутрішнього і зовнішнього лагів фіскальної політики, їх тісного взаємозв'язку з соціальною і політичною

сферами, а також із-за неможливості розробки чітких прогнозів відносно наслідків впливу бюджетно-податкового механізму на економіку регіону, оскільки вони частіше за все можуть бути різнонаправленими.

Оптимальний вибір взаємодії позитивних і негативних тенденцій залежить від багатьох чинників, вимагає глибокого і детального обґрунтування бюджетно-податкового механізму і, перш за все, його пріоритетних напрямків.

На наш погляд, становлення нової економічної системи нашої країни повинно базуватися на створенні такого бюджетно-податкового механізму, за яким можливо сформувати джерела для створення фінансових ресурсів з метою регіонального розвитку та економічної стабілізації, накопиченню капіталу, розвитку науково-технічного прогресу.

3.3. Вплив якісних змін у відносинах власності на формування регіональних фінансових потоків

Для регіону, як суб'єкту держави, сучасні виробничо-економічні відносини формуються на підставі нових правових відносин як частини забезпечення вирішення соціально-економічних завдань. Під впливом достатньо великої питомої ваги стихійних явищ у сфері зазначених перетворень функції діяльності місцевої адміністрації в сучасних умовах зазнають суттєвих змін, але не мають поки що певної концепції власної трансформації на майбутній період.

Виходячи з цього зростає суперечність між традиційним розумінням завдань соціального розвитку (зростання матеріального і культурного благополуччя, необхідність забезпечення зростання обсягів виробництва продукції і послуг) та реальними можливостями регіональної адміністрації гарантувати їх досягнення. Слід зазначити, що розрив між цілями і можливостями в останній час достатньо загострюється, а тому питання про суттєвий перегляд цільових орієнтирів участі регіональних виконавчих структур щодо соціально-економічного розвитку регіону є досить актуальним.

Це свідчить про те, що виникає необхідність зміни методів їх вирішення і оцінки очікуваних, а не вимушена відмова від реалізації і постановки зазначених завдань. Регіональна адміністрація поступово освоює і встановлює нові підходи і методи управління соціально-економічними і економічними процесами на території, яким передують економічні перетворення.

Все більше наглядною становиться обставина, що зміни, які відбуваються в державі стосовно виробничо-економічних відносин до сьогоднішнього дня тільки другорядно враховували соціальні завдання перебудови самого суспільства, а центральні органи влади продовжували орієнтувати регіональну ланку управління на традиційні підходи щодо вирішення вище зазначених проблем.

В сучасних умовах основними вимогами щодо розширення практики управління власністю регіону виступає необхідність обліку фактичного існування багато укладеної структури організації практично в усіх галузях економіки регіону, а також реальне проявлення елементів ринкових відносин сприяє підвищенню якості управління власністю, яка належить регіону.

Для регіону, в сфері володіння власністю на сучасному етапі, достатньо чітко окреслюються різні аспекти майнових відносин не тільки з точки зору їх матеріально - речовинної форми, але і цільового призначення. Активи у вигляді окремих об'єктів нерухомого майна і фінансових ресурсів мають не зовсім упорядкований прояв та механізми оцінки доцільності їх використання. Особливо складним виступає положення тієї частини фінансових ресурсів регіону, яка формується шляхом збору податкових платежів і нормативно обумовлених надходжень в бюджет та різні позабюджетні фонди.

Слід зазначити, що спостерігається направленість до посилення капіталізованих аспектів використання регіональної власності, тобто забезпеченню умов її експлуатації з метою отримання прибутку, що притаманно для усіх її різновидів, включаючи бюджетні кошти. В зазначеній ситуації загострюється необхідність більш чіткого визначення основних завдань місцевих влад щодо створення і забезпечення соціально та економічно

ефективного використання усіх типів регіональної власності. Першочерговою також виступає проблема організації ефективного управління нею, виходячи з прийнятої концепції соціального розвитку регіону.

Інформаційне забезпечення системи управління власністю регіону в нових умовах повинно спиратися на певну методичну основу, в якій враховуються нові умови володіння власністю і обґрунтовуються відповідні способи вирішення соціальних завдань.

Для формування репрезентативної вибірки доцільно в першу чергу створити максимально повний кадастр підприємств, які належать повністю або в певній частині регіону. Зазначені підприємства можливо об'єднати за такими принципами:

1. За формою бюджетного фінансування:

- організації, які повністю працюють на основі бюджетного фінансування. Джерелом інформації за ними є в основному Комплекс соціальної сфери і дані річного бюджету регіону. Стосовно галузевого розділу визначають підприємства і організації переважно соціальної сфери, націленої на здійснення послуг населенню з високим ступенем соціальних гарантій;
- організації і підприємства, які отримують кошти з бюджету і позабюджетних фондів на виконання місцевих замовлень (під конкретні проекти чи під гарантовані комплекси послуг частково сплачені споживачами). В галузевому розділі в зазначену групу підпадають підприємства і організації будь-яких форм власності та галузевої належності, які надають населенню регіону увесь комплекс комунальних послуг.

2. За формою участі регіону в управлінні і володінні власністю передбачає управління частками власності регіону в змішаних підприємствах і організаціях. В галузевому розділі до зазначеної групи відносять підприємства і організації будь-якої форми власності та галузевої належності, які розміщені на території регіону.

При цьому організація інформаційної бази на практиці в співставленому і системному вигляді не існує, тобто оцінка ефективності участі зазначеної власності щодо формування бюджетних ресурсів регіону і вибір форм позитивного впливу їх діяльності на соціальні процеси на сьогодні не відпрацьовані.

Розвиток унітарних підприємств, які належать регіону на правах власності і переданих в оперативне управління не регіональних підприємств може бути комплекс регіонального господарства, комплекс економічної політики і майново-земельних відносин, Фонд державного майна регіону, тобто типові органи управління.

Таким чином, в частині управління власністю на перший план висувається питання не стільки про галузеву належність об'єктів, оскільки про тип і спосіб реалізації прав власності. Якщо далі розглядати основні проблеми власності регіону, це призведе до положення про загальну політику приватизації муніципальної власності, а також до питання визначення доцільних меж націоналізації і етапах перебудови та збереження монополії. При цьому, для регіонального рівня паралельне визначення цих перебудов з гостротою соціальних процесів є більш складним, ніж для державного рівня.

Слід зазначити, що основні напрямлення зміни структури власності регіону прямо пов'язані зі змінами економічного устрою України і тому торкнуло механізм взаємовідносин як в середині – між підприємствами і організаціями великих соціально-економічних комплексів на рівні регіону, так і зовні – в сфері їх взаємовідносин з місцевими бюджетами і користувачами.

При цьому, в найбільшій питомій вазі це стосується підприємств і організацій, які традиційно фінансуються за рахунок бюджетних коштів (державного і регіонального рівнів). Практично для кожного комплексу виникли власні специфічні механізми і фінансові інструменти, які здійснюють акумуляцію бюджетних і позабюджетних коштів, регулювання цих потоків між бюджетами різних рівнів, доведення їх до господарюючих суб'єктів і первинних користувачів.

Доцільно зазначити, що ускладнення схем фінансування економічних і соціальних суб'єктів, тобто доведення фінансових коштів до їх кінцевих отримувачів, затруднює, а іноді робить неможливим оцінку достатності фінансування в реальному режимі, контролю реальності обсягу отримання цих коштів і, тим паче зробити розрахунки фактичного їх впливу на техніко-економічні показники діяльності отримувачів коштів бюджету. В ситуації невизначеності прав і інтересів виконавчої влади в отриманні якісної характеристики стану справ галузей, можливості оцінки результатів використання коштів на рівні окремих – значно обмежено. Це пов'язано в першу чергу з тим, що окремі суб'єкти господарювання можуть отримувати бюджетні кошти через багаточисельних розпорядників кредитів регіонального бюджету.

З цього приводу, слід зазначити, що за рівнем залежності від регіонального бюджетного фінансування підприємства і організації доцільно поділити на:

- повністю залежні від рівня і стабільності фінансування з регіонального бюджету;
- частково залежні від рівня і стабільності фінансування з регіонального бюджету;
- незалежні від рівня і стабільності фінансування з регіонального бюджету.

В розрізі умов господарювання, що склалися, бюджетна сфера складає на рівні регіону значну частину муніципальної власності і тому труднощі з виконанням доходної бази бюджету, по-перше, знижують загальні обсяги поточного фінансування таких суб'єктів; по-друге, знижують ефективність їх використання із-за нестабільності надходжень; по-третє, виключає можливість суб'єктів прийняти стійкий розвиток і наступне розширене відтворення на основі різних фінансових джерел.

Слід зазначити, що сучасний бюджетний процес на регіональному рівні не світлює зміни в управлінні власністю з різних позицій. Використання

регіональної власності, сьогодні, здійснюється за трьома напрямками: отримання дивідендів від акцій і використання державного майна, доходи від надання в оренду, доходи від продажу. Всі зазначені напрямки використання прав власності відображаються в бюджеті, але зазначаються агреговано і без урахування галузевої незалежності, стадії реформування, стану фондів, конкурентоспроможності виробництва.

Виходячи з вище зазначеного, на нашу думку, при визначенні оптимальних пропорцій в процесі розподілу прав власності при формуванні потенційних джерел залучення фінансових ресурсів, доцільно використовувати три основних підходи:

- надання гарантій щодо інвестиційної діяльності;
- розробка документу – схеми розвитку і розміщення об'єктів власності регіону;
- стимулювання організації таких форм виробничого кооперування як фінансово-промислові групи та великомасштабні економіко-виробничі системи.

Однією із форм управління майном є забезпечення постійного зрощування вартості нерухомості, в тому числі за рахунок нового будівництва і реконструкції найбільш фінансово перспективних об'єктів за рахунок залучення в регіон державних ресурсів. З цією метою доцільно, щоб регіональні органи влади надавали гарантії щодо державних позик для фінансування регіональних проектів, що в свою чергу забезпечує займи бюджету регіону; гарантування і амортизацію позик підрядників у випадках затримки платників до державного бюджету.

Доцільно зазначити, що з метою розвитку соціальних і економічних перетворень, на нашу думку, необхідно розробити схему розвитку і розміщення об'єктів власності регіону. Її орієнтація тільки на об'єкти регіональної власності потребує суттєвого коригування тих підходів, які існували раніше при розробці типових документів.

Зазначений документ не повинен повторювати типові розробки, які виконувалися для умов абсолютної переваги командно-адміністративного управління економічним і соціально-економічним розвитком. В сучасних умовах суттєвого розмежування інформаційної бази, розробка зазначеного документа можлива лише при прямій підтримці верхніх структур управління. При цьому бюджетні ресурси і ефективність їх використання в межах розробки методологічного забезпечення схеми повинні отримати самостійне місце.

Одним із аспектів, які підтверджують доцільність розробки виступає навантаження бюджету регіону в частині відшкодування різниці вартості теплової енергії і цілої низки галузей інфраструктури регіону. Оскільки витрати зростають швидше ніж ціни і тарифи, що встановлені мешканцям будинків до сплати, регіональні органи влади вимушені брати на себе гарантію безперервності виконання відповідних платежів. З другого боку, наявність монополії в зазначеній сфері господарювання в регіоні становить перед адміністрацією проблему пошуку раціонального способу управління відповідним майновим комплексом.

На наш погляд, визначення перспектив розвитку галузей регіонального господарства і, перш за все, соціально-культурного профілю, неможливо без оцінки усіх, в тому числі і неформальних джерел фінансування. Розробка такого документу, як "Схема розвитку і розміщення підприємств і організацій", що підпорядковані регіональним органам управління повинна включати гарантії неоднакового відношення до проблем галузей, а навпаки, виявлення нормальних способів взаємопов'язування комерційного, бюджетного фінансування об'єктів регіональної власності.

На наш погляд, основні вимоги до інформації, що надається, повинні відповідати умовам фінансового управління соціально-економічними процесами на рівні регіону і держави. Комплекс інформації за кожним підприємством повинен в обов'язковому порядку містити наступні показники:

- галузева належність підприємства;
- частка власності регіону в статутному капіталі підприємства;

- строки і тип оформлення земельних і майнових відносин, перелік встановлених пільг;
- розмір зайнятої території і виробничих площ, в тому числі орендних;
- обсяг випуску товарів (робіт, послуг) за останні чотири роки;
- частка регіонального замовлення і бюджетного фінансування в загальному обсязі товарів (робіт, послуг) за останні чотири роки;
- загальна чисельність зайнятих (в тому числі сумісних) за останні чотири роки;
- загальна вартість основних фондів, в тому числі орендуємих;
- сума платежів в бюджет за останні чотири роки;
- сума заборгованості за бюджетними джерелами фінансування на кінець звітного періоду за два останніх роки.

Слід зазначити, що в переліку підприємства повинні облікуватися за формою прямого бюджетного фінансування і форми участі регіону у власності відповідної галузі. Зазначена інформація сьогодні в систематизованому вигляді не існує. Її окремі частини формуються по мірі гостроти розвитку тієї чи іншої галузі соціального або економічного комплексу регіону. При цьому, з нашої точки зору, сукупність інформації за кожним підприємством повинна вивертися на рівні замовника і виконавців спеціально і може орієнтуватися як мінімальний варіант переліку, так і на систему мінімально необхідну для характеристики регіональної власності в системі загальних завдань соціально-економічного розвитку регіону. Наведені показники можуть скласти основу для роботи зведеного кадастру підприємств регіональної власності.

Слід зазначити, що з метою встановлення оптимальних пропорцій прав власності з метою залучення фінансових ресурсів в регіон є організація діяльності фінансово-промислових груп.

Формування відносно стабільних утворень з ефективною внутрішньою темою управління є привабливою, в першу чергу, для підприємств, які утворюють технологічно складну продукцію, при умові широкої кооперації

інших суб'єктів виробничого та фінансового ринку.

Стабільність виробничих зв'язків стимулює участь в інвестиційних програмах промисловості банків і нових фінансових структур, тим самим створюються умови для скорочення терміну подолання кризових явищ в економіці.

Слід зазначити, що промислово-фінансові групи - це промислово-банківський і торговельний концерн – велике угруповання підприємств, банків, торговельних домів, юридичних осіб. На відміну від холдингу, група не має головної фірми, що спеціалізується на управлінні. Звичайно групи створюються на міжгалузевих засадах, що дозволяє здійснювати спільні інвестиції в найбільш перспективні галузі промисловості. Це в свою чергу впливає на стабілізаційний розвиток регіональної інвестиційної політики.

Початок створення промислово-фінансових груп в Україні поклав Указ Президента «Про промислово-фінансові групи», який дає законні підстави для консолідації матеріально-технічних і фінансових ресурсів суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форми власності, галузевої і навіть державної належності. В подальшому був прийнятий Закон «Про промислово-фінансові групи». Зазначений Закон передбачає створення і реєстрацію промислово-фінансових груп за рішенням Кабінету Міністрів на певний строк для реалізації державних програм, затверджених законами чи постановами Верховної Ради.

У складі промислово-фінансових груп комерційні банки не відіграють роль кредитора, а беруть безпосередньо участь у фінансуванні інвестиційних проєктів, тобто банки перетворюються на інвесторів.

Слід зазначити, що в липні 1996 року введено в дію «Положення про створення, реорганізацію і ліквідацію промислово-фінансових груп», згідно з яким обсяг реалізованої продукції зазначених груп повинен становити суму, не меншу від еквівалента 100 млн.дол. США (на другий рік створення). Генеральна угода і техніко-економічне обґрунтування промислово-фінансових

груп затверджується Кабінетом Міністрів України впродовж місяця, а для транснаціональних груп - впродовж двох місяців. При цьому Міністерство економіки України веде реєстр промислово-фінансових груп і видає головному підприємству групи відповідне свідоцтво.

Слід зазначити, що в Сумському регіоні досвіду роботи промислово-фінансових груп поки що немає. Але, їх функціонування виступає одним із джерел формування регіональних фінансових ресурсів. Тому, вважаємо за доцільне розглянути механізм організації діяльності промислово-фінансових груп.

Слід зазначити, що головне підприємство промислово-фінансової групи - це підприємство, створене відповідно до законодавства України, яке виробляє кінцеву продукцію, включаючи науково-технічну документацію та інші об'єкти права інтелектуальної власності, з метою виробництва якої створюється група, а також здійснює її збут, сплачує податки в Україні та офіційно представляє інтереси промислово-фінансової групи в Україні та за її межами. У складі промислово-фінансової групи може бути тільки одне головне підприємство. Головне підприємство втрачає право на будь-які пільги з питань оподаткування яке воно мало або може мати.

До учасників промислово-фінансової групи відносять: підприємство, банк або іншу наукову чи проектну установу, організацію, які створені згідно з законодавством України, або інша іноземна юридична особа, що входить до складу промислово-фінансової групи, виробляє проміжну продукцію групи або надає банківські та інші послуги учасникам і головному підприємству і має на меті отримання прибутку.

Доцільно зазначити, що учасники і головне підприємство зберігають статус юридичної особи, а також незалежність у здійсненні виробничої, господарської і фінансової діяльності відповідно до укладеної Генеральної угоди про сумісну діяльність. В свою чергу в Генеральній угоді містяться наступні критерії діяльності промислово-фінансової групи: її назва, перелік затверджених у встановленому законодавством порядку державних програм, з

метою реалізації яких створюється група; визначення головного підприємства; перелік учасників; перелік кінцевої продукції, термін дії угоди.

Стосовно учасників промислово-фінансової групи доцільно зазначити, що вони мають право брати участь в діяльності однієї промислово-фінансової групи. На наш погляд, це є доцільним, так як за такої умови грошові потоки акумулюються в одній сфері виробництва.

Головним підприємством промислово-фінансової групи забороняється бути торговельним і транспортним підприємствам, підприємствам в сфері громадського харчування, побутового обслуговування, матеріально-технічного постачання, банку, фінансово-кредитній установі. Відповідно до вище зазначеного, створення промислово-фінансових груп в цих сферах також забороняється.

З точки зору механізму оподаткування промислово-фінансових груп доцільно зазначити, що оподатковується лише головне підприємство, яке випускає кінцевий продукт. Інші учасники групи від податку на додану вартість звільняються. При цьому, головне підприємство і учасники промислово-фінансових груп звільняються від сплати імпортного і експортного мита і митних зборів у разі експорту і імпорту проміжної продукції.

На нашу думку, створення промислово-фінансових груп в розрізі формування регіональних фінансових потоків передбачає виконання наступних цілей і завдань:

- концентрація інвестиційних ресурсів за пріоритетними напрямками розвитку регіональної економіки;
- забезпечення фінансовими ресурсами сфери промислових науково-дослідних структур з метою прискорення науково-технічного прогресу;
- сприяння демонополізації ринку продукції промислового комплексу;
- здійснення прогресивних структурних змін в промисловості, реалізація програм конверсії оборонних підприємств;
- формування раціональних технологічних і коопераційних зв'язків в умовах ринкової економіки, розвиток конкурентної економічної сфери;

- підвищення експортного потенціалу і конкурентоспроможність продукції вітчизняних підприємств.

Відповідно до діяльності промислово-фінансових груп на регіональному рівні, їх створення доцільно здійснювати за наступними принципами: товарно-технологічному; інвестиційно-консалтинговому; пріоритетності виробництва.

Особлива роль в посиленні взаємодії промислово-фінансових груп з регіональними владами належить системі економічних заходів регулювання цього процесу з боку обласної державної адміністрації. До найбільш важливих форм зазначеної співпраці слід віднести:

- передачу частки акцій, які належать адміністрації, в довірче (трастове) управління підприємству, яке входить до складу промислово-фінансової групи;
- залік заборгованості підприємств, акції якого реалізуються на інвестиційних конкурсах, в обсяг інвестицій, передбачених умовами інвестиційного конкурсу, для промислово-фінансової групи покупця;
- надання гарантій органів регіональної влади для залучення різних інвестиційних ресурсів, в тому числі з використанням механізму застави;
- безплатна передача до складу промислово-фінансової групи, що створюється об'єктів незавершеного будівництва виробничого і соціального призначення;
- пріоритетне виділення учасникам промислово-фінансової групи земельних ділянок під промислове і соціальне будівництво.

Безумовно, що формування промислово-фінансових груп, як засобу реалізації пріоритетів структурної перебудови економіки регіону і концентрації інвестиційних ресурсів повинні базуватися на індивідуальній переробці і детальної експертизі проектів організації і суспільного використання промислового потенціалу регіону і банківського капіталу.

Серед пріоритетних напрямків для регіону і сфер формування промислово-фінансових груп, доцільно виділити: виробництво продуктів харчування і переробки сільськогосподарської продукції; ремонт і будівництво житлового фонду; виробництво і ремонт будівельного, комунального,

дорожнього обладнання і міського пасажирського транспорту; рішення проблем екології регіону; збір, транспортування, переробка металів і утилізація промислових і твердих побутових відходів; виробництво енергозберезувального обладнання і приладів; ресурсне забезпечення продуктами харчування.

До заходів підтримки розвитку промислово-фінансових груп в пріоритетних для регіону напрямках слід віднести те, що Фонд державного майна при реалізації в власність приміщень, які орендуються промислово-фінансовими групами, необхідно сформулювати зазначений продаж в рахунок кредитних асигнувань, які надаються виконавчій владі регіону на реалізацію програм регіону, а також за пріоритетними платежами.

На сучасному етапі подальше формування промислово-фінансових груп потребує прийняття на фондовому рівні спеціалізованого законодавства про промислово-фінансові групи. На нашу думку, доцільно зняти обмеження кількості банків - учасників, вилучити положення про обов'язкову участь зазначених груп у реалізації державних програм та мінімальні обсяги виробництва.

Найбільш актуальні питання, які потребують свого організаційно-правового вирішення і законодавчого закріплення, націлені на наступні аспекти діяльності промислово-фінансових груп:

- 1) встановлені обмеження на фізичні розміри промислово-фінансових груп;
- 2) існуючі обмеження частки кожного учасника банківської структури, які суттєво обмежують зацікавленість банків щодо взаємного проникнення фінансового і промислового капіталів із-за відсутності реальних важелів управління;
- 3) заборона на перехресне володіння акціями;
- 4) заборона на участь в промислово-фінансових групах холдінгових компаній.

Прагнення банківського капіталу вийти за межі депозитно-

позикового обслуговування промислових підприємств, підключитися до операцій щодо мобілізації, перерозподілу і управлінню капітальними потоками широко розповсюджується на галузі, які мають високий експортний потенціал. Так, в машинобудуванні промислово-фінансові групи стануть ведучим засобом здійснення крупних інвестиційних програм щодо модернізації цих галузей, освоєнню імпортозамінюючої продукції. Через формування промислово-фінансових груп можуть бути реалізовані масштабні конверсійні програми, пов'язані з виробництвом комплексного обладнання для сировинної і переробної промисловості. В цілому можливо очікувати, що інтерпретація ресурсів підприємств і фінансових структур, які об'єднані в промислово-фінансові групи, і без бюджетних асигнувань дадуть більший ефект щодо нарощування обсягів виробництва, ніж державна підтримка окремим підприємствам без належного контролю за її використанням.

Доцільно зазначити, що аргументи на користь необхідності використання промислово-фінансових груп для вирішення завдань структурної перебудови промисловості регіону торкаються перш за все виробництва технічно складної продукції, в створення якої залучена значна кількість крупних підприємств.

Важливим пріоритетом структурної політики є підтримка галузей, які утворюють систему життєзабезпечення регіону, а також суттєвих для соціальної сфери і національної безпеки виробництва. Підтримка зазначених галузей через систему закупки для державних потреб повинна доповнюватися заходами щодо залучення недержавних інвесторів, активізація виробничої діяльності приватизованих підприємств.

Розвитку виробництва в даних сферах може сприяти і формування промислово-фінансових груп. Привабливим є створення в кожній такій сфері декількох груп, достатньо диверсифікованих, з метою незалежності виключно від державного замовлення. Використання промислово-фінансових груп для реалізації завдань структурної перебудови потребує експертизи проектів, їх направлень і стану на ринках промислової продукції.

На наш погляд, в Сумському регіоні доцільно сформувати промислово-фінансову групу, функціями і напрямленнями діяльності якої будуть:

- будівництво комерційного і муніципального житла для переселення жителів 5-поверхових будинків першого періоду індустріального житлобудування;
- реконструкцію, знос 5-поверхових будинків та будівництво на їх місці споруд, що відповідають високим споживчим якостям;
- комплексний розвиток території, що реконструюється, її упорядкування, будівництво підприємств соціального і культурно-побутового призначення;
- здійснення фінансування проектування, будівництва і реконструкції об'єктів за рахунок консолідації залучених коштів інвесторів на контрактно-договірній основі, кредитів, коштів населення, емісії цінних паперів, інших джерел; розвиток ринку житла, малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць;
- розширення можливостей фінансування витрат на ведення міського господарства.

З метою підтримки функціонування зазначеної промислово-фінансової групи, виконавчі органи влади найбільш доцільно можуть представити власні інтереси за рахунок вкладень в статутний фонд групи нежитлових приміщень (з капіталізованою орендною платою); пакетів акцій підприємств, які закріплені за зазначеними органами. Першочергові заходи підтримки даної промислово-фінансової групи, повинні бути націлені на те, що учасники - інвестори звільнятимуться від сплати грошових коштів на розвиток соціальної сфери і інженерної інфраструктури міста. При цьому обласна державна адміністрація повинна виходити із обліку витрат інвестора на забезпечення нормативних потреб населення об'єктами соціально-побутового призначення, а також безплатної передачі частини житлових площ, що прийняті до експлуатації адміністрації міста з метою переселення жителів з 5-поверхових будинків, які призначені до зносу або реконструкції.

Таким чином, формування промислово-фінансової групи на регіональному рівні для розвитку Сумської області, як житлове будівництво і реконструкція житлового фонду, дозволє сконцентрувати фінансові і виробничі ресурси суто на цільовому і адресному їх використанні, забезпечивши тим самим стійку базу для успішного здійснення експерименту щодо комплексної реконструкції окремих територій регіону.

В цілому, виходячи із аналізу проблем, які виступають важливими з точки зору подолання кризи і стимулювання росту промислового комплексу Сумського регіону можливо стверджувати, що створення промислово-фінансових груп є ефективним, хоча і достатньо складним інструментом регіональної фінансової політики. Формування структур в вигляді промислово-фінансових груп в економіці неминуче, завдання місцевих органів управління за зазначеною тенденцією, стимулювати корисні для економіки позитивні аспекти даного направлення і обмеження негативних.

Висновок до розділу 3

У дисертації зроблено висновок про те, що в умовах скорочення централізованих джерел фінансування економічного і соціального розвитку регіонів особливо актуальне питання пошуку нетрадиційних заходів щодо джерел фінансових ресурсів, необхідних для вирішення конкретних регіональних завдань, якими можуть бути муніципальні позики.

Перспективними напрямками розвитку ринку муніципальних позик можуть бути: випуск облігацій, забезпечених дебіторською заборгованістю за іпотечними угодами та закладними цінними паперами; вільна і добровільна конвертація облігацій в акції приватизованих підприємств.

При використанні муніципальних позик треба розглядати варіанти повернення отриманих сум, оскільки це є обов'язковою умовою збереження платоспроможності регіону. Тому необхідно забезпечувати такі

співвідношення: загальна сума позики повинна перевищувати розмір фінансування, який потрібний для здійснення цільового інфраструктурного проекту; випередження темпів акумуляції коштів при розміщенні позик над темпами їх інвестування в “цільову частину” позики; формування залучених коштів понад сум, отриманих від розміщення цінних паперів позики.

В роботі запропоновано методику фінансового вирівнювання з метою збалансування бюджетів усіх рівнів, враховуючи, з одного боку, нерівномірність як дохідної бази регіонів, так і рівня їх розвитку, з іншого, завдяки досягненню обсягу бюджетних ресурсів, які можуть бути спрямовані на фінансування видатків інвестиційного та інноваційного характеру, виходячи з можливостей бюджетної системи країни.

При створенні нової методики формування бюджетів регіонального розвитку слід керуватися такими принципами: збалансованості бюджетів усіх рівнів; самостійності місцевих і регіональних органів влади стосовно прийняття бюджетних рішень; стимулювання місцевої влади щодо соціально-економічного розвитку підвідомчих територій; поступового вирівнювання територіальних дисбалансів.

Сучасний бюджетний процес на регіональному рівні висвітлює зміни в управлінні власністю з різних позицій. Використання регіональної власності сьогодні здійснюється за трьома напрямками: отримання дивідендів від акцій і використання державного майна, доходи від оренди, доходи від продажу. Всі зазначені напрямки використання прав власності відображаються в бюджеті, але зазначаються агреговано і без урахування галузевої належності, стадії реформування, стану фондів, конкурентоспроможності виробництва.

Виходячи з вищезазначеного, в дисертаційній роботі запропоновано при визначенні оптимальних пропорцій у процесі розподілу прав власності стосовно формування потенційних джерел залучення фінансових ресурсів розробити схему розвитку і розміщення об'єктів власності регіону. Зазначений документ повинен базуватися на виявленні оптимальних підходів поєднання комерційного та бюджетного фінансування об'єктів регіональної власності.

Комплекс інформації за кожним підприємством повинен обов'язково включати такі показники та характеристики: галузева належність підприємства; частка власності регіону в статутному капіталі підприємств; термін і тип оформлення земельних і майнових відносин, перелік встановлених пільг; розмір зайнятої території і виробничих площ, в тому числі орендованих; частка регіонального замовлення і бюджетного фінансування в загальному обсязі товарів (робіт, послуг); загальна чисельність зайнятих; загальна вартість основних фондів, в тому числі орендованих; сума платежів в бюджет; сума заборгованості за бюджетними джерелами фінансування.

Наведені показники можуть створити основу для розробки зведеного кадастру підприємств регіональної власності.

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”



ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Кризова ситуація, що склалася в Україні, в першу чергу пов'язана з неефективною галузевою структурою господарського комплексу. Тому, найважливішим завданням сьогодення усіх ланок управління і суб'єктів господарювання виступає суттєва структурна перебудова промисловості та інших галузей країни. Реалізація цього завдання можлива лише завдяки здійсненню послідовної державної фінансової політики, як на державному, так і на регіональному рівні.

В умовах переходу від галузевого методу планування і прогнозування до регіонального, розробки державного і регіонального бюджетів з урахуванням впливу ринкових відносин з'являються можливості підвищення ступеню ефективності використання фінансових ресурсів, так як більша їх частина розподіляється на регіональному рівні.

Проведене дослідження дозволяє автору сформулювати ряд висновків і пропозицій:

1. Однією з характерних особливостей сучасного етапу розвитку економіки України виступає нова роль регіонів, яка базується на перерозподілі важливих повноважень, зокрема законодавчої, розширення прав і компетенцій у вирішенні питань соціально-економічного розвитку. З цього приводу автор вважає, що основною метою регіональної фінансової політики є забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку. Відповідно, найбільш важлива задача зазначеного процесу міститься в узгодженні учасників фінансової діяльності на всій території регіону.
2. В роботі уточнено зміст економічної категорії "управління регіональними фінансовими потоками", яка передбачає процес формування і використання фінансових ресурсів в залежності від суб'єкту розпорядження ними та інструментарію, який застосовується з метою впливу на соціальну і економічну сфери регіону.

За ознакою “суб’єкти розпорядження”, загальну сукупність фінансових ресурсів доцільно класифікувати на дві групи: державні і недержавні фінансові ресурси.

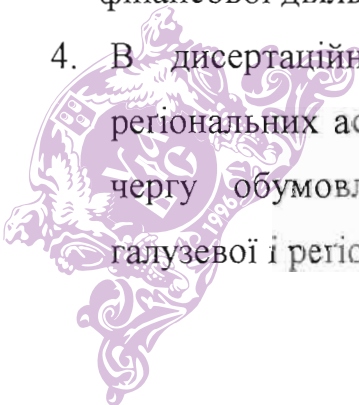
Якщо розглядати інструменти за якими здійснюється регіональна фінансова політика, то доцільно виділити наступні:

- інструмент перерозподілу внутрішнього валового продукту;
- фіскальний інструмент;
- інструмент фінансування суспільних послуг;
- інструмент економічного зростання.

3. В дисертації зазначено, що головною умовою розвитку ринкових відносин в регіоні на сучасному етапі є оздоровлення та активізація фінансової діяльності в Україні в цілому та її регіонах. Тому, автор вважає, що виникла необхідність кардинальної перебудови управління фінансовими потоками на всіх рівнях. З цього приводу, в роботі зазначені принципи управління фінансовими ресурсами, які необхідно застосовувати в умовах становлення ринкових відносин:

- цільовий принцип;
- принцип структурних пріоритетів, який визначає послідовність стадій фінансового циклу стосовно формування, використання та розподілу фінансових ресурсів з метою стимулювання регіонального розвитку;
- принцип формування структури капіталу;
- принцип безперервності фінансового циклу і паралельно-дослідна технологія його здійснення і управління;
- принцип взаємопов’язаності і взаємообумовленості всіх стадій фінансової діяльності.

4. В дисертаційній роботі зазначено, що активність досліджень регіональних аспектів інвестиційної привабливості регіонів, в першу чергу обумовлено необхідністю вирішення питань урахування галузевої і регіональної специфіки, зокрема:



- оптимізація структури місцевого господарювання і більш повне використання місцевих ресурсів;
- підвищення технологічного рівня місцевих підприємств і створення конкурентного середовища;
- реалізація оптимальних форм взаємодії підприємств різних форм власності в регіоні на основі їх участі в реалізації регіональних і міжрегіональних програм;
- санація збиткових підприємств та підприємств боржників з урахуванням регіональної та галузевої специфіки і створення гнучких організаційних форм, орієнтованих на оптимізацію структури і підвищення ефективності виробництва.

5. В дисертаційній роботі було розглянуто існуючі методики оцінки інвестиційної привабливості регіонів, виявлено їх переваги і недоліки, запропоновано нову методику, що базується на урахуванні фінансової складової. В основу методики було покладено принцип побудови рейтингової оцінки на основі багатомірної середньої за основними групами показників, що характеризують фінансовий стан підприємств: рентабельність підприємств, прибутковість продукції, фінансова стійкість, ліквідність, оборотність активів за тривалістю операційного циклу.

Проведена рейтингова оцінка свідчить про те, що до інвестиційно привабливих регіонів можна віднести Запорізьку, Харківську, Полтавську, Миколаївську, Львівську області. До регіонів з інвестиційно несприятливими умовами діяльності належать Тернопільська, Кіровоградська, Волинська, Чернігівська області.

6. Також слід звернути увагу на певні розбіжності в оцінках окремих показників. Так, високий рівень ділової активності підприємств м. Києва не узгоджується з низьким рівнем рентабельності київських підприємств, що свідчить про політику штучного уникнення оподаткування. Також привертає увагу аналіз показників оборотності

банківських активів у регіонах. Найвищим він виявився в Івано-Франківській області, а також Донецькій, Дніпропетровській, Луганській і Сумській областях.

7. В дисертаційній роботі зазначено, що діюче законодавство України, яке регламентує діяльність фінансово-кредитного сектора економіки, не створює належного правового поля для повного і різнобічного розвитку фінансової системи, призначеної фінансувати суб'єктів малих форм господарювання. Тому, для створення нових умов у середовищі малих форм господарювання необхідно реорганізувати та упорядкувати діючу структуру фінансового сервісу в залежності від території фінансування, життєвого циклу розвитку підприємницької структури.

З цього приводу, у дисертації автором запропоновано класифікацію установ, діяльність яких спрямована на надання фінансової допомоги суб'єктам підприємництва, проводити з огляду на розподіл їх на комерційні і некомерційні установи за джерелами формування і використання коштів.

До комерційних установ слід віднести:

- комерційні банки, у тому числі спеціалізовані;
- українські банки реконструкції та розвитку;
- кооперативні банки;
- іпотечні банки;
- ощадні банки;
- спеціалізовані установи з мікрокредитування.

Не комерційні установи:

- фонди підтримки підприємства;
- Український фонд підтримки підприємництва;
- регіональні та місцеві фонди підтримки підприємництва;
- Український державний фонд підтримки селянських (фермерських) господарств;
- кредитні спілки.

У дисертаційній роботі досліджено можливості створення регіонального цільового фонду стимулювання підприємств малого бізнесу, який виконує функції: управління активами цільового фонду; цільового кредитора; розпорядника фінансових та інших ресурсів; співвласника позичальника.

Активи фонду доцільно формувати за рахунок прибуткових підприємств та організацій, іноземних інвесторів, бюджетів усіх рівнів. Оскільки фонд регіональний, то базовими повинні стати регіональні та місцеві бюджети, відрахування з яких повинні здійснюватися на підставі принципу пропорційності.

8. В дисертаційній роботі розглянуто роль банківських установ в управлінні фінансовими потоками. З цього приводу автором зазначено, що банківські установи здійснюють не тільки розрахунки, а ще й володіють необхідною інформацією, яка може бути важливою статистичною базою для розробки та реалізації регіональних програм. Окрім того, швидкість і ефективність руху коштів, які може забезпечити банківська система, суттєво впливають на ефективність використання фінансових коштів.

Тому з метою практичного визначення обсягів фінансових потоків для розвитку економіки регіону, автором запропоновано досліджувати їх рух через регіональний банківський сектор, де всі вони підвплинні градації відносно до фінансово-цільових орієнтирів за схемою: Банківські установи – Національний банк України – Державне казначейство України.

Систематизація інформації за фінансовими потоками дасть можливість створення єдиної системи підготовки пропозицій з метою капіталізації ресурсів у рамках програми розвитку регіональної економіки.

9. У дисертації зроблено висновок про те, що в умовах скорочення централізованих джерел фінансування економічного і соціального

розвитку регіонів особливо актуальним постає питання пошуку нетрадиційних заходів щодо джерел фінансових ресурсів, необхідних для рішення конкретних регіональних завдань, якими можуть бути муніципальні займи. Перспективними напрямками розвитку ринку муніципальних займів можуть бути:

- випуск облігацій, забезпечених дебіторською заборгованістю за іпотечними угодами та закладними цінними паперами. Схема реалізації такого виду діяльності на фондовому ринку передбачає, що місцеві органи влади можуть у разі необхідності викупити в іпотечних та комерційних банках дебіторську заборгованість за іпотечними угодами у вигляді закладних, а також випустити під їх забезпечення та гарантії місцевих бюджетів заставні гарантії. Це дасть змогу забезпечити стійкість фінансових операцій комерційних банків та підвищити привабливість житлового кредитування;
- вільна і добровільна конвертація облігацій в акції приватизованих підприємств, що дає інвесторам додаткові гарантії та забезпечення відповідного потенціалу зростання, а також зменшення ризиковості інвестиційних портфельів порівняно з придбанням тільки акцій чи облігацій.

Слід зазначити, що при використанні муніципальних займів слід розглядати варіанти повернення отриманих сум, оскільки це є обов'язковою умовою зберігання платоспроможності регіону. Тому, на наш погляд, необхідно забезпечувати наступні співвідношення:

1. Загальна сума займу повинна перевищувати розмір фінансування, який потрібен для здійснення цільового інфраструктурного проекту.
2. Випередження темпів акумуляції коштів при розміщенні займів над темпами їх інвестування в "цільову частину" займу.
3. Формування залучених коштів понад суми, отримані від розміщення цінних паперів займу. Зазначена можливість реалізується в разі

залучення на пільгових умовах банківських кредитів під заставу цінних паперів займу.

10. В роботі запропонована методика фінансового вирівнювання з метою збалансування бюджетів усіх рівнів, враховуючи з одного боку нерівномірність як дохідної бази регіонів, так і рівня їх розвитку, з другого, завдяки досягнення обсягу бюджетних ресурсів, який може бути спрямований на фінансування видатків інвестиційного характеру, виходячи з можливостей бюджетної системи країни.

Автором запропоновано, при побудові нової методики формування бюджетів регіонального розвитку, дотримуватися наступних принципів:

- збалансованості бюджетів усіх рівнів;
- самостійності місцевих і регіональних органів влади стосовно прийняття бюджетних рішень;
- стимулювання місцевої влади щодо соціально-економічного розвитку підвідомчих територій;
- поступового вирівнювання територіальних дисбалансів.

Тому з метою забезпечення відповідності видаткових зобов'язань органів влади щодо ресурсів бюджетної системи такі зобов'язання доцільно розрахувати на підставі нормативу бюджетної забезпеченості регіонального розвитку.

11. В дисертаційній роботі запропоновано, при визначенні оптимальних пропорцій у процесі розподілу прав власності стосовно формування потенційних джерел залучення фінансових ресурсів, розробити схему розвитку і розміщення об'єктів власності регіону. Зазначений документ повинен базуватися на виявленні оптимальних підходів поєднання комерційного та бюджетного фінансування об'єктів регіональної власності. Комплекс інформації за кожним підприємством повинен в обов'язково включати такі показники та характеристики:

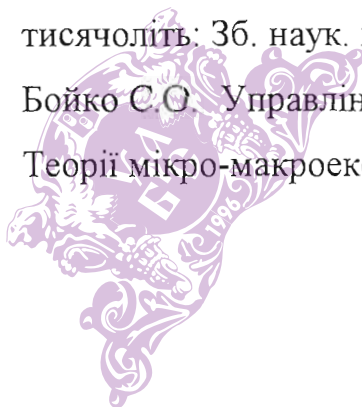
- галузева належність підприємства;
- частка власності регіону в статутному капіталі підприємств;
- термін і тип оформлення земельних і майнових відносин, перелік встановлених пільг;
- розмір зайнятої території і виробничих площ, в тому числі орендних;
- частка регіонального замовлення і бюджетного фінансування в загальному обсязі товарів (робіт, послуг);
- загальна чисельність зайнятих;
- загальна вартість основних фондів, в тому числі орендуємих;
- сума платежів в бюджет;
- сума заборгованості за бюджетними джерелами фінансування.

Наведені показники можуть скласти основу для розробки зведеного кадастру підприємств регіональної власності.



СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аленин В.В. Банковский сектор региона и его экономическая безопасность // Деньги и кредит. – 2000. - № 10. – С. 18-24.
2. Андреев А. Особливості становлення ринку банківських послуг в Україні // Банківська справа. – 1999. - №4. – С. 35-37.
3. Бабич А. М., Павлова Л. Н. Финансы. Денежное обращение. Кредит: Учебник. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. - 687 с.
4. Банківська справа і фінансування інвестицій (політика і стратегія)/ Під ред. Н. Брук . - Вашингтон, 1995. – 125 с.
5. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. - К.: МП "ИТЕМ" ЛТД, "Юнайтед Лондон Трейд Лимитед", 1995. - 448 с.
6. Богатин Ю.В., Швандар В.А. Инвестиционный анализ: Учебное пособие для вузов. - М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2000.- 286 с.
7. Бойко С.О. Фінансові складові оцінки інвестиційної привабливості регіонів // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. Т. 3. – Суми: ВВП “Мрія” ЛТД: Ініціатива, 2000. – С. 62-74.
8. Бойко С.О. Особливості організації управління регіональними фінансовими потоками // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. Т. 4. – Суми: ВВП “Мрія” ЛТД: Ініціатива, 2000. – С. 202-205.
9. Бойко С.О. Вдосконалення фінансової підтримки розвитку підприємництва // Актуальні проблеми економіко-гуманітарного розвитку України на межі тисячоліть: Зб. наук. праць. – Краматорськ: КЕГІ, 2001. – С. 87-93.
10. Бойко С.О. Управління фінансовими потоками на регіональному рівні // Теорії мікро-макроекономіки: Зб. наук. праць. – Київ, 2001. – С. 254-260.

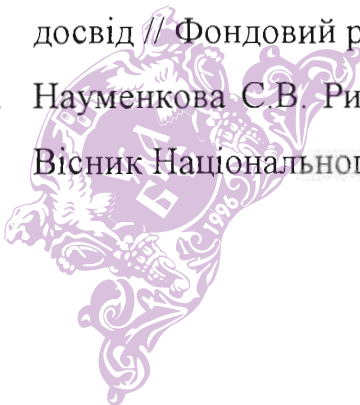


11. Бородин А.Ф. Актуальные проблемы и перспективы развития региональных (муниципальных) банков // Деньги и кредит. – 2001. - № 1. – С. 27-33.
12. Бутко М.П. Проблеми і можливості активізації економічної діяльності в регіоні // Росія – Україна: проблеми і можливості наукового та економічного співробітництва: Збірник наукових праць. – Суми: ВВП “Мрія-1” ЛТД: “Ініціатива”, 2000. – С. 79-86.
13. Василик О. Д. Фінанси в економічній системі держави // Фінанси України. -2000. -№ 1.-С. 3-10.
14. Вовчак О.Д. Роль банків в економіці України // Фінанси України. – 1999. - №10. – С. 100-108.
15. Гамалій Д. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України // Вісник Національного банку України. – 1998. - № 12. – С. 51-54.
16. Глухов Г. Где скрыт потенциал? // Украинская инвестиционная газета, № 47. - С. 8-9.
17. Глазьев С.Ю. Экономическая теория экономического развития. – М., 1994. – 239 с.
18. Гладких Ю.Н., Чистобаев А.И. Основы региональной политики. – СПб: Изд-во Михайлова, 1998. – 659 с.
19. Горленко І., Тарангул Л. Інвестиційна привабливість регіону: сутність та фактори формування // Науковий вісник (Збірник наукових праць УФЕІ). – 1997. - № 1. – С. 67.
20. Губський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. -К.: Наукова думка, 1998. - 390 с.
21. Грудзевич У.Я. Проблеми розвитку комерційних банків на регіональному рівні // Регіональна економіка. – 2001. - № 2. – С. 59-67.
22. Деревянко І.Н. Муниципальные займы в Украине: проблемы и перспективы их размещения // Капитал, 1998. - №2. - С. 32-37.
23. Деревянко І.Н., Стрикалев Н.Н. Спасут ли муниципальные займы городской бюджет // Капитал, 1998. - №4. - С. 20-26.

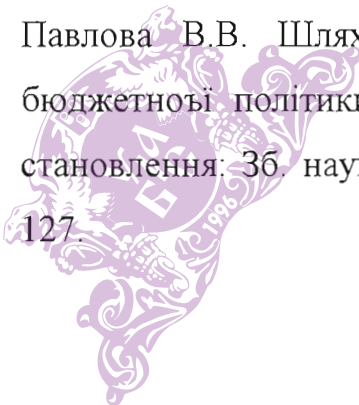
24. Деркач М. Формування фінансової бази регіонів // Економіка України. - 1995.-№ 1.-С. 12-20.
25. Долішній М.І. Фінансова політика і стабілізація економіки України // Регіональна економіка – 2000. - №1 – С. 7-13.
26. Долішній М.І., Мошенець О.С. Ринкові механізми регіонального управління // Регіональна економіка. – 2001. - № 1. – С. 7-18.
27. Дубров А.М., Лагоша Б.А., Хрусталеv Е.Ю. Моделирование рисковх ситуаций в экономике и бизнесе: Учеб. Пособие/ Плд. Ред. Б.А. Лагоши. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 176 с.
28. Ерохин С. Динамика и эффективность структурных трансформаций экономики Украины.// Економіка України. – 1998. - № 10. – С. 22 – 23.
29. Єпіфанов А.О., Сало І.В. Регіональна економіка. – К.: наукова думка, 1999. – 341 с.
30. Єпіфанов А.О., Сало І.В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України. - К.: Наукова думка, 1997. - 302 с.
31. Желюк Т. Необхідність посилення фінансового впливу держави на регулювання економіки // Фінанси України. – 1996. - № 9. – С. 19.
32. Ждан Г.В. Подход к выделению приоритетных направлений региональной инвестиционной политики // Регион: экономика и социология. – 2000. - № 1. – С. 37-49.
33. Заболоцький Б.Ф. Економічна самостійність регіону // Регіональна економіка. – 2001. - № 1. – С. 40-50.
34. Звіт про світовий розвиток: важне завдання розвитку./ Пер. з англ.- К: Абрис, 1994. – с. 5.
35. Індекс відносної податкоспроможності бюджетів міст обласного значення та районних бюджетів // Місцеві бюджети, податки і збори (закон, практика, проблеми). - К.: Парламентське вид-во, 2000. - 232 с.
36. Клебанова Т.С., Чумак Н.Л. Оцінка рівня економічної безпеки регіонів України // Регіональні перспективи. – 2000. - № 1. – С. 9-11.

37. Колесникова Н. А. Финансовый и имущественный потенциал региона: опыт регионального менеджмента. - М.: Финансы и статистика, 2000. — 240с.
38. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: Навч. посіб. - К.: Т-во "Знання", 1999.-487 с.
39. Кравченко В.І. Теоретичні проблеми організації внутрішніх міжурядових фінансових відносин в Україні // Наук. праці НДФІ. - К., 1998. -Вип. 5.-С. 8-24.
40. Кравченко В.І. Фінанси місцевих органів влади: Монографія / Нац. ін-т стратегічних досліджень. - К., 1996. - 106 с.
41. Кузьменко Н.А. Аналіз між бюджетних відносин в Україні (на прикладі Чернівецької області) // Фінанси України. - 1996. - № 9. - С. 40^4.
42. Кунас Зигмар. Основные принципы бюджетной системы Германии // Финансы. - 1993. - № 9. - С. 68-76.
43. Куперштох В. Методические основы выделения депрессивных и отсталых регионов.// Регион: экономика и социология. – 1996.- № 2. – С. 11-12.
44. Куценко В.І., Богуш Л.Г., Опалева І.В. Соціальна сфера регіону (стан та перспективи розвитку). – К.: 1997. – 252 с.
45. Лазебник Л. Суперечності використання іноземного капіталу в Україні // Економіка України. – 1997. - №1. – С. 37-42.
46. Лапко О.О. Реформування системи управління інноваційною діяльністю в регіонах // Регіональна економіка. – 1999. - № 1. -С. 55.
47. Ларина Н.И. Смена парадигмы региональной политики // регион: экономика и социология. – 2000. - № 4. – С. 3-23.
48. Лексин В.Н. , Щвецов А.Н. Государство и регионы. Теория и практика государственного регулирования территориального развития. – М. : УРСС, 1997. – 372 с.
49. Леонтьев В. Экономическое эссе, Теории, исследования, факты и политика / Пер. с англ.- М.: Политиздат, 1990. – 395 с.

50. Люсов А.Н. Развитие малого предпринимательства // Деньги и кредит. – 1993. - №6. – С. 41.
51. Мазур А. Методологічні аспекти становлення та розвитку регіональної економіки // Економіка України. – 2000. - № 4. – С. 44-49.
52. Мазур А. Цілі регіонального управління в перехідний період // Регіональна економіка. – 2000. - № 1. – С. 168-176.
53. Максимов В. Стимулирование эффективного использования экономического потенциала региона // Академічний огляд. – 2001. - № 2. – С. 37-41.
54. Макуха В.О., Татарчук В.П., Райт Глен. Методичні основи організації випуску комунальних позик в Україні. - 1996. - № 1. - С. 50-62.
55. Маршалова А.С., Новоселов А.С. Основы теории регионального экономического развития // Экономист. – 2000. - № 3. – С. 54-61.
56. Мельник О. Інвестиційний клімат в Україні // Фінанси України. – 1998. - №8. – С.61.
57. Мищенко В.И., Науменкова С.В. Особенности институционального развития банковского сектора экономики Украины // Проблемы і перспективи розвитку банківської системи України. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 22-24 вересня 1998 року, м. Суми. – Суми: Ініціатива. 1998. – С. 14-28.
58. Місцеві бюджети, податки і збори: закон, практика, проблеми. - К.: Парламентське вид-во, 2000. - 232 с.
59. Муниципальный менеджмент: Учеб. пособие / Под ред. Т.Т. Морозовой. - М.: ЮНИТИ, 1997. - 263 с.
60. Мьоллерс Ф. Прямі іноземні інвестиції в Україну – реальний життєвий досвід // Фондовий ринок. – 1999. - №6. – С. 30-41.
61. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг: основні тенденції розвитку // Вісник Національного банку України. - №1. – 2000. – С. 36-43.



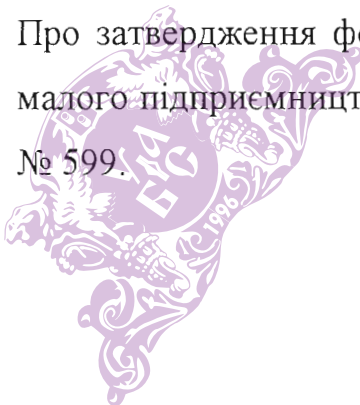
62. Науменкова С.В., Люта О.В., Бойко С.О. Особливості диверсифікації форм підтримки розвитку малого підприємництва на регіональному рівні. // Вісник Української академії банківської справи. – 2000. - №2 (9)-С. 3-9.
63. Недашківський М. Територіальні фактори інвестиційної привабливості // Науковий вісник (Збірник наукових праць УФЕІ). – 1998. – №2. – С. 113-121.
64. Никитин С., Глазова Е., Степанова М. Налоги в системе государственных финансов // Деньги и кредит. - 1995. - № 11. - С. 49-58.
65. Нікбахт Є., Гропеллі А. Фінанси. – К.: ВІК, Глобус, 1992. – С. 32.
66. Николаев Н., Махотеева М. Выбор стратегии регионального экономического развития // Экономист. – 2000. - № 3. – С. 54-61.
67. Обозна Н.В. Муніципальна позика: проблеми її використання і шляхи їх розв'язання // Фінанси України. - 1996. - № 12. - С. 14-21.
68. Общая теория финансов: Учебник / Л.А. Дробозина, Ю.Н. Константинова, Л.П. Окунева и др., Под ред. Л.А. Дробозиной. -М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. - 256 с.
69. Онищенко В.О. Система банків як основа інвестиційної діяльності регіону // Регіональні перспективи. – 2000. - № 1. – С. 32-36.
70. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): Навч. посібник.- К.: КНЕУ, 1999.- 164 с.
71. Орлов П. Оцінка ефективності інвестицій // Економіка України. – 1997. - №1. – С. 30-36.
72. Оскарссон Г., Карпи І., Мариуссен А. Влияние региональных политиков на отраслевую политику // Регион: экономика и социология. – 2000. - № 4. – С. 23-50.
73. Павлова В.В. Шляхи, необхідні для вирішення проблем регіональної бюджетної політики // Банківська система України: теорія і практика становлення: Зб. наук. праць: В 2 т. Т. 1. – San Francisco: 1999. – С. 124-127.



74. Павлов В.І. **Методологія формування та механізми реалізації політики соціально-економічного розвитку регіону** // *Регіональна економіка*. – 2001. – С. 18-29.
75. Панкевич Л.В. **Напрями вдосконалення управління фінансовими ресурсами регіону** // *Регіональна економіка*. – 2000. - № 1. – С. 34-44.
76. Пантелеев А.В. **Развитие конкуренции среды банковского рынка: государственное предпринимательство и кадровая политика** // *банковские услуги*. – 1999. - №8-9. – С. 17-26.
77. Пасічник Ю. В. **Бюджетна система: Навч. посіб.** - Черкаси: Відлуння, 1999.-3 76 с.
78. Пендзин О. **Внесок малого підприємства в економіку регіону** / *Нове Діло*. – 2000. - №19. – С. 3.
79. Пендзин О. **Підприємницька активність – запорука могутності держави** / *Нове Діло*. – 2000. - №9. – С. 2.
80. **Перспективы рейтингования местных ценных бумаг в России** // *Финансист*. - 1996. - № 26. - С. 44-47.
81. **Питання Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємства**. Указ Президента України від 25.05.2000 р. № 721/2000.
82. Питюренко Э.И. **Системы расселения и территориальная организация народного хозяйства**. – Киев: Наукова думка, 1983. – 140 с.
83. **Податкова система України. Підручник** / В.М. Федоров, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко та ін., За ред. В.М. Федосова. - К.: Либідь. - 1994. -464с.
84. Подпорина И. **Современные проблемы бюджетного регулирования** // *Экономист*. - 1996. -№ 7. - С. 69-78.
85. Подпорина И. **Трансферты и бюджетное выравнивание** // *Рос. экон. журн.*- 1995.-№ 12.-С. 18-25.
86. Покась В. І. **Сучасні тенденції у фінансуванні муніципального управління** // *Фінанси України*. - 2000. - № 12. - С. 46-52.
87. Попков В.В. **Роль региональных банков в укреплении финансово-экономического федерализма** // *Материалы Всероссийской конференции*

«Привлечение банковского капитала в интересах развития отечественного производства», организованной Ассоциацией «Россия» и межрегиональным банковским советом при Председателе Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации. - Москва. - март, 2000.

88. Послання Президента до Верховної Ради України: “Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004рр.// Сумщина. – 2 лютого 2000 р. - № 13. – С. 1-3.
89. Про внесення змін до статті 1 Закону України “Про підприємництво”. Закон України від 22.02.2000 р. № 1481 – III // Українська інвестиційна газета (Нормативна база). – 21 березня 2000 р. – С. 12.
90. Про внесення змін до Указу Президента України від 3 липня 1998 р. № 727 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва” . - Указ Президента України від 28.06.99р. № 746/99.
91. Про Державний бюджет України 2000 рік. Закон України від 17 лютого 2000 р.
92. Про державну підтримку малого підприємництва. Закон України від 19 жовтня 2000 р. № 2063 – III.
93. Про банки і банківську діяльність. Закон України. Від 7.12. 2000 року.
94. Про затвердження Типового положення про координаційну раду (комітет, комісію) з питань розвитку підприємства при місцевих органах виконавчої влади. Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємства від 18 жовтня 2000 р. № 52. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 6 листопада 2000 р. за № 780/5001.
95. Про затвердження форми розрахунку сплати єдиного податку суб’єктом малого підприємництва – юридичною особою. Наказ ДПАУ від 29.10.99 р. № 599.



96. Про заходи щодо забезпечення підтримки подальшого розвитку підприємницької діяльності. Указ Президента України від 15.07.2000 р. № 906/2000.
97. Про кредитування. Положення Національного банку України від 28 вересня 1995 р. № 246.
98. Про ліцензування певних видів господарської діяльності. Закон України від 1 червня 2000 р. № 1775 – III.
99. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. // Урядовий кур'єр. - 1997. - 14 червня.
100. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. №56-93 // Голос України. - 1993. - 11 червня.
101. Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України від 27 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 28. - С. 907-940.
102. Про оподаткування прибутку підприємств. Закон України від 22 травня 1997 р. , № 283/97
103. Про підприємництво. Закон України від 7 лютого 1991 р. № 698 – XII (зі змінами та доповненнями).
104. Про порядок державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.98 р. № 740.
105. Пушкар О., Тридід О. Банківські структури в механізмах фінансування розвитку регіональної економіки // банківська справа . – 2000. - № 2. – С. 7-11.
106. Реверчук С. Британське дрібне підприємство: спостереження фахівця // Діло. – 1996. - №49. – С. 14.
107. Региональное развитие: опыт России и Европейского союза / Рук. авт. кол. и отв. ред. А. Г. Гранберг. - М.: Экономика, 2000. - 435 с.
108. Региональная экономика. – М. : банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 472 с.
109. Регионы украины: поиск стратегии оптимального развития. – Харьков:, 1994. – 304 с.

110. Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми: в 3-х ч. Ч. 3: 3б. наук. праць за матеріалами доповідей міжнародної науково-практичної конференції (21-23 травня). – Львів: 1998. – 336 с.
111. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України у 1-му півріччі 2000 року // Економічне есе. - К.: Інститут Реформ. - 2000. -Випуск 7. - 122 с.
112. Рибак В. Проблеми формування дохідних джерел місцевих бюджетів // Економіка України . - 1996. - № 10. - С. 29-38.
113. Романенко М. Рішенням ради зима не повинна настати / Поступ. – 2000. - №124. – С. 2.
114. Романків І. Я. Формування місцевих бюджетів // Фінанси України. -1999.- № 9.-С. 106-110.
115. Ротова І. Реформування системи між бюджетних відносин - досвід Швейцарської конфедерації // Фінанси України. - 2000.- №11.-С. 128-130.
116. Селезньов Ю. Кріпак віддає половину, ми – дві третини... // Діло. – 1996. - №14. – С. 13.
117. Семєко Г.В. Государственное субсидирование и выравнивание местных бюджетов во Франции // Финансы. - 1996. - № 4. - С. 2-57.
118. Симоненко В. Регіональна політика: системний підхід // Економіка України. – 1996. - №6.
119. Ситро К.А. Региональная банковская система России // Регион: экономика и социология. - 2000.-№ 1.-С. 130-154.
120. Сич Є. М. , Ільчук В.П. Активізація розвитку інвестиційного ринку регіону // Банківська система України: теорія і практика становлення: 3б. наук. праць: в 2 т. Т. 1. – San Francisco: 1999. – С. 156-166.
121. Слухай С.В. Прямі бюджетні трансферти в системі між бюджетних відносин // Фінанси України. - 1996. - № 12. - С. 22-32.
122. Слюсаренко О. Створення єдиної громадсько-державної системи підтримки небанківського фінансового сектора // Економіст. – 2000. - №6. – С.12-13.

123. Сологуб Л.Л. Регіональна податкова політика: зміст і особливості її реалізації // Фінанси України. – 2000. – № 10. – С. 9-14.
124. Солянникова С.П. Бюджеты территорий. – М.: Финансы и статистика, 1993.-93 с.
125. Сорокина В. Региональная политика Великобритании // Мировая экономика и междунар. отношения. — 1996. — № 6. — С. 136-139.
126. Суторміна В.М., Федосов В.М., Андрущенко В.Л. Держава – податки – бізнес (із світового досвіду регулювання ринкової економіки). – К.: Либідь, 1992. – С. 101-102.
127. Суторміна В.М., Федосов В.М., Рязанова Н.С. Фінанси зарубіжних корпорацій: Навч. посібник / В.М. Суторміна, В.М. Федосов. – К.: Либідь, 1993. – с. 67.
128. Тарангул Л. Л. Регіональна податкова політика: зміст і особливості реалізації // Фінанси України. - 2000. - № 10. - С. 9-13.
129. Тейлор С. Региональное экономическое развитие на базе программно-целевого подхода: опыт Западной Европы // Регион: экономика и социология. – 2000. – № 1. – С. 3-37.
130. Титаренко О.В. Малий бізнес в структурі ринкової економіки: функціонування і розвиток. Дис. канд. екон. наук. – К.: 1996. – с. 62-64.
131. Ткачук І. г. Економічні передумови фінансової незалежності регіону // Фінанси України. - 1999. - № 11. - С. 3-11.
132. Трифонов С.В. Використання кредитних коштів міжнародних фінансових організацій для реалізації проектів муніципального розвитку міст України // Фінанси України. - 2000. - №2. - с.34-45.
133. Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004 рр. Послання Президента України до Верховної Ради України // Сумщина. – 2 лютого 2000 р. № 13. – С. 1-3; 4 лютого 2000 р. №14. – С. 1-2.
134. Україна. Огляд політики зайнятості. Проект для обговорення на Національному тристоронньому семінарі в Києві 22 жовтня 1998 р.

- Міжнародне бюро праці. Сектор з питань політики зайнятості і ринку праці. Бюро МБП для країн Центральної і Східної Європи, вересень 1998 р.
135. Указ Президента України «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності» від 03.02.1998 р. № 79/98 // Урядовий кур'єр. – 1998. – 7 лютого. - № 25-26.
136. Указ президента України “Про державну підтримку малого підприємництва” від 12.05.1998 р. № 458/98 // Урядовий кур'єр. – 1998. – 16 травня. - № 91-92. – с. 12.
137. Указ президента України “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” від 18.06.1998 р. № 653/98 – 1998. - № 8. – с. 50.
138. Указ президента України від 28.06.1999 р. № 746/99 “Про внесення змін в Указ Президента України від 3 липня 1998 р. № 727 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва”.
139. Українсько-шведський проект розвитку місцевого самоврядування в м. Ірпені Київської області. Проблеми та перспективи місцевого самоврядування: Аналітичний бюлетень / Упоряд. В. Кравченко, М. Пухтинський.-К., 1998.-208 с.
140. Финансово-экономическая основа функционирования городов // Финансы: 1995.-№7. -С. 63.
141. Финансы, деньги, кредит: Учебник / Под. ред. О.В.Соколовой. - М.: Юристъ, 2000. - 784 с.
142. Финансы: Учебник для вузов. Под ред. М.В.Романовского, О.В.Врублевской, Б.М.Сабанти. - М.: Изд-во «Перспектива»; Изд-во «Юрайт», 2000. - 520 с.
143. Фінансова звітність за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку: Практичний посібник. – К.: Лібра, 1999. – 336 с.

144. Фінансове право / Л.К. Воронова, Г.О. Ногай, Г.О. Пятаченко, В.І. Кравченко та ін.; Кер. авт. кол. і відп. ред. Л.К. Воронова. - Харків, 1998.- 496 с.
145. Фінансове право: Навчальний посібник для студентів юрид. вузів і факультетів / За ред. Л.К. Воронової та Д.А. Бекерської. - К.: Вентурі, 1995.- 272 с.
146. Фінансовий стан міст: I квартал 2000 року / Асоціація міст України. - К.: 2000.-44 с.
147. Формування бюджету України та бюджетно-податкова політика у 1999-2001 рр. / Вахненко Т.П., Кваснюк Б.Є., Луніна І.О. та ін. - К.: Інститут економічного прогнозування ПАН України, 2000. — 102 с.
148. Форрестер Дж. Динамика развития города.- М.: Прогресс. - 1974.-288с.
149. Франко І. Економічні праці. – т. 44 – с. 175.
150. Хайек Ф.А. Дорога к рабству // Вопросы философии. – 1990. - №10.
151. Харлоф Э. Местные органы власти в Европе / Пер. с англ, и пре-дисл. В.И. Каштанова. - М.: Финансы и статистика. 1992. - 208 с.
152. Хиви Джером. Финансы местных органов власти США // Финансы.-1995.- № 10.-С. 43-47.
153. Хогтон Дж. Настоящие предприниматели делают из проблем – возможности / Деловая Украина. – 18.12.1996.
154. Черевкина М.Ю., Ждан Г.В. Оценка инвестиционного потенциала и региональная инвестиционная политика //Регион: экономика и социология. - 2000. - №2. - С. 107-117.
155. Чижов Л.П. Удосконалення розробки регіональних інвестиційних програм // Фінанси України. – 2000. - № 9. – С. 87-89.
156. Чижов С. О некоторых исходных проблемах облигационного финансирования местных бюджетов // Рос. экон. журнал. - 1995. - № 8. -С. 24-31.
157. Чугуїв М. Рационалізація форм і місце у цьому процесі великих об'єднань.// Вопросы экономики. – 1993. - № 9.

158. Чумаченко М. Проблеми формування регіональної політики в Україні // Схід, EASM. – 2000. - № 2. – с. 9.
159. Экономическая энциклопедия / Научн.-ред. совет изд-ва «Экономика»; Ин-т экон. РАН; Гл. ред. Л.И.Абалкин. - М.: ОАО «Издательство «Экономика», 1999. — С. 289-290.
160. Ярошенко С.П. Поєднання національних і регіональних інтересів у фінансово-кредитній сфері // Фінанси України. – 2000. - № 9. – С. 44- 48.
161. Bennet R.J., McCoshan A. Enterprise and Human Resource Development. Local Capability Building. Paul Chapman Publishing House Ltd., 1993.
162. Geroski P., Jacquemin A. Industrial Change, Barriers to Mobility, and European Industrial Policy, 1985.
163. Preliminary draft report on local finance in the member states of the Council of Europe / Council of Europe, Steering committee on local and regional authorities (CDLR). 11th Conference of European Ministers responsible for the local Government, Lisbon, 10-11 October 1996. - S. 1., s. a. - 56 p.
164. Press F. Scientific muscle: the importance of Science for national economic strength // Signal. – 1989. - 12 - P. 42-46 48.
165. Shell K. Essays on the Theory of optimal Economic Growth. – Cambridge/ Mass.: Mit Press, 1967. |



ДОДАТКИ

**Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”**

**State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”**



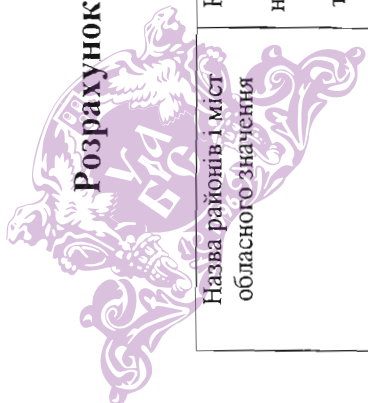
Циклічно-цільовий підхід до фінансового стимулювання діяльності малих господарювання.

1	2	3	4	5	6	7
Перехідні періоди у життєвому циклі МФГ	Напрямок державного стимулювання	Форма стимулювання	Джерело фінансування / галузь економіки	Вид, термін та розмір фінансування/ термін дії заходів	Мета заходу	Рівень управління
Зародження потенціалу розвитку		Кредитування	Національні фонди підтримки МП Українські банки	На основі розроблених програм	Стимулювання розвитку МП	Державний / місцевий
		Безповоротне субсидування	Філії, відділи міжнародних фондів Бюджет		Комерційний інтерес	
1. Фінансовий		Пільгові позички / фінансування	Кошти регіональних цільових фондів	Прями позички (макс 250 тис. грн.) До 2 років До 5 років До 10 років	Поточні потреби Придбання обладнання Придбання земельної власності Будівництво	Державний / місцевий
			Банківський кредит	До 15 років До 25 років	На відновлення стихійних лих	
			Кошти громадських організацій Кредитні спілки	Згідно програм конкретних банків, спілок чи організацій	Отримання прибутку стимулювання розвитку МП Каса взаємодопомоги	

1	2	3	4	5	6	7
	2. Податковий	Звільнення від оподаткування Введення середніх ставок оподаткування	Виробництво промислове Виробництво с/г Сфера послуг Торгівля Всі галузі	На 1 рік від початку заснування На – 1,5 року На 6 місяців На 3 місяці До 2 років діяльності	Надати можливість СПД МФГ зорієнтуватися у ринковому середовищі та знайти свого споживача Розширення у майбутньому бази оподаткування і надходжень у бюджет	Місцевий
	1. Фінансовий	Кредитування /фінансування	Національні фонди підтримки МП Філії, відділи міжнародних фондів Українські банки Кошти регіональних цільових фондів Кошти громадських організацій	Згідно з розробленими програмами конкретних фондів, банків, філій, спілок чи організацій. Та із врахуванням державних, регіональних та місцевих стимулів щодо фінансових та кредитних установ	Стимулювання розвитку МФГ / комерційний інтерес	Державний / регіональний / місцевий
	2. Податковий	Спроцєна система оподаткування Прогресивне оподаткування прибутків Амортизаційні знижки Податкові кредити	Всі галузі, крім: довірчих товариств, страхових компаній, банків, ломбардів, інших фінансово-кредитних небанківських фінансових установ, СПД, які провадять діяльність у сфері грального бізнесу, здійснюють обмін іноземної валюти, які є виробниками та імпортерами піддакцизних товарів, а також, СПД, у статутному фонді яких частка вкладів, що належить юридичним особам - засновником та учасникам цих суб'єктів, які не суб'єкти малого підприємництва, перевищує 25%	На весь період діяльності	1) сприяння формуванню і розвитку МФГ 2) вирівнювання можливостей малих і великих підприємств в умовах конкурентної боротьби	Місцевий

Додаток Б
Розрахунок інтегрального показника соціально-економічного розвитку районів Сумської області

Назва районів і міст обласного значення	Кількість населення, тис. чол.	Обсяги виробництва промислової продукції		Обсяги роздрібного товарообороту		Обсяги реалізації платіжних послуг		Обсяги виробництва підприємницьких структур		Рівень безробіття		Інтегральний показник соціально-економічного розвитку
		грн. на 1 жителя	індекс	грн. на 1 жителя	індекс	грн. на 1 жителя	індекс	грн. на 1 жителя	індекс	%	Обернений індекс	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Суми	292,7	16383,9	2,817	1205,0	1,520	444,0	2,028	740,2	2,399	3,72	0,970	1,914
Глухів	35,4	1515,1	0,374	714,1	0,949	316,4	2,076	128,2	1,662	2,85	1,267	1,145
Конотоп	99,8	1623,1	0,705	582,6	1,393	381,8	2,336	219,0	1,499	4,55	0,793	1,282
Лебедин	31,8	2267,8	0,580	225,2	1,158	138,4	0,803	327,3	1,618	2,58	1,399	1,092
Охтирка	52,5	1909,2	0,973	570,4	0,741	291,4	0,758	260,7	0,530	7,65	6,472	0,704
Ромни	53,1	4143,5	1,028	315,1	1,456	231,6	0,999	2888,4	1,037	0,94	3,840	1,499
Шостка	88,5	2936,6	0,257	559,5	0,659	213,6	0,425	238,2	0,388	2,71	1,332	0,543
Білопілья	62,9	1668,1	0,186	249,5	0,647	131,9	0,365	110,3	0,380	1,79	2,017	0,532
Буринський	36,3	1999,2	0,446	416,9	1,297	99,2	0,446	161,5	0,728	2,10	1,719	0,837



УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ ЗАКЛАД
STATE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION
ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Великописарівський	27,0	1071,7	0,308	187,8	0,821	129,6	0,592	151,3	0,272	2,30	1,570	0,504
Глухівський	32,6	1603,2	1,315	171,1	0,679	52,1	0,311	61,5	0,205	0,56	6,446	0,858
Коногоський	40,2	2043,7	0,609	186,2	0,624	64,7	0,351	360,7	0,569	2,28	1,583	0,686
Краснополоський	34,2	2353,0	0,092	504,6	0,631	119,9	0,743	218,8	0,087	0,83	4,349	0,460
Кролевецький	47,8	1766,2	0,595	390,9	0,923	161,1	0,283	155,5	0,383	1,79	2,017	0,687
Лебединський	28,3	2497,3	0,698	524,5	1,572	197,9	0,734	112,5	1,276	1,65	2,188	1,233
Липоводолінський	23,2	3115,1	0,843	391,7	0,792	129,3	0,388	249,6	0,288	2,17	1,664	0,691
Недригайлівський	32,9	2263,9	0,495	232,6	0,509	121,6	0,621	98,9	0,324	2,40	1,504	0,627
Охтирський	31,3	1438,9	0,632	443,5	0,497	143,8	0,270	37,06	0,368	3,74	0,965	0,521
Путівльський	35,2	979,6	0,563	401,8	0,555	142,0	0,439	191,6	0,344	4,48	0,806	0,546
Роменський	45,2	2090,5	0,718	245,8	0,977	115,0	0,351	113,2	0,885	2,46	1,467	0,835
Середино-будський	22,2	1269,9	0,431	326,4	0,436	85,6	0,256	178,2	0,315	1,64	2,201	0,531

Продовження додатку Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Сумський	62,5	2513,6	0,482	301,9	0,877	150,4	0,297	133,6	0,409	2,77	1,303	0,611
Тростянецький	45,0	1301,1	0,287	318,4	0,693	135,6	0,577	167,8	0,325	3,46	1,043	0,548
Шосткинський	25,6	10005,4	1,915	206,6	0,476	74,2	0,321	127,8	0,154	5,04	0,716	0,213
Ямпільський	32,6	1110,4	0,210	129,4	1,280	107,4	0,608	173,3	0,389	1,22	2,959	0,846
Разом по області	1318,8	3636,3	1,000	589,1	1,000	243,9	1,000	309,9	1,000	3,60	1,000	1,000
Коефіцієнт варіації, %												42,0

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Державний вищий навчальний заклад
"Українська академія банківської справи
Національного банку України"

Розрахунки обсягів бюджетів розвитку районів і міст обласного значення Сумської області.

Назва районів і міст обласного значення	Кількість населення тис. чол.	Обласний бюджет розвитку тис. грн.	Сукупний бюджет розвитку районів і міст області тис. грн.	Середній норматив забезпеченості видатками розвитку	Норматив забезпеченості видатками розвитку після розподілу, грн. на 1 жителя	Інтелектуальний показник соціально економічного розвитку	Бюджет розвитку регіонів області за пропонованою методикою, тис. грн.	Розподіл асигнувань на розвиток у 2000 році	
								Сума, тис. грн.	грн. одного жителя
I	2	3	4	5	6	7	8	9	10
М. Суми					1,9	1,91	598,4	1500,0	5,1
М. Глухів					5,5	1,15	424,1	0,0	0,0
М. Конотоп					4,8	1,28	438,3	1110,0	11,1
М. Лебедин					5,7	1,09	167,2	200,0	6,3
М. Охтирка					7,5	0,70	153,2	130,0	2,48
М. Ромни					3,8	1,50	124,7	0,0	0,0
М. Шостка					8,3	0,54	423,5	0,0	0,0
Білопільський					8,3	0,53	373,8	50,0	0,79
Буринський					6,9	0,84	329,2	30,0	0,83
Великописарівський					8,0	0,60	450,6	50,0	1,85

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Глухівський					6,8	0,86	340,8	100,0	3,07
Конотопський					7,6	0,69	417,7	0,0	0,0
Краснопільський					8,6	0,46	227,2	0,0	0,0
Кролевецький					7,6	0,69	282,5	0,0	0,0
Лебединський					5,1	1,23	151,7	0,0	0,0
Липоводлинський					7,6	0,69	225,0	0,0	0,0
Недригайлівський					7,9	0,63	276,2	0,0	0,0
Охирський					8,4	0,52	336,0	0,0	0,0
Путівльський					8,2	0,55	327,3	0,0	0,0
Роменський					6,9	0,83	306,8	50,0	1,1
Середино-Будський					8,3	0,53	420,5	0,0	0,0
Сумський					7,9	0,61	320,9	0,0	0,0
Тростянецький					8,2	0,55	663,6	0,0	0,0
Шосткинський					9,8	0,21	506,5	90,0	2,76
Ямпільський					6,9	0,85	261,3		
Обласний бюджет		1960					1960,0	7197,0	
Разом по області		1960	9000	6,1	6,1	1,0	10507	10507	
Коефіцієнт Вартості, %					31,5				130,2

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

State Higher Educational Institution
UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE